

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

SINIF VE TOPLUMSAL CİNSİYET ÜZERİNE KURAMSAL BİR ÇALIŞMA

Filiz BENGÜL

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN, 2006

T.C.
Mersin Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Sosyoloji Ana Bilim Dalı

SINIF VE TOPLUMSAL CİNSİYET ÜZERİNE KURAMSAL BİR ÇALIŞMA

Filiz BENGÜL

Yrd.Doç.Dr. Ayşe AZMAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERSİN, 2006

Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Bu çalışma, jürimiz tarafından Sosyoloji Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan.....

Doç. Dr.Yaşar Erjem

Üye.....

Yrd.Doç .Dr. Ayşe Azman(Danışman)

Üye.....

Yrd.Doç .Dr.Kamuran Gödelek

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim elemanlarına ait olduklarını onaylıyorum.

.../.../2006

Prof. Dr. Serra Durugönül

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Günümüzde, sınıf ve toplumsal cinsiyete yönelik çalışmaların odak noktasını modernizm oluşturur. Bu iki kavramsal düzeyin ayrı ya da birlikte düşünülmesi, modern düşüncenin tüm argümanlarının yeniden gözden geçirilmesi anlamına gelir.

Tarihin her döneminde, toplum yapısında, insanlar belirli niteliklere göre sınıflara ayrılmışlardır. Yine tarihsel olarak bakıldığında, tarihin her döneminde, kadının toplumda işgal ettiği yerin mahiyetine bakılmaksızın ikinci planda olduğunu görürüz.

Modern toplumun örgütlenme modeli olan sınıfsal yapı içinde kadın olgusu tarihsel gelişimine uygun, problemleri duruşunu korumaktadır. Cinsiyet ayrımcılığı, erkek ve kadını ayrı bir varlık olarak düşünmek, bu ikisini toplumun belirli yerlerine koymak elbette tesadüfi bir durum değildir. Bu durumun, temelde ekonomiyi içine almak üzere birçok yönü vardır. Modernizmle beraber kadınlar, üretimde eşlerinin emek piyasasındaki iş gücünün yenilenmesi, çocukların bakımı, aile ilişkilerinin gerektirdiği yaşamın düzeltilmesi ve eşlerinin çalışma hayatından kaynaklı yapamadıkları işlerin ücretsiz çalışanı konumunda idiler. Sonraki süreçte, kapitalizmin içine düştüğü krizin ucuz emek ordusunu oluşturarak üretimde yerlerini aldılar. Tüm değişimler içinde toplumsal cinsiyet ile sınıflar arasında yeni bir ilişki kurulması gerekliliği, birçok kuramın usavurumlarıyla gündeme geldi. Kadınların iş gücü içindeki yeri hem küçümsenmeyecek oranda artmış hem de kazançlarıyla ailelerinin sosyal sınıf konumunu iyileştirmişlerdir.

Toplumsal sınıflar konusunda bilinen, en kapsamlı çalışmaları yapan Marksist Kuram'da dahi cinsiyet faktörü toplumsal sınıf çözümlerinde kullanılmamıştır. Bu çalışma, Marksist kuramda, önemli bir yer tutam "emek" kavramının, çalışan kadın ve erkeğin "sınıf bilinci"ne ulaşma süreci içinde değerlendirme yapmayı amaç edinmektedir. Burada

öne çıkan düşünce Marksizm açısından sınıf üyeliğinin en önemli öğelerinden olan “sınıf bilinci”nin erkek ve kadın açısından yaşanmasında kadının erkeğe oranla daha yoğun bir emek harcadığıdır. Marksizim sınıfsal yapıyı kurgulanırken, kadının bu yoğun emeği değerlendirmeye almamıştır.

Bu çalışmanın hazırlanmasında, benden hiçbir şey esirgemeyen, bilgi ve anlayışıyla her zaman yanımda olduğunu hissettiğim sevgili hocam, Yrd.Doç.Dr. Ayşe AZMAN’a teşekkürü bir borç bilirim.Her zaman destekçim olan annem Fatma KİBAR ve babam Ali KİBAR’a, cesaretlendirici tavrı ve desteği için eşim Arif BENGÜL’e sonsuz teşekkür ederim.

Filiz BENGÜL

Mersin,2006

ÖZET

SINIF VE TOPLUMSAL CİNSİYET ÜZERİNE KURAMSAL BİR ÇALIŞMA

Bu araştırma, toplumsal cinsiyet ve sınıf arasındaki ilişkileri inceler. Kadın olgusunun, toplumsal yapıdaki sorunlu durumunu sınıf boyutunda ele alır. Cinsiyet olgusunun, toplumsal sınıf kriterlerinde nasıl kullanıldığını tartışır. Konuyu Marksist teorinin “emek “ ve “sınıf bilinci” kavramları boyutunda ele alarak, bunlar arasındaki ilişkiyi inceler.

Sınıf katılımlarında, kadının erkeğe göre daha yoğun bir emek harcadığını ve bunun da farklı bir bilinçliliği, sınıf boyutunda oluşturacağını savunur. Bu amaçla, tarihsel olarak, sınıf ve cinsiyetin ele alınış biçimlerini tartışır. Bunlar arasında nasıl bir ilişki kurulduğunu ve bu konuda ortaya atılmış sosyal teorilere nasıl bir eleştiri geliştirildiğini araştırır. Bu amaçla çalışma modernizmi hazırlayan dönemden günümüze kadarki süreçte; toplumsal cinsiyet ve sınıf ilişkisini teorik temelde irdeler. Sınıf konusunda yaptığı çalışmalarıyla öne çıkan düşünürlerin bakış açısının ve kuramlarını değişen zaman, toplum ve insan olgusu içinde ele alır. Bu düşünürlerin kuramlarında, toplumsal sınıflar oluşturulurken kadın olgusunun ele alınış biçimini, konuya katkılarını ve kuramsal olarak eksik bırakılan noktaların sonraki süreçteki seyrini inceler.

Araştırma kapsamında ele alınan diğer bir kuramsal yaklaşımı, feminist teoriler oluşturur. Kadın sorununa farklı çözüm önerileriyle, çıkış arayan feministler açısından, cinsiyet ve sınıf ilişkileri arasında nasıl bir ilişki kurduğu çalışmada ele alındı. Bu konuda, sınıf ve sınıf ilişkilerini kadın sorununun çözümünde anahtar gören feministlerin kadın emeğinin bu ihmal edilmiş kesitine yönelik bir göndermeye sahip olmadığı anlaşıldı.

Özellikle, kuramsal olarak sınıf ve cinsiyet eşitsizliğine çözüm arayan Marksist Kuram çalışmada, en çok üzerinde durulan konu olmuştur. Bunun nedeni, toplumsal

sınıfları belirleyen niteliklerin Marksizm çerçevesinde ele alınıyor olmasından kaynaklanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Toplumsal Sınıflar, Toplumsal Cinsiyet, Modernizm, Kapitalizm, Sınıf Kriterleri

ABSTRACT

A THEORETICAL STUDY ABOUT CLASS AND SOCIAL GENDER

This research examines relations between social gender and class. It discusses in the class dimension, the problematic situation of woman fact in social structure. It discusses how gender factor is used social class criterions. Discussing the subject in the dimension of “labor” and “class conscious” concepts of marxist theory, it examines the relation between them.

In class participations, it advocates that woman expends more intensive labor compared to man and this will constitute a different consciousness in class dimension. By this aim, historically, it argues the ways of class and gender’s being discussed. It searches what kind of relation has been set between these and what kind of criticism has been developed about social theories which have been put forward about this subject. Feminist theories consist another theoretical approach which is discussed in the scope of the research. On the point of view of the feminists who looks for an exit with different solution suggestions, it has been discussed what kind of a relation it has formed between gender and class relations. At this subject, it has been understood that the feminists who class and class relations as key in the solutions of woman problem haven’t go reference which is directed to this neglected cross-section of the woman labor. Particularly, Marxist theory which looks for a solution for class and gender inequality as theoretical, has been the most emphasized subject. The reason of this results from the qualities’ which determine social classes being discussed in terms of Marxism.

Key Words: Social Classes, Social Gender, Modernism, Capitalism, Class Criteris

SAYFA NO

ÖNSÖZ	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
GİRİŞ	1
I.BÖLÜM: ARAŞTIRMA PROBLEMİ	5
I.1. Araştırma Probleminin Tanıtımı.....	5
I.2. Araştırma Probleminin Tanıtılması.....	5
I.3. Sayıtlılar.....	6
I.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi.....	7
I.5. Yöntem.....	7
I.6. Verilerin Toplanması ve Analizi.....	10
I.7. Sınırlamalar.....	11
II. BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMLARI	12
II.1. Temel Kavramlar.....	12
II.2. Toplumsal Sınıf Kavramı.....	12
II.3. Sınıf Kriterleri.....	14
II.4. Modernizm.....	15
II.5. Kapitalizm.....	18
II.6. Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	19
III. BÖLÜM: KLASİK MODERNİTE TOPLUMSAL SINIF ve KADIN OLGUSU	21
III.1. Sınıf ve Toplumsal Cinsiyete Yönelik Temel Yaklaşımlar: Sınırlılıklar ve Aşma Çabası.....	21
III.2. Modernizm ve Kadın.....	35
III.3. Modernizm ve Sınıf.....	44

III.4. Modern Toplumda Toplumsal Sınıf ve Cinsiyet İlişkileri.....	46
III.5. Kamusal Alan – Özel Alan Ayrımı.....	47
IV. BÖLÜM: KAPİTALİST TOPLUM ELEŞTİRİSİ BAĞLAMINDA KADIN ve SINIF OLGUSU	51
IV.1.Karl Marks, Toplumsal Sınıf Eşitliği: Kadınların Kurtuluşu.....	52
IV.2. Kadının Kaybolan Emeği: Marks ve Emek Kuramı.....	61
IV.3. Toplumsal Sınıfların İnşasında Kadının Görünmeyen Emeği.....	66
IV.4. Kadın Sorununun Feminist Çözümlemesi.....	70
IV.4.1. Marksist Feministler ve Cinsiyetin Sınıfsal Boyutu.....	73
IV.4.2. Sosyalist Feministler ve Cinsiyetin Sınıfsal Boyutu.....	74
V.BÖLÜM: MODERNİZM ELEŞTİRİSİ BAĞLAMINDA FEMİNİSTLER VE CİNSİYETİN SINIFSAZ BOYUTU	76
V.1. Liberal Feminizm ve Cinsiyetin Sınıfsal Boyutu.....	76
V.2. Radikal Feminizm ve Cinsiyetin Sınıfsal Boyutu.....	78
V.3. Postmodern Feminizm ve Cinsiyetin Sınıfsal Boyutu.....	79
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME.....	80
KAYNAKÇA.....	83

GİRİŞ

Bugün “kadın” ve “sınıf” üzerine yapılan tüm çalışmaların ortak zemininde, modernizm ve modernizmin tanımladığı toplum yapısı bulunmaktadır. İster ayrı ister bütünsel olarak ele alınsın her iki olguyu tartışmak; modernizmi yeniden yorumlamak, eleştirmek veya yapılandırmak anlamına gelmektedir.

Modern toplum yapısında meydana gelen değişmelere paralel olarak, sınıf ve kadına yönelik içerik de eş zamanlı değişmiştir. Toplumsal sınıfları belirleyen nitelikler, bu sınıfların sosyolojik ele alınış biçimi, toplumsal tabakalaşmada cinsiyetin yerini belirleyen nitelikler, modernizmin tarihsel gelişimine, evrimine paralel olarak sürekli ve yeniden ele alınmaktadır.

Günümüz modern toplumunun, toplumsal tabakalaşma pramidi sınıf eksensidir. Toplum, dikey olarak gelir, ekonomik düzey, statü, eğitim, ideolojik ve kültürel benzer niteliklerin ayrışmasına dayalı olarak tabakalanır. Toplumsal tabakalar, yatay ekseninde demografik niteliklere (yaş ve cinsiyet gibi) göre ayrıştırılır. Modern toplumun dayanağı olarak sınıf, toplumsal değişimin itici gücüdür. Çünkü sınıf toplumsal hareketin yaşandığı, toplumsal hareketliliğin oluşum nedeni olan; ekonomik, kültürel ve ideolojik unsurları kümeler. Bu nedenle toplum çalışmalarında sınıf bağımsız değişken olarak belirlenir. Dikey toplumsal hareketliliğin yatay eksene olan etkisi çözümlenmelerde bir sonraki aşamayı oluşturur. Bu anlamda da toplumsal çözümlenmelerde cinsiyet faktörü, bağımlı bir değişkendir.

Toplumbilim çalışmalarında, dikkati çeken diğer bir özellik; cinsiyete dayalı çalışmaların “cinsler arası (erkek – kadın) eşitsizlik kabulüyle başlamasıdır”. Söz konusu çalışmalarda ortak nitelik modern toplum düzleminde, bu eşitsizliğin sınıflar arası hiyerarşiye dayandırılarak açıklanmasıdır. Sınıflar arasındaki uçurum, cinsler arasındaki

uçuruma kaynaklık eder. Fakat, bu önkabule yönelik eleştiriler de vardı: “Toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin kökleri, tarihsel olarak sınıf sistemlerinden daha derinde yatmaktadır; hiç bir sınıfın olmadığı avcı ve toplayıcı toplumlarda bile erkekler kadınlardan önde gelmektedir”. (Giddens, 2000: 278)

Bu eleştirilerden yola çıkarak, sınıf çözümlerinde cinsiyet faktörünün, bağımlı bir değişkenden daha farklı bir düzlemde ele alınması gerekliliğine dair bir düşünce de oluşmuştur. Özellikle modern teoriye bu yöndeki eleştirilerini bir toplumsal harekete dönüştüren feministler, bu yönde bir eleştiri yaparlar. Nitekim cinsler arasındaki eşitsizlik durumu, sınıf hiyerarşisinin modern anlamda olmadığı dönemlerde de vardır.

Cinsiyet faktörünün sınıf eksenli bağımsız değişken olarak tanımlanmasına yönelik ilk eleştiriler, sosyalantropologlardan gelir. Onlara göre, tarihsel olarak bakıldığında “kadının ezilmişliği” ile mevcut üretim ilişkileri ve cinslerin üretime katılımı arasında bir paralellik bulunmaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında, “kadının ezilmişliği” sadece modern toplum yapısına ait bir durum değildir. Modernizmin, sınıf ve cinsiyet eşitsizliği konusunda hedef olarak belirlenmesinin temelinde; “eşitlik argümanını toplumsal alanın her alanına tarihin deneyimlerinden yola çıkarak yayma” iddiasına sahip olması bulunmaktadır. Diğer şekliyle cinsiyetler arası eşitsizlik durumu, tarihsel -tarihin farklı dönemlerinde farklı şekillerde karşımıza çıkan- bir olgudur.

Bu ayrım sosyalantropologlarda şu şekilde ifade edilmektedir. Özellikle Neolitik Çağ’da ekonomisinde kadın hiyerarşinin en tepesinde yer almaktadır. Aynı şekilde; “Kadınların, daima tarihin her döneminde ezilen bir grup oldukları savı da geçerli değildir. Engels’in klasik çalışmasının amacı, kadının ezilişinin doğal değil, tarihsel bir olgu olduğunu ortaya koymaktadır. Morgan ve Bachofen gibi antropologlar ve sonradan onların bulgularını kanıtlayan bulgular toplayan J. J. Briffalt gibi daha yakın dönem

antropologlarının araştırmalarıyla kadının ezilmişliğe başlaması biliniyor ki insanlık tarihinde hayli yeni (hatta yakın tarihe ait) bir olaydır”. (Tekeli, 1987:30)

Toplumsal sınıflar ile eř zamanlı dūřünölen cinsiyet eşsizliğine (cinsiyet eşsizliğinin ifadesi, aslında kadının ezilmişliğini ve erkek karşısındaki ikincil konumunu ifade eder) yönelik kabulü, toplumbilim çalışmalarında; I. Illich, cinsiyet rolü tanımlamasında yapar. Ona göre, “Bir kadın ya da erkek olduğumuzu söylemeniz bir şeydir, diři ya da erkek cinsiyetten bir insanoğlu olmanız tamamen başka bir şeydir. (...) cinsiyet rolü , üzerinde başka rollerin inşa edilebildiği bir temele benzer (...) cinsiyet rolü kazanılmış bir şeydir .”(Illich, 1996:104) Illich, böylece cinsler arasındaki uçurumu toplumun ortaya çıkışıyla başlatmış olur.

Toplumsal rollerin mevcut toplum modelinden kaynaklandığı dūřünüldüğünde modern toplumdaki kadın- erkek rolünün mahiyeti, önemli hale gelir. Toplum yapısında rollerin dağılımı, rol beklentisi, gerçekleştirilen roller ve tüm bunların oluşumunu sağlayan kültürel faktörler ile kültürün tüm dayanakları dūřünüldüğünde, bireylerin kimliklerinin oluşum alanı olarak modernizme yeniden bakmamız gerekir.

Toplumsal cinsiyet ve sınıf arasındaki baę, özellikle de cinsler arasındaki eşsizlik ilişkisi, sınıflar arası eşsizliğin bir sonucu mudur? yoksa sınıftan bağımsız olarak ele alınması gereken bir olgu mudur, tartışması halen süren konulardır. Fakat söz konusu tartışma, modern toplum ölçeğinde dūřünüldüğünde, belirli bir cevabı bulmuş gibi görünmektedir. Modern toplum sınıflı bir toplumdur. Sınıfa dayalı hiyerarşik yapının varlığı;modern toplumda, insan ilişkilerinde görünen diğer tüm hiyerarşileri tanımlamamızı sağlar. Diđer yandan günümüzde kadın sorununun , farklı sorunlara indirgenemeyeceği ve kendi özelinde ele alınması gereği özellikle farklı feminist akımların toplumsal cinsiyet eksenli yaklaşımlarında esastır. Toplumsal cinsiyeti sınıf eksenini dışında tanımlama çabası,

kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar, kültürl farklılıklar ve kadın emeğinin yeni bir biçimde değerlendirilmesi bağlamında şekillenmektedir. Yani sınıflar arasında eşitliğin sağlanması kadını ve erkeği her konuda eşitliğini sağlayacak temel olarak kabul edilmemektedir. Bu nedenle sınıfsız kurtuluş talepleri daha da önplana çıkmaktadır.

Bu nedenle modern toplum açıklamalarında temel tartışma noktasını oluşturan sınıf kavramından yola çıkarak toplumsal cinsiyeti sınıf eksenli tartışmalara kaşı mevzilerde tanımlama eğiliminin varlığından söz etmek mümkündür. Hatta ayrı bir kadın tarihi yazma çabası da bu eğilimin bir uzantısıdır.

Tüm bu gelişmeler ışığında toplumsal sınıfları belirleyen kriterlerde cinsiyet faktörünün ele alınması kaçınılmaz gibi görünmektedir. Araştırmada; modernite öncesi dönemden modernizme miras kalanlar, modernizm ve modernizmin geçirmiş olduğu evreler ve değişimler içerisinde toplumsal sınıf ve toplumsal cinsiyete yönelik geliştirilen açıklamalardan yola çıkılarak; sınıf kriterlerini belirleyen ölçütlerde toplumsal cinsiyet faktörü özellikle kadın olgusu üzerinden açıklanmaya çalışacaktır.

I.BÖLÜM: ARAŞTIRMA PROBLEMİ

I.1.Araştırma Probleminin Tanıtımı

Modernizmin tanımladığı kamusal alan- özel alan ayrımı içinde, özel alanın öznesi olarak kadınlar, kamusal alana çıkarken ve kamusal alanda sınıfsal düzeyde bir yer edinirken bir takım engellemelerle karşılaşmaktadırlar. Bu nedenle kadınların kamusal alanda yer edinmeleri için daha fazla emek harcaması gerekmektedir.

Gerek modernist kuramlarda gerekse modernizm eleştirileri içinde yer alan feminist kuramlar ve toplumsal sınıf ve emek kavramları üzerinde önemli vurgulamalara sahip Marksist Kuramlar'da bu durum gözardı edilmiştir.

I.2. Araştırma Probleminin Tanımlanması

Toplumsal cinsiyet sorununun “kadın sorunu” olarak dillendirilmesi belli bir tarihsel sürecin ürünüdür. Aydınlanma dönemi itibariyle, özel alanın öznesi olarak modern toplumun temel parametreleri olan aile, sınıf, piyasa eksenlerinde kendine yer bulan kadın sorunu belli sınırlılıklar dâhilinde tartışılmıştır.

Ancak 20. Yüzyıl'la beraber kadın sorununda tartışma eksenini modernitenin belirlediği sınırları aşma çabası içinde biçimlenmiş gözükmektedir. Konu kavramsal ve kuramsal düzlemde çeşitli boyutlarıyla tartışılmaktadır. Bunu toplumsal cinsiyeti diğer parametrelerin yanında tayin edici faktör olarak kabul ettirme çabası olarak yorumlamak mümkündür.

Bu çalışmada modern toplum kuramlarının ve bu kuramları toplumsal cinsiyete yönelik yeni kuramlarla nasıl eleştirilip aşılmaya çalışıldığı farklı değişkenler üzerinden okunacaktır.

Öncelikle sınıf yönelimli açıklamalara bağlı olarak toplumsal cinsiyetin modern toplum projesine bağlı olarak nasıl tanımlandığı ele alınacaktır. Burada modernitenin sınıf

kavramsallaştırması, kamusal alan- özel alan ayrımı ve aile üzerinden düşünülmüştür. Diğer yandan modernitenin çeşitli boyutlarını eleştiren feminist akımların, modernitenin temel parametrelerinin sınırlılıklarını aşma çabasını sosyo-biyolojik, kültürel ve yeni emek kavramsallaştırmalarıyla birlikte düşünülmüştür.

I.3. Sayıtlılar

Bu çalışmada bazı temel sayıtlılardan yola çıkılmıştır. Bu sayıtlılar aracılığı ile modernizmin sınıf, toplumsal cinsiyet ilişkisinin yeniden nasıl kavramsallaştırıldığı ve inşa edildiği açıklamaya çalışılmıştır.

Bu bağlamda;

Modern toplum ekseninde sınıflar arası eşitsizliğin cinsler arası eşitsizliğe tekabül ettiği kabul edilebilir,

Modern toplumu tanımlayan sözleşmeye dayalı toplum anlayışı böyle bir eşitsizliği meşrulaştırmaktadır,

Bu eşitsizlik toplumsal cinsiyetin sınıf eksenli açıklamalarında yeniden üretildiği,

Eşitsizliğin aşılmasına yönelik Marksist kuramlar dahi toplumsal cinsiyet faktörünü sınıf eksenine bağlı olarak biçimlendirdiği söylenebilir,

Toplumsal cinsiyetin tayin edici faktör olarak bir ölçüte dönüşmesi çabası modernitenin eleştirisi üzerinden biçimlendirildiğini kabul etmek mümkündür.

Bu ön kabüller dâhilinde,

1. Kamusal alan – özel alan ayrımına dayalı olarak kadınların modern toplumda özel alanada tanımlanma biçimleri,
2. Kadınların kamusal alana çıkarken karşılaştıkları engellemelerin görününmleri,
3. Bu engellerin öncelikle toplumsal cinsiyete dayalı ücretlendirme politikalarında ortaya çıkışı,

4. Bunun sonucunda kamusal alanda kadınların avantajlı konumları elde edemedikleri ve sınıf temsilinde bulunmak için daha fazla emek harcama gereksinimleri,
5. Kadınların ev içi emekleri dahil olmak üzere güç ve hiyerarşi ilişkilerinde yeniden tanımlanma gereksinimi kamusal düzlemdeki toplumsal cinsiyet çalışmalarında değerlendirilecektir.

I.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma özel alanın özneleri olan kadınların kamusal alana çıkma ve kamusal alanda sınıfsal düzlemde yer edinme sürecinde erkeğe göre harcadığı emeğin toplumbilim çalışmalarında göz ardı edildiğini vurgulamaya çalışır.

Çalışma bu amaçla modernizmin ortaya çıkışı ve gelişimi içerisinde, toplumsal sınıfların evrimi ile toplumsal cinsiyet faktörü arasındaki sürecin incelenmesini ve bu iki sosyal olgu arasında kopmaz bir ilişkinin varlığının saptanmasını konu edinir. Bu doğrultuda, toplumsal sınıfları oluşturan nitelikler bazında; kadının sınıf bilincine sahip bir özne olabilmesi için toplumun her alanında erkeklerden daha yoğun bir emeği harcaması gerektiğini ve bu durumun emek sınıf ve toplumsal cinsiyet vurgulamalarını güçlü bir biçimde yapan Marksizm de dâhil tüm teorilerce göz ardı edildiğinin değerlendirilmesini yapar.

Araştırma bu sayede; sosyalbilim çalışmalarında cinsiyet değişkeninin bağımsız bir değişken olma yönündeki değişimine sınıf bazında bir değerlendirme getirmeyi hedeflemektedir.

I.5.Yöntem

Toplumbilim çalışmalarında kavramsal düzeyde karşımıza çıkan sınıf ve toplumsal cinsiyet tanımlamaları toplumsal gerçekliği anlamamızı kolaylaştıran zihinsel

soyutlamalardır. Bu zihinsel soyutlamalar toplum gerçeğinin görünümünden çıkarılmıştır. Toplumsal cinsiyet kavramlaştırılması öncelikle modern toplumdaki sınıf değişkeninin bir parçası olarak düşünülüp tartışılmıştır. Sınıf değişkenine bağlı olarak modern toplumun kamusal alanı ve piyasadaki emeğin değeri – klasik ve Marksist anlamıyla- tartışmalarda temel eksenini oluşturmuştur. Böyle bir kavramsallaştırmayı problemin tanımlanmasında belirtilen alt başlıklar dâhilinde ilişkilendirmek için belge çözümlemesi yöntemi benimsenmiştir.

Belgesel çözümleme, yapılacak araştırmanın veri toplama tekniği olarak düşünülmektedir. Araştırma problemini oluşturan değişken yazılı metinlerin incelenmesi, anlaşılması ve açıklanmasıyla değerlendirmeye çalışılacaktır.

Döküman incelenmesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı meteryallerin analizini kapsar(Yıldırım ve Şimşek,1999:140) bir veri toplama yöntemi olarak döküman incelenmesisadece yazılı meteryallerle sınırlı değildir ."Film, fotoğraf ve video gibi görsel malzemelerde nitel araştırmalarda kullanılabilir." (Yıldırım ve Şimşek,1999:141)

Döküman incelenmesi belli başlı 5 aşamadan oluşur.

1 Dökümanlara ulaşma

2 Orjinalin kontrol edilmesi

3 Dökümanların anlaşılması

4 Verinin analiz edilmesi

5 Verinin kullanılması (Yıldırım ve Şimşek, 1999:146)

Araştırmada yazılı ve görsel materyallerin her işkisinde araştırma sürecinde bir veri toplama yöntemi olarak kullanılabilir; fakat araştırmanın niteliğinden kaynaklı olarak, temel veri toplama materyalleri yazılı materyallerin analiziyle sınırlı tutulacaktır.

Yapılacak çalışmada; araştırma konusu, bu beş aşamanın uygulanması yoluyla sonuçlandırılacaktır. Bu beş aşamanın her birinde dikkat edilmesi gereken önemli noktalar vardır Dökümanlara ulaşma aşamasında araştırmacının sorması gereken önemli noktalar vardır : "Ne tür dökümanlara ihtiyaç vardır? Bu dökümanlarnereden elde edilir? Bu soruların araştırmacı tarafından yanıtlanması gerekir."(Yıldırım ve Şimşek; 1999:148)

Bu doğrultuda, ilk olarak, araştırmanın kapsamına giren temel kavramları, (sınıf, toplumsal cinsiyet, kapitalizm, moderniz...vb) içeren kaynaklar toparlanarak, araştırma probleminin konusu içinde olanlar seçildi. Son dönemde bu doğrultuda yapılan çalışmaların takibi için süreli yayınlara (dergi, gazete, internet) bakılarak, belirlenen makale ve yazılar okundu.

İkinci aşama , orjinalliğin kontrol edilmesi aşamasında dikkat edilmesigereken nokta ; "Her döküman incelenmesinde (...) Araştırmacı, ulaştığı dökümanların orjinal olup olmadığını kontrol etmelidir." (Yıldırım ve Şimşek,1999:148)

Araştırmanın bu aşamasında, mevcut kaynakların, içerik olarak, başka kaynaklardan beslenip beslenmediğine, eğer farklı kaynaklardan beslenmişse belirtilen kaynaklara ulaşılmaya çalışıldı.

Üçüncü aşamada ise; "Dökümanlar elde edildikten sonra, araştırmacı kendisiyle ve dökümanlarıyla baş başa kalacaktır. Artık sıra elde edilen dökümanların anlaşılması ve özümsemesine gelmiştir. Dökümanların belirli bir sistem içerisinde ve birbiriyle karşılaştırmalı olarak özümsemesi gerekmektedir. Bir dökümanda ifade edilen şeyler, başka dökümanlarda ifade edilenler yoluyla tespit edilebiliyor mu? Dökümanlar arasındaki belirli olgu ve olaylara ilişkin olarak, perspektifler ve yorumlar mevcut mu? Bu soruların araştırma yönteminin bu basamağında sorulması farklı yorumların araştırma içinde değerlendirilmesine olanak verecektir."(Yıldırım ve Şimşek,1999:149)

Bu doğrultuda yazılı kaynaklarda ortaya atılan fikirlere, karşıtlık oluşturan düşünörlere ve onların temelde konuya yönelik yapmış oldukları çalışmalara bakıldı. Üçüncü adımda, elde edilen kaynaklar okundu ve anlaşılması sağlandı. Araştırma konusuna veri sağlayacak nitelikler belirlendi ve bunlar üzerinden çalışma yürütöldü

Sonra ki aşamada ise "Araştırmacı (...) döküman veya dökümanlarda kapsamındaki veriyi nasıl analiz edeceğini önceden belirlediği problem veya alt problemler yoluyla zaten belirlenmiştir. Yani döküman analizine temel olacak katagori veya temalar zaten belirlidir. Bu tema doğrultusunda araştırmacı dökümanlardan destekleyici yanlışılayıcı veya alternatif açıklamalara olanak tanıyacak bölümleri araştırma raporunda kullanabilir" (Yıldırım ve Şimşek,1999:150)

Araştırmanın bu aşamasında ise tüm bilgiler araştırma problemi ekseninde ele alındı. Araştırma problemi elde edilen tüm bilgilerle işlenerek, problem kapsamında sonuca bağlandı.

I.6.Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada sınıf ve toplumsal cinsiyet ilişkisini modern toplum ve modern modern toplum eleştirileri bağlamında ele alan kuramlar esas alındı. Kuramları okuma biçimi ise sayıtlılarımız çerçevesinde yapıldı. Öncelikle modern toplum kuramları içinde toplumsal cinsiyet ve kadın sorunu olarak nitelenebilecek ana tartışma biçimleri çıkartıldı. Modern toplum kuramları kamusal alan-özel alan ayrımından yola çıkılarak değerlendirildi.

Sayıtlılardaki sınıf eksenli açıklamalar da modern toplum kuramına dayalı olarak biçimlendiği için kadın emeğine yönelik açıklamalar, toplumsal cinsiyet faktörünün nasıl ikinci bir düzlemde konumlandırıldığı gösterilmeye çalışıldı.

Çalışmanın modern toplum kuramlarının eleştirisinden yola çıkılan bölümünde ise toplumsal cinsiyet faktörünün sınıf eksenli tartışmalardan bağımsızlaşma çabası, radikal feminisler, postmodern feministler ve liberal feministler çerçevesinde gösterilmeye çalışıldı.

Sonuç olarak toplumsal cinsiyet kavramının günümüz toplumbilim kuramları içinde tayin edici bir faktör olarak taşıdığı sınırlılıklar ve bu sınırları aşma çabası ortaya koyulmaya çalışıldı.

I.7.Sınırlamalar

Araştırma modernite ve modernite sonrası dönemle sınırlıdır. Modernitenin sınıf kavramlaştırmasında kullandığı kriterler ve modernitenin toplumsal cinsiyete yönelik belirlemede kullandığı nitelikler araştırmanın sınırları içerisindedir. Araştırmada; problem konusunun dışındaki nitelikler dışarda bırakılacaktır.

II.BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN KAVRAMLARI

II.1. Temel Kavramlar

Bu çalışmanın konusu içinde geçen kavramlar toplumsal sınıf, modernite, toplumsal cinsiyet sınıf kriteri, kapitalizmdir.

II.1.1.Toplumsal Sınıf Kavramı

Aynı geliri elde eden benzer yaşam tarzına sahip, aynı eğitim ve öğrenimi almış ve bütün bu özelliklerde birbirine yakın olmanın bilincine sahip bireylerin oluştuğu bütünün ifadesi olarak tanımlaya biliriz

“Genel olarak bir sınıf onun bütün elemanlarının ortak özellikleri tarafından belirlenir. Bu, sınıf kavramının bir örneklem fonksiyonu olarak ele alınmasını mümkün kılar, çünkü bir elemanın belirli bir sınıfa sokulması için, o elemanın bu sınıfı oluşturan özelliklere malik olması zorunlu ve yeterlidir”.(Rosentha ve Yudin,1980;126)

“Mantıktaki bu ele alınış biçimi felsefe ve sosyolojide benzer bir tanım ortaya çıkarır. Sosyoloji ve siyaset felsefesi açısından, sınıf, bir toplumda aynı görevi yapan, statüleri aynı olan, çıkarları tam bir aynılık sergileyen ve aynı durumda bulunan insan öbeklerinden her birini ifade eder. Buna göre, aralarında belli bir kültür ve iktisadi çıkar ortaklığı ve bu ortaklığın yarattığı özel ilişkilerde bulunan insanların tümü bir sınıf meydana getirir”.(Cevizci,1997:614)

Toplumsal sınıf kavramı, sosyal bilimciler açısından dinamik bir kullanıma sahiptir. Bu dinamik kullanım ilkçağ felsefe ve siyasetinin eleştirisiyle oluşmuştur.

“Başlangıçta sınıf terimi, Roma halkının mali ve askeri amaçlarla bölünmesi anlamına geliyordu. Bu modernite öncesi kullanım sınıfların toplumda paylaşılan bir derecelendirmeyi miras alan, atfedilmiş özelliklere dayalı gruplaşmalar olarak kabul edilmesi bakımından statik bir kullanımdır”. (Edgell,1998:11)

Toplumsal sınıfların dinamik yapısı toplumda yer alan tarihsel eşitsizliğin ele alınmasıyla başlar. Modernizmin kurucularının toplumsal alanda yer alan eşitsizliğe attıkları değer ve bunu kendi düşünsel sistemlerinde ele alış biçimleri toplumsal sınıfların modernizm içinde dinamik bir yapıya kavuşmasını sağladı. Çünkü modern toplum sınıflı bir yapıya sahiptir. Toplumsal alandaki hareketlilik, toplumsal değişme, evrimle sınıfların bir ürünü olarak ortaya çıkmaktaydı. Değişmenin itici gücü olarak toplumsal sınıflar kapitalist modern dünyanın mimarları olarak 16. yüzyıl Akdeniz kentlerinde kapitalizme geçişle beraber oluştu.

Toplumsal sınıf kavramı her ne kadar kapitalist modern dünyayla beraber anılsada aslında ilkçağdan itibaren sınıf konusu düşünürlerin odak noktası olmuştur. Bu konuda Platon, devlet ve siyaset konularındaki düşüncelerinde sınıf kavramına da yer vermiştir.

“O, bir sınıfın ötekilerin üstünde başkaldırmaz bir egemenliği olmasını uzlaşmak bilmez bir ısrarla istemiştir; ama onun ideali yukarı sınıfın çalışan sınıfları olabilirdiğince sömürmesi değildir; devletin istikrarıdır. Böyle olmakla birlikte, Platon’un sömürmenin belirli sınırlar içinde tutulması gereği için gösterdiği neden, yine salt faydacı bir nedendir. Sınırlama, sınıf hükümlerinin istikrarı yararınadır”. (Popper, 1994:110)

Platon’un düşüncelerinde vurguladığı gibi toplumsal sınıflar arasındaki mesafe ve sınıflar arasında dengeli ve istikrarlı bir ilişkinin kurulması toplumsal yapının bütünlüğü ve devamı için önemlidir. Toplumsal sınıflar arasındaki ilişkilerin niteliği toplumun içyapısındaki tüm edimlerin bütünsel birliğini ifade eder. Çünkü sınıf kriterleri, yani sınıflar arasındaki ayrımlar; sadece ülkenin ekonomik ya da kültürel farklılıkları içermez. Temelde toplumsal sınıflar; gelir, eğitim, toplumsal saygınlık, toplumsal statü vb. ayrımların bütünsel ayrımlarına dayalıdır.

“Toplumsal sınıflar konusunda günümüzde birbirinden farklı iki değişik toplumbilimsel yaklaşım bulunduğu görülmektedir. Bunlardan biri, bir bölüm Batı Avrupalı ve Kuzey Amerikalı toplumbilimcilerin oluşturdukları yaklaşımdır, ikincisi ise Marksçı yaklaşımdır”. (Ozankaya,192:1994)

Bunlar arasındaki temel ayrıma baktığımızda birinci grupta yer alan toplumbilimciler toplumsal alanda yer alan eşitsizliği doğal kabul ederler, ikinci yaklaşımda yer alan Marks’a göre toplumsal eşitsizlik doğal değil tarihseldir. Bu nedenle Marks kuramında tarihsel olan eşitsizliğin toplum yaşamında düzeltilmesine olanak sağlayan bir sınıf çözümlemesi gerçekleştirir. Marks’a göre, tarihsel olarak toplumsal sınıflar tarihin her döneminde vardır; çünkü tarihin her döneminde toplum üretim araçlarına sahip olan ve üretim araçlarına sahip olmayan türünde bölünmüştür. Bu iki kesim arasındaki eşitsizlik giderildiğinde; yani üretim araçları tüm toplumun kolektif malı haline geldiğinde sınıflar ortadan kalkar.

II.1.2.Sınıf Kriterleri

Sınıf üyeliği için gerekli olan ölçütler. Birçok sosyal bilimciye göre, sınıf kriterlerinin ilkinin aile üyeliği oluşturur.”Yine, bir sınıfı diğer sınıftan ayırt etmemizi sağlayan nitelikler diyede tanımlayabiliriz.(İng.Class differences):Değişik toplumsal sınıfların üyelerini birbirinden ayrımlı kılan siyasal etkinlik, gelir, işgücü, eğitim, yaşama biçimi, düşünce, tutum ve davranışlar vb. ilişkin özellikler”.(Ozankaya, 129:1995)

Tarihsel olarak baktığımızda tüm toplumların, mevcut toplum üyelerini belirli niteliklere göre ayırtmamızı sağlayan bazı sosyal farklılıkların olduğunu görürüz. Bu sosyal farklılıklar ele alınan toplumun sınıf kriterlerini oluşturur.

Toplumların yapısı bir birinden farklı olacağı gibi toplumsal yapıda meydana gelen değişmelere bağlı olarak sınıfları bir birinden ayırmamızı sağlayan bu nitelikler değişebilir.

Örneğin ilkel toplumlarda bireyler cinsiyete, fiziki yeterliliğe göre sınılanırken ileri toplumlarda bu sınıf olgusuna yüklenen içeriklerin bütününe bağlı olarak yapılmaktadır.

Günümüz modern kapitalist toplumunda; eğitim düzeyi, gelir seviyesi, toplumsal prestij, teknolojiye ulaşma ve bunu kullanma imkanı, aile üyeliği gibi unsurlar toplumsal sınıf kriterlerini oluşturmaktadır.

Sınıf kavramı karmaşık toplumlara ait bir kavramdır ve sosyal değerlerden kaynaklı sosyal farklılıkların ifadesidir. Sınıf kavramı ortak özelliklere sahip bireyleri aynı kategoride toplar. Fakat bu yapılırken hangi niteliklerin ele alınacağı farklılık gösterir. Kriterleri farklı olan sınıf kategorizasyonlarında ortak olan şey ise aile üyeliğidir. Sınıf üyeliğinin temel birimi aile üyeliğidir. Aileler ve bunların birbiriyle olan ilişkileri sınıf sisteminin direğini oluşturur. Bireyin ve ailenin bulunduğu sınıfı belirleyen kriterler; gelir, yaşam tarzı, eğitim, meslek durumu ve sınıf bilinci kriterleridir.

Modern toplum yapısının karmaşıklığı sınıf kriterlerinin de farklılaşmasını ve karmaşıklaşmasını ifade eder.

II.1.3.Modernizm

“Modernizm genelde 19. yy sonu ile II. Dünya Savaşı' nın başlangıcına kadar olan dönemde bilhassa, sanat ve edebiyatta meydana gelen büyük çaplı değişimleri tanımlamakta kullanılan bir terim sayılmaktadır”.(Marshall, 1999 :508)

“Modernlik tasarısı onsekizinci yüzyılda yaşayan Aydınlanma filozoflarının nesnel bir bilim, evrensel bir ahlak, evrensel bir yasa, özerk bir sanat geliştirme amacı güden çalışmalarıyla biçimlenmiştir. “Condercet gibi kimi filozoflar bu özelleşmiş kültür birikimini gündelik yaşamı zenginleştirmek adına kullanmak istediler” (Sarup,1997:207) Sanatların ve bilimlerin yalnızca doğa güçlerinin denetimine alınmasına değil aynı

zamanda dünyanın, ben'in, ahlaksal ilerlemenin, kurumların hâkimiyetinin ve hatta insan mutluluğunun anlaşılmasına da önayak olacağını ummaktaydılar

Modernizmin taşıdığı anlam, tarihsel gelişimine bağlı olarak değişmiştir. Başlangıçta ki, kültürel alanın içinde gelişen farklı bir duyarlılık mahiyeti, sonraki süreçte tarihin ve içeriğinin yeniden okunmasıyla şekillenen yeni bir toplumun inşası, olarak tanımlanmıştır.

Modernizm kavramı birçok düşünürü göre farklı bir içeriğe sahiptir. Belkide kavramsal tartışmanın ortaya çıktığı günlerden günümüze kadar gelmesinin nedeni, modernizmin bu farklı içeriklere olanak veren bir doğaya sahip olmasıdır.

Modernizm, yeni bir yaşam tarzının hayatta yer bulması anlamını taşır. Modernizm insanlık tarihinin tüm deneyimlerinin sögulanması, doğa içinde insan öznesinin tüm varlığı ve potansiyaliyle kendini gerçekleştirme anlamına gelir.

Modernizmin, bütün insanlığı birleştirdiği söylenebilir Modern ortamlar ve deneyimler, her tür coğrafi ve etnik sınırları, sınıf ve ulus sınırlarını keser. Modernizm yerel olanı evrensele yayar. Modernizm geleneğin yok olması anlamına gelir, Marks'ın ifadesiyle "Katı olan her şeyin buharlaştığı" bir evrenin parçası olmaktır".

Modernlik salt değişim ya da olaylar silsilesi değildir. Akılcı, bilimsel, teknolojik ve idari etkinliğin ürünlerinin yaygınlaşmasıdır. İşte bu nedenle modernlik toplumsal yaşamın çeşitli bölümlerinin giderek artan farklılaşmasını içerir. "Bu bölümler ise, siyaset, ekonomi, aile yaşamı, din ve özelliklede sanattır; çünkü araçsal akılcılık belli bir tür etkinlik içinde işlerlik gösterir ve bunların herhangi birinin dışarıdan, yani genel bir görüntüyle bütünleşmesi ve Louis Dumont'un "holist" olarak adlandırdığı bir toplumsal tasarının gerçekleşmesine katkısıyla bağlantılı olarak örgütlenmesi fikrini dışlar".(Touraine,1995:23)

Batı Avrupa toplumunda inşa edilen modern hayat, bir dizi devrimin uzun süren yerleşikliğiyle hayat bulmuştur.16. yüzyılla başlayan yenileşme hareketi üzerinde halen yapılan anlama ve eleştiriler ve yenileşmelerle tazeliğini koruyan ve sürekli oluş halinde olan bir akışın sürekliliğini ifade eder.

Modernizm insanın korkularından, doğa karşısındaki güçsüzlüğünden çıkmayı başardığının kanıtı olarak da düşünülebilir; çünkü insan tamamen kendine dönmüş rasyonel akılla doğa karşısında varlığını anlamlandırmış, korkularından arınarak sadece dünyevi olana yönelmiştir. Modernizm insan aklının dünyada yer bulması anlamına gelir.

Akıl hiçbir kazanımı kabul etmez tersine sil baştan (tabula asa) yapar. Alan Bloom bunu yakın zaman önce anımsatmıştır:” Aydınlanma felsefesini, kendisinin hemen öncesinde yer alan felsefeden ayıran, yalnızca birkaç kişinin alanı olan bir şeyi, yani akla uygun olarak yürütülen bir yaşamı herkese uygulamak isteme iddiasıdır. O düşünürleri, girişimleri açısından güdümlenen “idealizm” ya da “iyimserlik” değil, yeni bir bilim, bir “yöntem” ve bunlarla bağlantılı olan yeni bir siyasal bilimdir”.(Touraine,1995;26)

“Anthony Giddens, modernliği, dört ana boyutu sanayicilik, kapitalizm, savaşın sanayileştirilmesi ve toplumsal yaşamın tüm vechelerinin gözetimi olan tümel bir üretim ve denetim çabası olarak görür ve dolayısıyla güçlü biçimde bütünleşmiş bir modernlik imajı sunar”.(Aktaran, Touraine,1995:44)

“Modernleşme, toplumların aynı zamanda gittikçe farklılaştıkları ve merkezileştikleri bir süreçtir”.(Cliffs, Aktaran Mardin,1999:25) “Batı Avrupa’da feodalizmin çöküşü ile başlayan bu süreç, burjuvazinin gelişmesi, sanayileşme ve siyasi hakların nüfusun daha büyük kesimlerine yayılması gibi unsurlarıda kapsar”.(Mardin,1999:25)

Tönnies, moderniteyi, topluluktan topluma geçiş olarak kavramsallaştırır. Simmel moderniteyi para ekonomisinin yarattığı soyut toplumsal ilişkilerin gerçekleşmesi olarak görür Marx, modernizmi tarihin yeni bir sınıfın öncülüğünde kendini yeniden dönüştürmesi olarak görür. Weber ise moderniteyi rasyonel akla dayalı toplumun rasyonel tercihleriyle sürekliliği olarak tanımlar.

II.1.4.Kapitalizm

“Feodalizmin yerine geçen sosyo - ekonomik formasyon”. (Rosenthal ve Yudin; 1980: 255) üreticilerin dolayimsız ihtiyaçlarını karşılamaktan ziyade satış, mübadele ve kar amacını güden bir ücretli emek ve meta üretimi sistemi. (Marsall,1999:382)

“Modern çağlar üzerine çalışan çok sayıda tarihçi ve düşünür göre 19. yüzyıl büyük bir dönüşümün çağı olarak yorumlanmaktadır. 16. yüzyıldan beri Kuzeybatı Avrupa’da kendini gösteren oradan giderek dünyanın diğer yörelerini de etkileyip, büyük bir dönüşümü belirleyen kapitalizm 19. yüzyılda sanayi devrimi ile beraber hem olgunlaşmış hemde yeni bir aşamaya girmiştir. Bu aşamayı belirleyen ana toplumsal olgular sanayileşme ve kentleşme olmuş; böylece 19. yüzyılın ortalarından itibaren ortaya başat toplumsal düzen, sanayileşmiş kent toplumu olarak tarih sahnesine çıkmıştır”.(Şaylan,1999:1)

Kapitalizmin onu diğer ekonomik modellerden ayıran niteliği; üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanmasıdır.16. yüzyılda feodal ekonomik sisteme alternatif olarak kurulan kapitalizmde emek verimliliği yüksektir. Sınıflı toplum yapısında karmaşık hiyerarşiler oluşturur. Hiyerarşinin en üst basamağını oluşturan burjuva sınıfı üretim araçlarının sahibi, üretimde iş gücünü oluşturan proleterya ise toplumsal pramidin en altında yer alır. Orta sınıf olarak belirlenen bürokratlar, kamu çalışanları, eğitilmiş işçiler ise hiyerarşide ara bölümü oluşturur. Kapitalizmin başarısı orta sınıfın hiyerarşi basamağında

kapladığı yer ile ilintilidir. Orta sınıf, kapitalizmin sürekliliğinin sağlandığı ideoloji, siyaset, hukuk, gibi unsurların üretim yeri ve sınıflar arasındaki ilişkinin düzenlendiği yer olması bakımından, ayrıca ekonomik manada üretimden sağlanan malların tüketildiği yer olması açısından önemlidir.

Bir ekonomik doktrin olarak kapitalizm, sınıflar arasında belli oranda geçişe olanak sağlar. Feodal düzende ya da köleci düzende olduğu gibi sınıflar arası geçiş imkansız değildir. Modern toplum yapısının ekonomik alt yapısını oluşturan kapitalizmde, serbest teşebbüs, girişimcilik, modernizmin özgürlük idealiyle birleşerek sınıflar arası geçişe olanak sağlar.

II.1.5.Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Toplum yapısında cinsiyetler arasındaki mevcut eşitsizliğin kabul edilmesi, toplumun diğer alanlarındaki eşitsizliklerin kabulünden sonra gerçekleşmiştir. Bunu farklı nedenler açıklayan sosyal bilimcileri iki grupta topluya biliriz. Birincisi toplumbilimde bireyin niteliklerinin değilde grup ya da toplulukların önemli olması: İkincisi ise cinsiyetler arasında bu eşitsizliğin dile getirilmesinin aile birliğini sarsacağına yönelik inanaç. F.Parkin'in belirlemesi doğrultusunda konuya şu şekilde netlik kazandırabiliriz.

“(....)Eğer toplumsal kazanımların kolektif ailesel kaynaklardan çok bireyin kendi yeteneklerinin ve özelliklerinin bir fonksiyonu olduğu savunulursa, sınıfın oluşumu ve yeniden üretimini açıklamak zor olurdu.(...) Aile sınıf egemenliğinin dolaylı aracı, uzak kuramsal tahakküm ve ayrıcalık güçlerinin bireyin yaşamının akışına girmekte kullandıkları araçtı”.(Parkin,1997:623)

Toplumsal cinsiyet tartışması yapmak toplumsal eşitliği cinsiyetler bazında yeniden tartışmak anlamına gelmektedir. Toplumsal cinsiyet ve eşitlik tartışmaları onsekizinci

yüzyılın başlarında ortaya çıkan feminist düşünceyle başlasada, cinsler arasındaki eşitsizlik tarihin ilk dönemlerine kadar uzanan geniş bir süreci oluşturur.

Toplum içerisinde cinsler arasındaki eşitsizliğin kabulü bu eşitsizliğin kaynağı; toplumda bireylerin cinsiyet kimliklerini oluşturan mekanizmanın ne olduğu, toplumsal yapı açısından cinsiyet ayrımının fonksiyonu, vb tartışma ve soruları gündeme taşımıştı. Tartışmanın kendisi modern dünya ölçeğinde geç kalınmış gibi dursada bu alanda oldukça uzun bir yol en azından kuramsal olarak sağlanmış gibi görünmektedir.

Toplumsal cinsiyet kavramı sosyalizasyona gönderme yapar; çünkü insanın biyolojik varlığının dışında, edindiği bir kimliği yansıtır.

“(...)Ann Oakley’e göre, “cinsiyet” (sex) biyolojik erkek kadın ayrımını anlatırken, “toplumsal cinsiyet” (gender) erkeklik ile kadınlık arasındaki buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye göndeme yapmaktadır”.(Marshall,1999:98) Toplumsal cinsiyetin diğer bir tanımını İ. Illich ise şu şekilde yapar.

“Cinsiyet”le, onsekizinci yüzyıl sonlarından itibaren bütün insanoğluna atfedilen ortak karesteriklerdeki bir kutuplaşmanın sonucunu kastediyorum. İkili, yerel ve maddi bir kültür ile bu kültürün egemenliği altında yaşayan kadın ve erkekler arasındaki bir birliği yansıtan vernacular genderden farklı olarak, toplumsal cinsiyet “genel” dir; insanın emek gücünü, libidosunu, karakterini ve zekasını kutuplaştırır ve soyut gendersiz “insan” normundan sapmayı tanımlamanın (Gerçekde, discrimination) sonucudur.(Illich,1996:24)

III.BÖLÜM: KLASİK MODERNİTE, TOPLUMSAL SINIF ve KADIN OLGUSU

Toplumsal sınıf ve toplumsal cinsiyete yönelik çalışmalarda, modernizmin dönem olarak ele alınması tesadüfî bir durum değildir. Toplumsal sınıfların varlığı, tarihin en eski dönemlerinde bile karşımıza çıkan bir olgudur. Yine kadının toplumsal hayattaki ikincil konumu sadece günümüz modern toplumuna atfedilecek bir durum değildir. Toplumsal sınıf kavramının modernizmle beraber düşünülmesinin nedeni; modernizmin örgütlenme modelinin sınıf hiyerarşisi şeklinde olması ve toplumun diğer tüm alanlarının anlaşılmasında, sınıf kavramının anahtar olarak kullanılmasıdır. Yine kadın sorununun modernizmle birlikte düşünülmesinin nedeni: Bir toplumsal olgu olarak kadın sorununun ele alınması, bu konuya dair araştırma ve çözüm önerilerinin başlama yerinin, modern döneme denk düşmesinden kaynaklanmaktadır.

Modernizm, toplumsal inşaa sürecinde, toplumsal sınıflar ile kadın sorununa, çıkış oluşturacak temel tezlere sahiptir. Bilindiği gibi modernizm, tarihin gidişatına dur diyecek yeni ilkeleri yaşama geçirme iddiasına sahiptir. Eşitlik, özgürlük ve bireysel haklar çerçevesinde toplumsal hayata getirmek istediği ilkelerle, toplumsal yaşamda ezilen halklara ümit vaad etmiştir. Sonraki süreçte, taşıdığı bu iddiaların başarısı konusunda, eleştirilerin odağını oluşturmuştur. Kadın ve sınıfa yönelik çalışmalarda, modernizmin, odak olmasının en önemli nedenlerinden biri de modernizmin bu konularda gerçek bir başarı yakalayamadığına, hatta yeni bir hegomanya şeklinin, toplumsal alanda yer bulmasına kaynaklık ettiğine yönelik inancın bulunmasıdır.

III.1.Sınıf ve Toplumsal Cinsiyete Yönelik Temel Yaklaşımlar: Sınırlılıklar ve Aşma Çabası

“Tarihsel olarak sınıf kavramına baktığımızda; başlangıçta “sınıf” terimi, Roma halkının mali ve askeri amaçlarla bölünmesi anlamına geliyordu. Bu modernite öncesi

kullanım sınıfların toplumda paylaşılan bir derecelendirmeyi miras alan, atfedilmiş özelliklere dayalı gruplaşmalar olarak kabul edilmesi bakımından statik bir kullanımdır”. (Edgell,1998:11)

Sınıf kavramının bu ilk tanımlama biçimi de toplumsal cinsiyete yönelik bir içeriğe sahip değildir. “Tabakalaşma üzerine yapılan çalışmalar, yıllardır toplumsal cinsiyete karşı kör idiler- yani sanki kadınlar yokmuş gibi ya da güç, servet farklılıklarını incelerken kadınlar önemsizmişler ve ilginç değillermiş gibi. Yine de toplumsal cinsiyetin kendisi, tabakalaşmanın en ciddi örnekleri arasındadır ”(Giddens,2000:225)

Toplumbilime baktığımızda, toplumsal tabakalaşmaya dair çalışması olan düşünürlerin –Platon, Aristoteles, Aziz Augustinus Hobbes, Locke, Rousseau, Hegel- sınıf olgusunu ele aldıklarını görürüz. Özellikle, aydınlanmanın mimarı, modernizmin mimarı olarak bilinen düşünürler; Hobbes , Locke , Rousseau , ve Hegel sınıfları ortak çıkarlar ve hedeflerle bir araya getirmektedirler. Temelde eşitliğe dayalı atfedilen bu çıkar birliği sözleşmeye dayalı bir toplum ve devlet tipolojisini öngörür. Fakat söz konusu yapı toplumsal cinslerin eşitliği yönünden değerlendirildiğinde, cinsler arasındaki eşitsizliğin yeniden tescil edildiği görülür.Sözleşme açısından kamusal yaşamın öznelere erkekler olarak belirlenmiştir ve sınıf temsilciliğini aile adına erkekler üstlenir. Erkekler bu alanda ekonominin, kültürün, savaşın ve mübadelenin öznelereidir. Kadın ise, özel alanda, aşkın, sevginin ve mahremiyetin öznesidir. Yani kadın, sınıf dışında bir yerdedir. Konuyu kadın perspektifinden ele alan “Pateman’ a göre, klasik toplum sözleşmeleri teorileri kadınları dışlamaktadır. Mülk sahibi, kendi mülkü ve kişiliği üzerinde hak sahibi sözleşme akdeden birey tasarımı, kadınlar, mülksüzler ve esas değer sisteminde yer almayan kişilere uzanması yalnızca boyundurluk ilişkilerinin meşrulaştırılmasıyla eşit anlam taşımaktadır”. (Appelt, 2002:14)

Sözleşmeye dayalı toplum zemininin kamu-özel alan ayırımına dayalı olduğu düşünüldüğünde, özel alana hapsedilen kadının toplumdaki belli türden bir işleve sahip olduğunu ve bu haliyle toplumun temel dayanaklarından biri olduğunu görürüz. Bu durumda, kadının yok sayılmasının bir tesadüf ya da ince bir yoksayma anlamını taşımadığını rahatlıkla düşünebiliriz.

Tarihçilerin 16. yy Akdeniz kentlerinde başlattığı I. Wallerstein 15. yy Avrupa'sında başlattığı endüstriyel kapitalizme geçişle, toplumsal yapıda meydana gelen yeni oluşumlar sınıf kavramının içeriğini değiştirdi. Sınıf, oluşan yeni toplum örgütlenme modeli olarak ifade buldu. Bu modelde sınıf statik bir kullanım olmaktan çıkmış, bunun da ötesinde yeni toplumun dinamik unsuru olmuştur. "Sınıfla ilgili sosyoloji teorilerinin ilkinin Marx gerçekleştirmiştir. Marx'ın sınıf teorisi hem uygulamalı hemde teorik sosyoloji için bir örnek oluşturmaktadır." (Edgell, 1998:14)

Sözleşmeye dayalı toplum modelinin temeli mülkiyettir ve mülkiyet kavramı Marks'ın sınıf teorisinin temelini oluşturur. Marx toplumu ve tüm tarihi üretim araçlarına sahip olan sınıf ile üretim araçlarına sahip olmayan iki sınıfın çatışması üzerine kurar. Sanayi toplumu (endüstriyel toplum); modern toplumda üretim araçlarına sahip olan sınıf üretim araçlarına sahip olmayan proleteryaı sömürür bu sömürü ilişkisi iki sınıf arasında bir toplumsal değişmeyi doğuracak çatışma halidir. Marx, modernizmi yeniden kurgulayacak sınıfın proleterya olduğunu savunur. Endüstriyel kapitalizmin kendi kendisini yok edici unsuru devrimci proleterlerdir.

Marx, sınıf ilişkilerini toplumsal düzen (Yapı) olarak belirler ve toplumsal düzen bireylerden bağımsızdır. Sınıf ilişkileri toplumun ekonomik yapısına, kültürel ve ideolojik yapısına denk düşer. Çatışma bireyler arasında, ekonomik ve kültürel alanda gerçekleşir. Kısaca, Marx'ta ekonomik yapı; tüm toplumsal düzendir ve toplumun aksayan tarafı yine

bu ekonomik düzlemde ele alınmalıdır. Marks'ın sınıfa getirdiği diğer bir olgu "Sınıf Bilinci"dir. Marksizmin sınıf yapısı ve hareketlerine ilişkin olarak öne çıkardığı diğer bir kavram "sınıf bilinci"dir. Hegel'in tanımıyla söylersek "bir sınıfın üyelerinin, sınıf durumları hakkında bilinçlendikleri sürecin sonucunu dile getirir." (Poper, 1994:107)

Marks tüm kuramını sınıflar üzerinde inşaa etsede, sınıf ekseninde kadın sorununa ayrı bir alan olarak bakmaz. "Kuşkusuz, Marx, kadın sorunu üzerinde " özellikle "ve "ayrı bir sorun "olarak durmadır."(Müller,2002:11) Fakat Mark ve aynı dönem Marksistlerin özellikle İngiltere'de işçi aileleri üzerinde yapmış oldukları çalışmalar; sanayinin kuruluş yıllarında kadının gerek sosyal gerekse ekonomik yerini bize verir. Bununla beraber Marksist teoremin kadına yönelik belirlemeleri ve daha sonraki döneme aktarılan çözüm önerileriyle farklı yaklaşımlara kaynaklık etmektedir. Bu belirlemenin en önemli noktasını; kadın sorununun ezilen halklar sınıflaması içinde düşünülüyor olması ve aile- sınıf –devlet arasındaki organik bağda kadının yerinin modernizmin atfettiği aşk, iyi, güzelle örülü bir alan içinde olmadığı savını güçlü bir biçimde vurgulaması oluşturur. Marks'a göre kadının toplumdaki ikincil ve aşağı konumunun nedenini, kapitalist modern toplumdaki sınıf ilişkileri oluşturur. Kadınların bu ikincil konumdan kurtulmaları, sınıfsız bir toplumun varlığıyla sağlanabilir. Toplumsal yapı değişmeden sorunun çözümü için yapılacak olan; kadının iş hayatının düzenlenmesi, ücretler ve toplumsal prestijinin artırılması türünden sistem içinde yapılan tüm edimler kadın probleminin aşılmasını sağlamaz. Bunlar sadece belli türden bir iyileşmenin geçici olarak ve sadece belirli bir grub kadını içine alan düzenlemeler olarak sistemen varlığına hizmet eder. Marks'a göre nihai bir kurtuluş ancak sınıfların ortadan kaldırılmasıyla mümkün olur.

Marx 'ın sınıf kriterinin başlangıcını aile üyeliği oluşturur. Aslında bu tüm sosyologlar tarafından kabul görmüş bir ilkedir. Sınıf üyeliği için temel kriter olarak aile

üyeligi baz alınır. Marksizmin aileye yönelik eleştirisi aynı zamanda sınıfsal yapıya yönelik oluşturduğu bir eleştiridir. (Gümüş,1997:4)

Marksizm açısından kadın sorununun başlangıcını Engels şöyle açıklar.“Analık hukukunun çökmesi, kadın cinsinin dünya tarihindeki yenilgisi olmuştur. Erkek evde de yönetimi almış kadın aşağılanmış, köleleştirilmiş,erkeğin isteklerinin kölesi ve yalnızca çocuk yetiştirme aracı olmuştur....Erkeklerin artık yerleşmiş olan mutlak egemenliğinin ilk etkisi, o zaman ortaya çıkan ataerkil aileye geçiş döneminde kendini gösterdi”. (Müller, 2002:13)

“Aile, pre-kapitalist tarım toplumlarında ekonomik üretim birimidir. Kapitalizmin üretim güçlerinde gerçekleştirdiği gelişme aileyi üretim birimi olmaktan çıkarmıştır. Fakat nükleer aile, değişken yapısına rağmen, kapitalist toplumda hem bir “tüketim birimi” hemde bir yeniden üretim birimidir”. (Tekeli, 1987:12)

Bununla beraber Marksist kuramda kadının ekonomik yapıda üstlendiği rol; modern sanayinin gelişmesine paralel değişir. “Yaş ve cins farklılıklarının işçi sınıfı için artık herhangi bir ayırıcı toplumsal geçerliliği yoktur. Bunların hepsi de, bedelleri yaşa ve cinse bağlı olarak değişken iş aletleridir. (Müller, 2002:18)

Yaş ve cinsiyet faktörünün toplumsal tabakalaşmadaki etkisi yatay ekseninde belirli bir katmanın ayrımlaşması için önemli olmuştur. Fakat kapitalizmle birlikte özellikle kapitalizmin kuruluş aşamasında işçi ücretlerinin yaşa ve cinsiyete bağlı düşünülmesi, kadınların ve yaş ortalaması düşük çocukların yoğun emekle az bir ücretle çalıştırılması aslında sosyolojik ayrıştırmada bağımlı düşünülmeyen bu kriterlerin ekonomik alanda özellikle sistemin varlığı açısından oldukça önemli ve sistem için etkisi kanıtlanmış niteliklerdir.

Marksizmin bu belirlemesi aynı zamanda, modernizmin eleştirisini de ifade eder. Aydınlanmanın mirasçısı olarak modern toplum, kadına; aşkın, sevginin, güzelliğin mekanını belirlemiştir. Oysa gerek modern toplum kurulurken gerekse süreç içerisinde gelişen koşullara göre; kadın, tanımlanmamış bir alanda yer almaktadır. Özellikle, marksizmin belirlemesi doğrultusunda, sonraki dönemde ortaya çıkan feminist marksistlere göre; kadın modern toplumun icraatçıları tarafından verilen söz doğrultusunda sevginin ve aşkın öznesi olmadığı gibi kamusal alanda da kadının yeri modernizmin belirlemesi doğrultusunda değildir. Bunun sebebi, modern kapitalist toplumun idealize ettiği toplumsal düzen ile ortaya koyduğu somut sonuçlar arasındaki çelişkiye aranmalıdır.

Temel birikimi sürekli kılmak ilkesiyle varlığını sürdüren kapitalist üretimde kadının yeri çok önemli bir hale gelmiştir. Kadınlar çalışan kocaları ve çocuklarının emek güçlerinin piyasada satılabilmesi için; meta dışı üretim biçimi olan ev içi emeğiyle yeniden üretmeleri gerekir. “A. Gouldner buna “sürekli ilkel üretim” ve “sürekli ilkel birikim” demektedir. Çünkü; başlangıçta sermayenin oluşmasını bu birikim sağlamıştır. Eğer kadınların karşılığı ödenmeyen alan çalışması ve gereğinde sömürülmek üzere bekletilen yedek işçi ordusunu besleme durumları olmasaydı, sermaye birikimi çok zor gerçekleşecekti; belkide hiç gerçekleşmezdi”. (Michel, 1993:65)

Bu durumun nasıl mümkün olduğuna Althusser cevap verir. Ona göre; “kadının asli görevinin ailesine karşı olmasını sağlamak üzere merkezinde kutsal analık efsanesi yer alan ideolojik bir yapı kurulmuştur. Felsefe, ahlak, din, eğitim, edebiyat ve iletişim aygıtları “kadının beşikten mezara kadar” durumunu kabullenmesine sağlayan inançları yayar.

Bu nedenle kadının toplumsal (ekonomik ve sınıfsal) konumunun “ideolojik üst-belirlenmesinden” söz etmek mümkündür.

Kapitalist ekonomi ve onun sosyo-kültürel yapısı hakkında Marx'la beraber en yoğun çalışmaları yapan Weber'de sınıf teorisine baktığımızda, meslek, eğitim, statü ve toplumsal prestij ön planda olduğunu görürüz. Weber'in gerek sınıfa gerekse modernizme attığı anlam, modernizmin kendi argümanlarına bir içerik kazandıracak mahiyette olmuştur. Weber, Marks gibi toplumsal dinamikleri anlamak için sınıflara yönelir.

Weber'in sınıf kriterini getirdiği boyut, Marks'ınkiyle karşıttır. Bunun nedenini, Marx'ın bilinen endüstriyel kapitalizm eleştirisi ve karşıtlığı, Weber'de modern kapitalizmin rasyonel kabulü ve sosyalizm karşıtı tutumu yaratmaktadır. "Temelde; Weber, bürokrasinin herhangi bir yönetim biçiminden daha verimli olduğunu ve modern kapitalizmin bürokrasinin gelişimini desteklediğini düşünmekteydi." (Edgell, 998:31)

"Weber'e göre sınıf ayrıcalıkları yalnızca üretim araçlarının denetiminde ya da denetimlerinin olmamasından değil, mülkiyetle doğrudan doğruya ilişkisi olmayan ekonomik etkenlerden de kaynaklanmaktadır. Bu tür kaynaklar arasında, özellikle insanların, elde edebilecekleri işlerin türünü belirleyen becerileri, referansları ya da nitelikleri bulunmaktadır." (Giddens, 2000:263)

Protestan Ahlakı Ve Kapitalizmin Ruhu'nda Weber, kapitalizmin gelişimine bazı merkezlerin yolaçtığını söyler. Bu merkezleri işadamları yüksek eğitilmiş personeller oluşturur. Weber bunların protestan olduklarını göstermeye çalışır. İktisadi gelenekçiliğin ortadan kalkması, geleneğin ve özelde dini kurumların eski biçimlerinin kabuğunu soydu. Katolik kilisesinin günlük hayat üzerindeki etkisini gevşetti. Buna karşılık Protestanizm günlük hayat üzerinde daha yüksek bir denetim kabul ettirmekteydi. Weber, Marksist açıklamanın "Protestanizm, kapitalizmin ilk yıllarındaki gelişime maruz kalan ideolojik bir yansımadır." görüşünün aksine bir yorum verir. Weber'e göre modern kapitalizmin ruhu,

kendini meşru iktisadi faaliyet aracılığıyla servet kazanmaya hasretmenin ve bu geliri şahsi zevkleri için kullanmaktan kaçınmanın nadir bileşimiyle karakterize olur.

Marx'ta olduğu gibi Weber'de de kadın ayrı bir olgu oluşturmaz. Fakat, Weber'in tüm sosyolojisi ele alındığında, "kadın" olgusunu yine modernizm çerçevesinde olduğunu görürüz.

Weber sosyolojisinde, geniş bir yer tutan "rasyonel eylem" kuramına göre; modern birey; modern toplumun onlara sağladığı eşit ve özgür ortamda tüm sosyal araçların aynı oranda kullanma hakkına sahiptir. Sorunu cinsler arası eşitlik bazında ele aldığımızda, Weber; rasyonel eylemi gerçekleştirecek aktörün bilinçlenmesine yani toplumsal fırsatları kullanma bilinciyle, toplumsal yapının bireye sağladığı araçlar arasındaki uçuruma bağlar. Eğer toplumsal yapı, bireye rasyonel davranışı gerçekleştirecek araçları veriyorsa, bunu kullanma hakkı bireye aittir.

Weber'in kapitalist topluma yönelik açıklamaları ve bunun cinsler arasındaki eşitsizliği ortadan kaldıracağı yönündeki savları; sonraki dönemde eleştirilmiştir.90'lı yılların sonlarında yoğunlaşan modernizme yönelik geliştirilen eleştirilerden Weber'in kuramında nasibini almıştır. Özellikle sorun "kadın" açısından ele alındığında ; liberal toplumun eşitlik anlayışının cinsler arasında bir eşitliği getirmediği savunulmuştur. Bu eleştirilerden biri, tamda Weber'in; eşit, rasyonel özgür bireylere, modern kapitalist dünyanın hiçde öyle eşitlikçi olamayacağına yönelik bir karşı koyuşla daha doğrusu eşitliğin sistemin devamına hizmet edemeyeceği gerçeğiyle yapılır. Kapitalizmin doğasında eşitlik ilkesinin yaşanması onun kendi doğasına ters bir olgu olduğu ve Weber'in özgür eşit bireylerinin bu toplumsal yapı içinde barınamayacağını farklı kuramlar değişik şekillerde açıklamaktadır. Bu açıklamalardan birini toplumsal sınıf ile cinsiyet arasındaki ilişkiyi tarihsel olarak ele alan düşünürler yaparlar.

“Emek piyasasında cinsiyetçi meslek ayrımını sınıfsal yaklaşımla açıklayan görüşe göre; kapitalist sınıf “böl” ve “yönet” prensibinden hareketle; işçi sınıfının içinde dayanışmasını önlemek ve dolayısıyla kapitalizm için bir tehdit oluşturmanın önüne geçmek için emek piyasasını katmanlara ayırma çabası içindedir. Emek piyasası görece olarak yüksek ücret ve iyi çalışma koşullarının sağlandığı “birincil” piyasalar ile düşük ücret ve kötü çalışma koşullarının yer aldığı yükselme şansı olmayan ve iş güvencesinden yoksun işçilerin bulunduğu “ikincil” piyasalardan oluşur. Bu katmanlaşma, birincil piyasalarda çalışan işçilerin kendilerini ikincil piyasalarda çalışan işçilerden farklı olarak algılamalarına neden olur, işçilerin birlikte çalışma ve dayanışmalarının önünü kapar; sınıf bilinci oluşturmalarını engeller. Bu yaklaşıma göre, kadınlar ikincil piyasalara yönlendirilen işçiler arasında yer almaktadır. Böylelikle kapitalizm kadınlar aleyhine tarihsel olarak süregelen ayrımcılığı kendi amaçları doğrultusunda kullanmaktadır. Kapitalist düzenin körüklediği cinsiyetçi ayrımcılık kapitalist kurumların korunması ve devamını sağlayan gerekli bir araç ortaya çıkar.” (Kültür Bakanlığı, 2000:11)

Kapitalizmin sistemin devamına yönelik uyguladığı bu prensip sadece işçi sınıfına yönelik değildir. A.Michel söz konusu durumun sadece üretici sınıf içinde değil burjuva sınıfı içinde de olduğunu savunur. Michel’in belirlemesi doğrultusunda; kadınlar eşlerinin piyasadaki işlerini yürütebilmek için çalıştıkları ve hiç bir ücret almadıkları, sermaye için yük olabilecek büyük bir zararı da böylelikle kar’a dönüştürdükleri yönündedir.

Marksizm’in ampirik düzlemde ziyade teorik düzlemde etkili olması nedeniyle ampirik araştırmalarda kullanılabilinecek, Marksizm çizgisinde bir sınıf tiplendirmesi şeması geliştirmekle uğraşan E.O.Wright’a göre;“ sınıf mücadelesini ve sosyal değişimi anlamak için, sınıfların tam olarak nasıl kavramlaştırıldığını ve hangi sosyal konum kategorilerinin hangi sınıflar içerisinde konumlandığını bilmemiz çok büyük bir önem taşımaktadır.” (Edgell,1998:26)

Wright, sınıfları oluştururken Marks’ta olduğu gibi keskin çizgilerle onları birbirinden ayırmaz. O, her iki sınıfa da dahil edilebilecek iki sınıf arasında konumları belirsiz kimselerin sınıflar arası ilişkideki önemini vurgulamaktadır.Sınıfların varlığındaki gizli kahramanları vurgular. “Temelde Marksizm çizgisinde olmakla birlikte Wright, sınıf yapısına bazı eklemeler yapar. Wright, iki ana sınıf (burjuva-işçi) arasına konumları daha belirsiz olan grupları koyar. “Bu insanlar, Wright’ın çelişkili sınıfsal konumlar dediği

yerlerdedirler. Çünkü, üretimin kimi yerlerini denetleyebilirlerken, ötekiler üzerindeki denetim gücünden yoksundurlar.” (Giddens, 2000:264)

Wright, toplumsal sınıfların belirlenmesinde cinsiyet faktörünün ayırıcı niteliğini kabul eder. Kadınların üretim içindeki yerinin, iş kollarının farklılaşmasına paralel geniş bir alanı kapsadığını belirtir. Tümünü kadınlarla özgü biçimlenmiş meslekleri belirlenmiş sosyal sınıflara dahil eder.

H.S.Goldthorpe, Weber’in sınıf teorisi doğrultusundan Yeni-Weberci sınıf teorisini geliştirir. Hem teknik üretim biçimlerini hemde toplumsal üretim biçimlerini kapsayan bir sınıf şeması oluşturur. Weber’in sınıf kuramını oluşturan iki temel unsuru (mülk sahipliği ve bilgi-beceri) birleştirmeye çalışır. Sınıf çözümlemesinde “geleneksel konum“ olarak nitelediği belirlemesi kadınların çalıştığı ücretli işlerin, erkeklerinkine kıyasla görece olarak önemsiz olduklarını ve dolayısıyla kadınları kocalarıyla aynı sınıf içinde görülebileceğini savunmuştur.

Goldthorpe kadınların kocalarına göre daha önemsiz işlerle ilgilenmelerinden kaynaklı olarak onların sınıfsal konumlarının kocaları tarafından belirleneceği yönünde net bir kavramlaştırma yapmış olsada bunun çokta üzerinde durulmadan yapılmış olduğunu ilk bakışta düşünebiliriz. Goldthorpe bunun cinsel ayrımcı ideolojiye dayanan bir görüş olmadığını savunur. Çünkü kadınlar, emek gücü içerisinde kendi konumlarının farkındadır.

Goldthorpe’un düşüncesi, bir kaç bakımdan eleştirilebilir. İlk olarak, ailelerin önemli bir bölümünde kadınların gelirinin, ailenin ekonomik durumu ile yaşam biçimini korumakta temel bir önemi vardır. Bu koşullarda, kadının ücret karşılığı çalışması bir ölçüye kadar ailenin sınıfsal konumunu belirlemektedir. İkinci olarak bir kadının çalışması, kocasının çalışmasını da güçlü bir biçimde etkilemektedir. Tersine değil. Kadının kocasından

daha az kazandığı durumlarda bile, yine de onun çalışma durumu hala kocasının sınıfsal konumunu etkileyerek “önde gelen” bir etkidir.(Giddens, 2000:279)

Gerek Wright gerekse Goldthorpe, Weber ve Marks gibi toplumsal sınıf kriterinde cinsiyeti ayrı bir etken olarak görmezler; fakat bazı usavurumlar ve eklemlemeler yaptıklarını görüyoruz. Bu durum cinsiyet faktörünün Weber ve Marks’tan sonraki dönemde eksikler sürsede ele alınmaya değer mahiyette bir içerik kazandığını gösterir.

Yeni-Weberci sınıf yaklaşımı geliştirenlerden biri de F. Parkin’dir.Parkin, mülkiyet sahipliğinin -üretim araçlarının- sınıf yapısının temeli olduğu konusunda Marx’la aynı görüştedir. ”Bununla birlikte Parkin’e göre mülkiyet, bir azınlığın tekeline alabildiği ve başkaları üzerinde güç elde etmek için kullandığı toplumsal kapanma biçimlerinden yalnızca bir tanesidir. Mülkiyet ve servetin yanısıra, etnik köken, dil yada din gibi Weber’in statü farklılıklarıyla eşleştirdiği özelliklerin çoğu, toplumsal kapanma yaratmak için kullanılır”.(Giddens, 2000:265)

F. Parkin sınıf eşitsizlikleriyle cinsiyet eşitsizliğini karşılaştırır. Toplumsal cinsiyetin sınıf çözümlemesindeki ayırıcı niteliğini belirlemeye çalışır. Parkin’e göre, aile üyeliği –sınıfa dahil olmanın ilk ve en önemli niteliğinin- toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bir göstergesidir. Kadın, erkekten daha fazla gelir ve statüye sahiptir olsa, bu durum toplumsal bakımdan onun ikinci planda olmasını değiştirmez. Parkin, kadına atfedilen bu güçsüzlüğün sınıf farklılıklarından daha önde olabilecek yoğunlukta olsaydı eğer, cinsiyetin toplumsal tabakalaşmada önemli bir boyut olarak ele alınabileceğini savunur. Parkin’e göre, bizim toplumsal cinsiyet faktörünü sınıf analizinde kullanabilmemiz için cinsiyet eşitsizliğinin sınıflar arası eşitsizliğe kaynaklık ediyor olması ya da ondan daha büyük bir olgu olarak karşımızda durması gerekmektedir.

Toplumsal tabakalaşmada cinsiyet faktörünün nasıl değerlendirilmesi gerektiğine yönelik yapılan açıklamalar, bunlarla da sınırlı değildir. Bir çok ekonomi ve sosyal kuram içinde bu olgular farklı şekilde ele alınmıştır. Fakat bu kuramların çıkış noktasını yine Weber ve Marx'ın sınıf ve cinsiyet belirlemesi oluşturur.

Makro düzeyde yapılan bu belirlemeler karşısında kadın olgusu nasıl bir şekil almıştır. Kadının gerek sosyal gerekse ekonomik yaşamda ikincil konumu bu gün şüphesiz kabul edilen bir gerçektir. Kadının bu ikincil konumu modernitenin inşasında bir sosyal olgu olarak ele alınmıştır. Sözleşmeye dayalı toplum ve devlet tasarımı yapan aydınlanma düşünürleri, kadını bu ikincil durumundan çıkarmanın yöntemi olarak ona toplum düzeninde, özgü ve ayrıcalıklı bir yer tanımayı, problemin çözümü olarak düşünmüşlerdir. Kadın, toplumu oluşturan özel alanın öznesidir. Özne alan, kamusal alandan uzakta bir yerde tanımlanmaktaydı. Bilindiği gibi, kamusal alan mübadelenin, anlaşmanın ve toplumsal yaşamın yönünün belirlendiği bir alanıdır. Toplumu ayakta tutan dinamikler bu alan içinde tanımlanmaktadır. Bu alanın öznesi olarak belirlenen erkekler, modern toplumun örgütlenme modelinin de aktörüdür, sınıfların temsilini yine erkekler kamusal düzlemde yapmaktadırlar. Kadın problemi üzerinde yapılan çalışmalarda, “aydınlanma” cinsler arası eşitsizliğin yeniden biçimlendiği dönem olarak görülür değerlendirilmektedir.

Çözümlemelerini, Marksist bakış açısıyla yapan araştırmacılar için, bu durumun nedeni, toplumdaki mevcut sınıflar olmaktadır. Sınıfların ortadan kalkması, kadının bu ikincil niteliğini de ortadan kaldıracaktır.

Toplumsal sınıflar arasındaki hiyerarşiyi düzenleyen tüm unsurlar bu noktada eleştirilmiştir. Toplumun kültürel ve ideolojik yapısı, cinsler arasındaki ayrımcılığın onaylanması, sürdürülmesi olarak değerlendirilmiştir. Bu eleştirilerin yanında kadın

problemi, tartışma yaratacak, yeni bir evreye geçecek olanağı da bu yapı içerisinde bulmuştur.

Modern toplumun, örgütlü yaşama olanak veren yapısı, daha önceki dönemlerde (A.Michell'in belirlemesiyle 14.yy ve 16.yy'larda) naif ve gizli bir biçimde ortaya çıkan kadın örgütlerinin oluşumuna olanak verdi. Feminist hareketler olarak toplumda yer bulan bu örgütlerin gelişiminde 18. yy önemli bir kesiti oluşturur.

“1790'larda Fransız İhtilalin'den ilham alınan özgürlük ve eşitlik idealleriyle, pek çok kadın kulübü Paris ve başka büyük eyalet şehirlerinde biçimlenmişti.”(Giddens, 2000:543) Kadınların örgütlü yapı içerisinde talepleri doğrultusunda bir çok hakka sahip olduklarını görüyoruz. Fakat bu konunun değerlendirilmesi de ayrımlıdır.Acaba gerçekte kadınlar bu hakları almışlar mıdır? Yoksa sistem kendini yeniden üretmenin yolu olarak bu hakları vermiş midir? Bu konuya hangi taraftan bakarsak bakalım, kadının toplumsal yapı içindeki yeri ve hakları ne kadar çeşitlenip, değişse de bir problem olarak “kadın olgusu” devam etmektedir.

19. yy 'da, toplumsal yapıda meydana gelen değişmelere paralel olarak, kadın olgusunun ele alınışı ve kadınların toplumsal yapıda kendini ifadesi farklılaşmıştır. Modern toplum argümanlarının kitlelerin baş kaldırışıyla eleştirildiği bu dönemde, özellikle modernizmin vaadettiği özgürlüğün; tek boyutlu sınıf, kültür, cinsiyet merkezli bir tasarımı hayata geçirmekle sağlayamadığı yönündeki eleştirilerin ilkini kadın hareketi gerçekleştirir. O zamana kadar temelde Marksizm üzerinde, ona yakın, bir biçimde kendini ifade eden kadınlar; sınıfsız kurtuluşu talep ederek Marksizm'den uzaklaşırlar.

Toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı yönünde tartışılan iki farklı görüş vardır: Bunlardan ilki bu hareketlerin sistemin aksayan yönünün telafisi olduğu yönündedir. Diğer

bir bakış açısına göre ise modernizm köktenci eleştirisidir. Modernizmin belirlediği rasyonel birey karşısında kişisel ve kültürel kimlik taleplerinin aranmasıdır.

Kadın sorununun tarihsel ele alınışı içinde ortaya çıkan önemli kavramlardan biri de “ev emeği“ dir. Modern toplumun dayanağı olan sözleşmeye dayalı toplum tasarısında, özel alana hapsedilen kadının emeğinin sistem için taşıdığı önemin anlaşılmasıyla, kadın sorunu yeni bir boyut kazandı. Bu sayede toplumsal kurgulamada, aslında önemsiz ve işe yaramaz olarak aksettirilecek hiç bir şeyin olmadığı anlaşıldı. Kapitalist ekonomik sistemin kendisini yeniden üretme biçiminde, kadınların oynadığı rol yeni arayışlara ve çalışmalara kaynaklık etmiştir.

Gerek Marksizm gerekse diğer kapitalizm analizlerinde olsun “ev emeği“ kavramlaştırması içinde kadının emeğinin ihmaline yönelik yapılan eleştirileri, sınıf ve cinsiyet ilişkilerinde araştırmayı amaç edinir. Kapitalizmin, sonraki aşamalarında özel alanda yeralan kadının ucuz emek ve kendini yenilemek amacıyla kamusal alana çıkarması, çalışan kadın sorununu gündeme taşıdı. Özellikle son yıllarda üzerinde en çok konuşulan ve araştırma yapılan konulardan biri olan çalışan kadın sorununa, bu çalışma içinde temelde konuyla bire bir ilişkisi olan kuramalardan yola çıkarak, toplumsal sınıf ve toplumsal cinsiyet kavramlaştırmaları içinde bakılması kaçınılmaz olmuştur.

Bilindiği gibi toplumsal sınıfların temsili, kamusal alının öznelere olarak erkeklere verilmiştir. Kadınların toplumsal sınıfların temsilinde edilgin bir yerleri vardır. Her ne kadar ev içi emeğinin önemi anlaşılmış olsada bu durum sınıf temsiliinde ya da sınıf tahlillerinde bir değişime neden olmamıştır. Bunun nedeni sınıfları oluşturan kriterler bazında düşünülmektedir. Marksist kuramda dahil olmak üzere, sınıfı belirleyen kriterler; temelde aile üyeliği üzerinde düşünülen gelir, meslek, statü, toplumsal prestij ve tüm bunların bilincinde olamayı ifade eden sınıf bilincidir. Toplumda bu kriterlerin temsilini

kamusal alanın öznesi olarak erkekler yaparlar. Kamusal alanın tüm tanımlamaları içinde, gelinen noktada sadece erkeklerin bu alanda yer aldığını söylemek de imkansızlaşmıştır. Günümüzde kadın ve erkeğin aynı iş kolunda birlikte çalıştıkları alanlar genişlemiştir. Çalışma hayatında cinsiyete dayalı ayrımlar dikkati çekse de iş gücünde kadınların yatsınamaz bir yerinin olduğu, çalışan nüfusun içinde kadınların oranının her geçen gün artması göstermektedir. Fakat kadınların, çalışma hayatına geçişleri, yine erkekle eşit bir şekilde belli bir iş kolunda yer almaları için toplumsal alanda geçmişin getirdiği geleneksel engellemelerle uğraşması gerekir. Bu engeller özel alandan kamusal alana geçerken, yani kadının evden çıkmasıyla başlar ve belli bir iş kolunda erkeğe ait olan bir yeri elde etmesi, o alanda tanınan bilinçli bir özne oluncaya kadar devam eder. Yani kadının, erkeğe göre, toplumsal sınıfları belirleyen kriterlerin en üstünde yer alan sınıf bilincine sahip bir işçi ya da bürokrat olabilmesi için daha fazla uğraş vermesi, daha yoğun bir emeği harcaması gerekir. Bu durum tesadüfi bir nedene mi dayalıdır? yoksa geleneklerden sıyrılmanın yaşattığı bir durum mudur? Ev içi emeğin sistem için öneminin anlaşılması beraberinde, kadının eve hapsedilmesinin tesadüfi ya da geleneğin devamında gerçekleşen bir durum olmadığı gerçeğini ortaya koymuştu. Kadınların, kamusal alan boyutunda, harcadıkları emeğinde sistem için yararını düşünmek hiçde akıl dışı görünmemektedir. Bu noktada ilk akla gelen, kapitalizmin tarihinin her döneminde ucuz emek gücünü yaratma ilkesinin varlığı ve bu ilkeyi manipüle etmesindeki başarısıdır.

III.2.Modernizm ve Kadın

Her toplumsal olgu gibi kadın ve modernizm olguları da tarihsel bir içeriğe sahiptir. Yine her toplumsal olguda olduğu gibi bu toplumsal olguları anlayabilmemiz için, bağlantı içinde oldukları diğer sosyal olgulara bakmamız gerekir.

Toplumsal cinsiyet tanımlamalarında ele aldığımız gibi, modernizmle cinsiyet arasında kopmaz bir bağ vardır. Cinsiyetin toplumsallaşması insanlık tarihinin en eski dönemlerine, topluluk yaşantısının başlangıcına kadar gider. Fakat bir problem olarak “kadın” sorunu ancak modernizmle birlikte düşünülebilir.

Modernizmin kuruluş yeri olan Batı Avrupa toplumları, kadın sorununun tartışılmasında da öncü olmuşlardır. Modernizm öncesi Avrupa toplumlarında, Ortaçağın karanlık dönemi içinde kadın ve erkeğin yeri hakim olan din olgusu çerçevesinde çizilmiştir. Skolastik -karanlık- Dönem olarak belirlenen bu yüzyılda, kadın ve erkek arasındaki ilişki tanrının buyrukları doğrultusunda çizilmiştir. Toplumsal yapıda düşünmeye yer yoktu, tanrı insanlara belli ödevler ve sorumluluklar vermişti, erkeğe ve kadına düşen bunları yerine getirmek olmalıydı.

Avrupa tarihinde yaşanan baskıcı ve karanlık devir, Aydınlanma düşüncesinin oluşumunu sağlar.

“ ‘Aydınlanma’ sözü bu günde ilgimizi çekiyor, aydınlanma düşüncesi bu günde konuşmalara ve tartışmalara konu oluyor. Bu da onun henüz etkinliğini yitirmemiş olduğunu gösterir. Aydınlanmanın kökeninde elbette Descartes’le birlikte başlayan eleştirili ya da eleştirci bakış açısı yatar. Aydınlanma düşünürleri gerçekte, Rönesansla birlikte başlayan insana dönüş devinimlerinin, bu devinimlere gelen inanca ve olumlu bakışın, tüm dogmalardan kurtulmak isteyen ve düşüncüyü yeniden yeryüzüne, toprağa indirmeye çalışan tüm yeni bakış açılarının katılımından yararlanmıştı. Böylece Aydınlanma devinimi insanın tam tamına evrensel bir boyutta toplumsal haklarıyla ve ödevleriyle yeniden ve oldukça ayrıntılı bir biçimde sorun edildiği bir düşünce deneyimi oldu. Aydınlanma düşüncesinin temelinde ta Stoa’cılardan kopup gelen insana saygı ve kendi kendine egemen olma dilekleri kadar bireyin tüm yetkeye başkaldırma istemi vardır”.(Timuçin,1992: 402)

Batı Avrupa toplumunda yaşanan Rönesans ve Reform hareketleriyle, toplumsal yapı Ortaçağın karanlığından çıkmaya başlar. Toplumun her alanında meydana gelen yenileşmeyi ifade eden modernizmle beraber, kadın ve erkek arasındaki ilişki, sadece tanrının buyruklarıyla biçimlenmiş ahlaki bir ilişki olmaktan çıkar. Modernizm bireye,

kendi yolunu çizecek özgür bir ortam sunar. Geleceğin şekillenmesi, bireyin elindedir. Bu süreç, aynı zamanda kadın sorununun düşünölmeye başlandığı bir dönem olur.

Daha önce Tanrı'nın işgal ettiği yere Toplum'u koyan dünyevi bir ahlakçılık çerçevesi, aralarında feminizm ve liberterliğin ilk biçimlerinin de yer aldığı epeyce geniş bir toplumsal tavırlar silsilesini onaylayabilirdi. Fransız devriminin şoku, bu tartışmayı ansızın radikal bir yöne çevirdi. 1791-1792 yılları arasında hem Fransa'da hem İngiltere'de, "erkek hakları"nın hemen ardından "kadın hakları"na ilişkin kesin bildiriler yayınlandı. (Connel, 1998:49)

Fransız Devrimin'in kadın hareketi için, ayrı bir yeri vardır; çünkü devrimin yapıldığı dönemlerde her konuda olduğu gibi, kadının toplumsal yapıdaki yeri sorgulanmıştır. Fransız Devrimi'nin ayırıcı niteliğini Elisabeth G. Sledziewski şöyle anlatır:

"Fransız Devrimi, daha önce erken Hristiyanlığın, Reformasyon'un ve devlet rasyonalizminin yapmış olduğu gibi, cinsiyetler arası ilişkilerle ilgilendi". (Sledziewski, 2005:39)

Kadının sadece aile hayatında yeri değil; toplumun diğer alanları, özellikle siyasal topluluk içindeki yeri soruna dâhil edildi. Bu durum, kadın sorununun yeni sorunlarla gündeme gelmesini sağladı."Fransız Devrimi, Batı uygarlığının kadının sivrik bir rol oynayabileceğini keşfettiği tarihsel uğraklı. Ne Avrupa Aydınlanması ne Amerikan Devrimi süregelen "kadın sorunu"nu bu şekilde, salt ahlaki bir sorun yerine siyasallaştımadı".(Sledziewski, 2005:39)

Fransız Devrimi sonrasında devam eden gelişmelere rağmen, değişmeden kalan temel problemlerin devamı söz konusuydu." Kadın ve erkeğin biyolojik farklılığının, toplumsal alanda da farklılık oluşturacağı" yönündeki görüşün kabulü devam etmekteydi.

"Engels'in, tıpkı o kuşağın tüm reformcularının yaptığı gibi, sorgulamaksızın kabul etmekte direttiği şey: "Kadın" ve "erkek" kategorilerinin doğallığı, hatta aslında uzlaşım sal kadın ve erkek sıfatlarıydı. Radikal eşit haklar öğretileri, rahatlıkla, "gerçek kadınlık",

kadın ve erkeklerin yapması gereken doğru işler ve onların heteroseksüel yazgıları hakkındaki oldukça uzlaşımsal görüşlerle bir arada var olabilirlerdi. (Connel, 1998:51)

Kadın ve erkeğin toplumdaki ayrımının doğal ve gerekli sayılması, bu gün bile kabul gören bir bakış açısidir. Bu doğal sayma durumu, Charles Darwin'nin evrim kuramında yapmış olduğu, türlerin davranışlarına yönelik çalışmasının, toplumsal alanda düşünülmesiyle farklı bir boyuta taşınır. Kadın ve erkeğin toplum içindeki davranış farklılığını sorgulatan bu görüşle, Darwin, cinsiyet davranışlarının doğal değil, toplumsal olduğuna yönelik güçlü bir vurgu yapar. Darwin'nin konuya getirdiği vurgu, S.Freud'un cinsiyet teorisiyle de perçimlenir.

Sonraki dönemde, kadın sorununun problem olarak ele alınışına, kadın perspektifinden modern dünyanın eleştirisi eklenir. 18. yüzyılda İngiltere'de, kadınların daha fazla hak alması gerekliliğini düşünen, kadın hareketleri ortaya çıkar.

Feministler, bu hareketlerin sadece daha fazla hak talep eden bir oluşum olmadığını bunun aynı zamanda bir eylemlilik olduğunu savunurlar.

“Robert sözlüğü feminizmi, kadınların toplum içindeki rolünü ve haklarını genişletmeyi öngören bir doktrin olarak tanımlamaktadır. Ancak düşünceyi eylemden ayırmak olanaksızdır. Kavramın Fransa'da oluşturduğu gündün bu yana, kadınların toplum içindeki rolü ve haklarını genişletmek üzere bir dizi eyleme de girişildi. Bunun için, feminizm tanımı, yalnız öğretiyi değil, eylemleri de içermek zorundadır”.(www.sineplatform/sineyazi/feminizm/tanımlar/htm, 2003:3)

19. yüzyılın ortalarında kapitalizmin ulaştığı zirve ve toplumsal yapıda her kesimden yükselen rahatsızlıklar, feminist hareketlerin güçlenmesini sağladı. Farklı çıkış noktalarıyla “kadın”ın toplumsal yerini eleştiren feministler, modern toplum argümanlarıyla işe başladılar.

Kadının modernizmle birlikte düşünülmesinin başlangıcını, modernizmin eşitlik anlayışı ve eşitliğe atfettiği değer oluşturur. Toplumsal eşitsizliğin, cinsler arasındaki

eşitsizliğe aralanan kapısı; modernizm içinde, kadının sistemli olarak düşünülmesini sağlamıştır.

Modern toplumun eşitlik anlayışının temelinde, Aydınlanma Düşüncesi yatar. Aydınlanma düşü; modernizme, insana dönüş ve bireyin kendini gerçekleştirme şansı ile birlikte özgürlük anlayışını verir. Aydınlanmanın mirası içinde kurulan yeni toplumda, bireyin özgür oluşu kabulü, beraberinde önceki tarihsel süreçte özgürlüğü elinden alınmış kadınların, özgürlüğü tartışmasını gündeme getirir. Özgürlük problemi, geniş bir kitleyi içine alacak şekilde düşünülmüştü; kadınların özgürlüğünün tartışma noktasında, onu kölelerden ve diğer özgür olmayan kişilerden farklı kılan nitelikler vardı. Bu niteliklerin en temel olanı ise cinsiyet faktörüydü. Rahatlıkla gözlemlediğimiz gibi, kadınlar kölelerden ve diğer alt kesim topluluklardan, her zaman daha alt bir konumda yer alıyorlardı. Aynı düzlemde; bir kadın kölenin değeri, erkeğe göre iş gücüne bakılmaksızın daha ucuzdu. Benzeri örnekleri çoğaltabiliriz. Modernizm, özgürlüğün topluma yerleştirilmesinde, erkeğe ve kadına nasıl bir bilinç kazandırılması gerektiği konusu üzerinde durmuştur. Çünkü kadınların özgürlüğü, salt kadın bilinçlerinin yenilenmesini içermemektedir. Erkeği ve kadını birlikte eşit ve özgür gören kültürün üretimi gerekmektedir. Tüm bunlarla birlikte modernizm, başta bir eşitsizliğe kaynak oluşturan temel bir teze sahipti. Modern toplumun dayanağını oluşturan sözleşmeli toplum modelinde, kadınlar erkeklerle eşit olmayan, bir alana hapsedilmişti (özel alan); erkekler ise toplumsal yapının işleyen, en önemli alanının öznesiydiler (kamusal alan). Bu bağlamda Aydınlanmanın düşünüyü kurduğu, özgür ve eşit birey imajı, erkeğin dünyasına bir gönderme yapmaktaydı.

Feodal toplum yapısının gelenekleriyle yoğrulmuş, toplumun kimliğiyle, kimlik bulan dinsel düşüncenin hayatının her alanına sirayet ettiği feodal insanı, özgür ve eşit bir toplumsal yapıda kendini gerçekleyen bir bireye dönüştürülme aydınlanma düşüncesinin

hayata geçirmek istediği en önemli adımdır. Çünkü yeni toplum; ancak kendini bilen, hedeflerini belirlemiş ve bu hedeflerine ulaşmak için gerekli aracı arayan bireyin, eseri olabilirdi. Modern toplumun bireyini, onun diğer bir niteliği olan akılcılık anlayışı ile birlikte Touraine şöyle açıklar:

“Batı’daki en güçlü modernlik yaklaşımı, en derin etkileri yaratmış olan yaklaşım, özellikle, akılcılığın geleneksel olarak adlandırılan toplumsal bağlar, duygular, görenek ve inançların yıkımını gerektirdiğini, dayattığını ve modernleşme amelinin belli bir kategori ya da toplumsal sınıf değil, aklın kendisi ve o aklın zaferini hazırlayan tarihsel gereklilik olduğunu vurgulamıştır. Yani Batı, modernliği bir devrim olarak düşünmüş ve yaşamıştır .Akıl hiçbir kazanımı kabul etmez,tersine bilimsel türden bir katılmaya dayanmayan tüm inançlara,toplumsal ve siyasal örgütlenme biçimlerine sil baştan (Tabula Rasa) yapar.” (Touraine, 1995:25)

Modern toplumun, bu rasyonel aklın öznesi olarak belirlediği bireyin taşıdığı misyon ve buna uygun gelişecek olan kimlik, ilk başta tarihsel olarak geleneklerin ve ataerkil toplumsal yapının çıkmazındaki kadının, durumu düşünüldüğünde, akla erkeği getirmiştir. Çünkü modernliğin getirdiği ilkeler, kadından ilk başta çok uzak görünmekteydi. Yine bu noktada erkeği ve kadını rasyonel akıl etrafında; öznelere, bireylere, dönüştürecek sistemin inşası, kadın sorununa yeni bir boyut getirmiştir.

Aydınlanma’nın mimarları özgürlüğün, eşitliğin ve rasyonel aklın hayata geçirilmesi noktasında, değişik toplumsal tasarımlar ileri sürerler. J.J. Rousseau, J.Locke, T.Hobbes... Onlar, İlk Çağ düşünürlerinin tarih ve toplum tezlerinden yola çıkarak, o dönemde olduğu gibi insanın kendi doğasına dönmesini sağlayacak formüller, aralar. Onlara göre yeni toplumun bireylerinin tek yasası doğa olmalıdır. İnsanlar; kendi doğalarını, doğal olmayan yasa, gelenek, hukuk, ekonomik ilişkiler, ahlaki ve etik kurallarla sınırladıkları için geleneğin, kör inançların, hurafelerin ve tanrıların kölesi olmuşlardır. Yeni toplumda ortaya çıkacak, düzen insanın insan olarak var olmasını sağlayacak bir doğal düzenle kurulmalıdır. Yine bu düşünülere göre, bir kez toplumsal hayatı seçmiş olan insanlık için tam bir doğal yaşam, imkânsız gibi görünmektedir. Fakat

kuralları üzerinde tüm insanların birlikte anlaştığı ve herkes için geçerli ve gerekli olan ilkelerle insanın kendi doğasını yaşayabileceği bir düzen kurulabilir. Sözleşmeye dayalı bu toplum yapısı; eşitlik, özgürlük ve insanın mutluluğunu ön gören bir yönetim anlayışı, özgürlüklerin korunduğu hukuksal düzen, bireyin özgür seçimlerini yaşama geçirebileceği ekonomik yapı, bilimsel bilginin rehberliğinde gerçekleştirilir. Rousseau bunu 'Toplum Sözleşmesi' inde şöyle ifade eder: "Özgün bir biçimde insan olmaya, ancak yurttaş olduktan sonra başlarız."(Aktaran,Touraine,1995:35)

Modern toplum tasarısı içinde tanımlanan tüm bu nitelikler içinde insana verilen değer, beraberinde, terk edilmeye çalışılan eski toplumsal yapının ağırlığını, en yoğun şekliyle yaşayan kadınlar açısından umut verici olmuştur. Sözleşmeye dayalı toplum yapısı içinde kadınların alacağı yer, gelinen noktada tarihin belleklerden silinmesi anlamına gelmekteydi. Bunun mümkün olup olmayacağı modern toplumun, yaşamda en çok yer bulacağı, kendini gerçekleştireceği, ekonomik alanın tanımlanmasıyla belirginleşti. Çünkü modernizm salt bir düşünce ilerlemesi, salt bir fikir hayatının zenginleşmesi anlamına gelmemekteydi. Rousseau'nun bahsettiği yurttaşın oluşması için, uygun bir ekonomik işleyişin olması gerekiyordu. Modernist düşünürlerin, sözleşmeden kastettikleri, karşılıklı anlaşmanın yeri ekonomik alandı. İnsanın doğasına uygun bir toplumsal yaşam için, o doğaya kaynaklık edecek bir mübadelenin ekonomide kurulması gerekiyordu. Bunun içinde ilk olarak ekonominin akılcılaşması gerekmekteydi. Ekonominin modernleşmesi ise, serbest piyasa ekonomisinin belirlenmesiyle, kapitalist modernleşmeyle sağlandı. Böylelikle ekonomi, feodal düzenin aksine siyasetin ve dinsel ayrıcalıklı kişilerin inisiyatifinden çıkarılarak; rasyonel bireyin akılcı seçimlerine ve bu ekonomide oluşturulan rasyonel araçlara bırakılıyordu. Böylelikle ekonomik özgürlük de sağlanmış oluyordu. Yani ekonomik hayat bireyin edimlerine bırakılmış oluyordu.

Modern toplumun, onu niteleyen bu belirgin yapı içinde, toplumsal cinsiyet olgusu ve tüm bu belirlenen nitelikler içinde, cinslerin birbirine göre durduğu yer, bir çok tartışmaya kaynaklık etmiştir. Modernizm, bu tartışmaların başladığı yer ve ortaya atılan fikir çokluğundan, kadın sorununun başlangıç yeridir; çünkü insanlık tarihinin dönüm noktası olarak, özellikle insanın kendisiyle ilgili en fazla düşündüğü dönemdir. Daha da önemlisi modernizm kadının ikinci sınıf görüldüğü, insanın insan olarak değer görmediği sistemin reddi üzerine kurulmuştur, yani modernizm, yüzyıllardır ezilen insanlar için tarihin kendi lehlerine dönmesi anlamını taşımaktadır. Bu yüzden, modernizm her ne kadar onsuz olmaz bir noktada durmuş olsa da fazlasıyla eleştirilmiştir.

Kadınlar açısından duruma baktığımızda; modernizmle beraber iki farklı tablonun oluştuğunu görmekteyiz. Birincisi modernizmle başlayan yenileşme, modern dünyanın kabulü ve yarattığı fırsatların kullanımı, ikincisi ise modernizmin farklılıkları öven özgür yapısı içinde, kimliğini edinen kadının modernizmi eleştirmesi. Bu eleştiriler feminizmin doğuşunu sağlamıştır.

Feminizm, bir çok sosyalbilimci açısından; yüzyılın yeni büyük girişimi olarak değerlendirilmiş ve bir o kadar da ilgi görmüştür. Anne-Marie Kappeli feminizmin ortaya çıkışını şu şekilde betimler:

“Anahtar uğraklarını, ana ifade biçimlerini (birlikler ve gazeteler), taleplerini, katılımcılarını (kendi “sözlük” ünü gerektiren yıldızlarla dolu bir kahramanlar ve eserler topluluğu), ittifaklarını (özellikle,” cinsiyet” yerine “ sınıf” ı düşünen sosyalizmle huzursuz ilişkilerini), çeşitliliklerini ve tartışmalarını. Gerçekten de feminizm yaygınlaşmaya başladıkça, çeşitlendi ve çelişkili oldu. Amacı asimilasyonda eşitlik olan bir feminizm türü ile farklılığı yüceltmeyi amaçlayan başka bir tür arasında bir tartışma zaten başlamıştı. Düalist bir eril ve dişil kavrayışının riskleri ne olursa olsun, böyle bir görüşü cinsel farklılık üzerine derin düşüncelerin zenginliği, zaman zaman Freud’un bazı buluşlarına yaklaşan düşünceler şekillendirir. Kadınların vejetaryenlik, hayvanları koruma ve homeopati gibi hareketlere katılımı önemliydi. Bir çok kadın savaşa karşı çıkarken,Olive Schreiner gibi bazıları,”Kişisel olan siyasaldır” iddiasında bulundu. Hep birlikte alındığında bu yeni düşünceler alternatif bir dünya ve var oluş görüşünün izini sürmeye başladılar”.(Aktaran,Perrot,1993:416)

Modernizmin kadın ve erkek kimliklerine getirdiği anlayışı, Annelse Maugue; “Yeni Havva İle Eski Adem” ifadesiyle özetler. (Maugue, 478:1993)

Bu ifade kadını tarihsel konumunun modernizmle beraber bir evrimle geçirdiğini anlatır. Fakat aynı zamanda tarihsel bir sürekliliğin devam ettiğini de göstermektedir. Kadın ve erkeğin modernizmin iddiası içinde eşit, hür ve birey olarak var olabilmeleri için A.Maugue'nin formülasyonundaki “Adem”inde yenileşmesi gerekmektedir. Kadın sorununun tarihsel gelişiminin, modernizmdeki yerini, feminizm ve feminist toplumsal hareketlerin, ona getirdiği gerçekçi iddialara bakarak anlayabiliriz. Bugün gelinen noktada feminist teori sadece bir eleştiri dizgesi olmaktan çıkmıştır. Sosyal bilimlerde, feminist teorinin bir yöntem olarak kullanıldığını düşünürsek eğer, modernizmin kadın boyutundaki eleştirisinin, farklı disiplinlere kaynaklık edecek türden bir güce sahip olduğunu görürüz.

Feminizm, kadının ikincil konumunun tarihsel incelemesini yapar. Feminislere göre kadın sorunu sadece erkeğin kadın karşısındaki ezilmişliğinin ifadesi değildir. Asıl ele alınması gereken, tarihsel olarak kadını bu ikincil konuma sürüklenmesini sağlayan sistemdir. Feministler içinde, tüm tarih, siyaset, ekonomi, politika ve kültürün bulunduğu bu sistemi, “ataerkil sistem” olarak nitelerler.

Feministlere göre, ataerkil sistem herşeyden önce bir birikim sistemine (iktidar, kar vb) denk düşer. Feministler bu birikim sistemini anlamının yolu olarak bazı formüller geliştirirler. ”(...) ilk yapılması gereken; kuzey ve güney yarı küreleri ele alarak dünya genelinde bu birikim sürecini çözümleyebilmektir.Üçüncü dünyayla ilgilenen iktisatçılar tarafından yapılmış bu tür çözümler bulunmakla birlikte, bunlar dünya çapındaki sömürü mekanizması içinde en fazla artı-değerin insan gruplarından elde edildiğini açığa çıkarmadıklarından henüz eksiktir.”(www.sineplatform/sineyazı/feminizm,2003:8)

Feministler, bu birikim sistemini çözümlenmenin yolu olarak, şu ana kadar üretilmiş tüm birikimi reddetmeyi çıkış yolu olarak görürler. ”1970’lerde yükselen feminist dalgayı takiben kadınlar, bilmi sadece erkek deneyimlerinin tanımladığı ve sorunlaştırdığı bir alan olmaktan çıkarmak, kadınlara ait deneyimleri görüngül kılmak, bilgi konusunda hak iddia

etmek ve kendileri için, kendi adlarına bilgi üretmek maksadıyla harekete geçtiler.”
(Çakır ve Akgökçe, 1995: 7)

III.3.Modernizm ve Sınıf

Modernizm, onaltıncı yüzyıl Batı Avrupa toplumlarında, toplumun her alanında meydana gelen değişimlerin ve bu değişimlerle gerçekleşen evrilmenin bir ürünü olarak doğdu. Feodal toplumun üzerine yeni bir toplum yaratma ideali olarak, toplumsal hayatın her alanında bir farklılaşmayı, evrilmeyi günümüze taşıdı.

Modern düşünüşün temelinde yer alan rasyyonel düşünce tüm toplumlar için geçerli olan evrensel sonuçları hedef alır. Bu nedenle rasyyonel bilim ve düşüncenin her hangi bir gerçeği tüm toplumlar için düşünülür. Bu durum modern düşüncenin evrenselliğini ifade eder. Modernizm öncesinde hakim olan düşünüş, dini buyrukların, din adamları tarafından hayata geçirilmesi şeklindeydi, bu neden toplumsal yapı kişilerin veya grubların güdümünde şekil almaktaydı. Toplumun en üst katmanında yer alan din adamları ve onların güdümündeki bürokrasi, toplumun her alana hakim olmuştu. Temel üretimi tarım olan, bu toplum yapısında üretim biçimine dayalı iki sınıfın varlığını görüyoruz; toprak sahipleri süzerenler ile toprağı işleyen selfler. Modern toplumun üretim modeli karmaşık iş örgütlenmesini içeren, içerisinde farklı sosyal sınıfların barındığı kapitalist üretim modelidir.

Modern toplumun örgütlenme modeli olan “Liberalizm” kısaca “özgürlük taraftarlığı” anlamına gelir ve bunun dört unsuru vardır. Bireycilik, özgürlük, sınırlı devlet ve piyasa ekonomisi. (Erdoğan,1993:63)

Sosyolojik değerlendirmeye esas olan sınıflar bu ekonomik model içinde yer bulur. Toplumsal sınıfları birbirinden ayırt etmemizi sağlayan nitelikler kompleks bir yapı oluşturur. Temelde, tarihin her dönemindeki, mülkiyet ilişkilerine bağlı olarak yapılan

değerlendirmeye göre; toplumsal sınıflar üretim araçlarına sahip burjuvalar üst sınıfı, üretimde yoğun emekle yer alan işçiler alt sınıfı oluşturur. Toplumsal katmanlaşma pramidinin ortasında yer alan orta sınıflar ise, üretimde iş gücünün eğitilmiş ve profesyonel kısmını ve bürokrasiyi oluştururlar. Toplumsal sınıfların karmaşık yapısını iş bölümündeki karmaşıklık oluşturur, ayrıca bu ekonomik model sınıflar arasındaki geçişe olanak tanır. Sınıflar arasındaki ayrım feodal toplum yapısında olduğu gibi aşılmaz ve elde edilemez niteliklerle belirlenmemiştir; bireyin edimleri, onun hangi sınıfa gireceğine olanak tanır.

Modern toplum yapısında, aile üyeliği bir sınıfa dahil olmada temel kriter olarak belirlenmiştir. Toplumun en küçük yapısını oluşturan aile, toplumdaki diğer tüm örgütlenmelerin ilkinin ve temelini oluşturur. Bu durum, basit anlamda toplumun ailesel kümelenmesi anlamına gelmez. Aile, mülkiyetin ve buna bağlı toplumsal ilişkinin başladığı yer olarak önem taşımaktadır. Buradaki mülkiyet ilişkisini, Marks ve Engels, "başkasının emeğinden özgürce yararlanma" (Marks, Engels, Lenin, 2002:19) olarak tanımlarlar. Modern toplumda, mülkiyetin bu tanımlanmasını, aile içinde karşılığı ödenmeyen kadın emeğini tanımlar. Toplum yapısındaki diğer mülkiyet ilişkileri buna bağlı olarak kurgulanır.

Modern toplumun sınıflı yapısına kaynaklık eden diğer kavramsal düzey ise, iş bölümüdür. Toplumda işin niteliği, toplumsal sınıflar arasındaki mülkiyet ilişkilerinin, diğer kesitini oluşturur. İş bölümünün mülkiyetle olan bağı, toplumsal üretimde, üretim araçlarının sahipliğinin, toplumsal sınıf kriterinde başat seçilmesini sağlamaktadır. Bu durum, farklı oluşumlara kapı açması bakımından önem arz etmektedir. Özellikle, sorunun bu ayağı feministler tarafından sürkli olarak ele alınmaktadır. "Eskiden önemsiz diye bir tarafa bırakılan şeyler, artık bireysel seçimin tesadüfi bir sonucu olarak görülmezler, çünkü bunlar iktidar ilişkileri tarafından yapılaştırılmaktadır. (...). Cinsiyete dayalı iş bölümü ve

iktidarın cinsiyete göre dağılımı sınıflar arasındaki ilişkiler ya da uluslar arsındaki görüşmeler kadar politikanın parçasıdır,(....)”(Phllips,1995:122)

Modern toplumun, temel argümanları içinde sınıfsal yapının durumu, süre gelen tartışmalar içindedir. Eşitliğin, başta mülkiyet temelli yarıştırılması, toplumsal sınıflar arasındaki uçuruma kaynaklık etmektedir. Bu durum, modern toplumdaki özgürlük idealinin, sadece üretim araçlarına sahip sınıf için biçimlendiğini düşündürmektedir.Sınırları üretimdeki yeriyle belirlenmiş bir toplumda, birey olmak, yine belirli bir gruba atfedilmiş bir değer olarak karşımızda durmaktadır. Yine, toplumsal sınıflar arasındaki geçişin Weber’in deyimiyle rasyonel bireyin, rasyonel seçimleriyle gerçekleşeceğini düşünmek sosyal olarak bir gerçeği yansıtmamaktadır. Tüm bu yönleriyle toplumsal sınıflar ile modernizm arasındaki ilişki, sürekli eleştirilen ve yeniden kurgulanan bir yapı sergilemektedir. Modern topluma yapılan bu yöndeki eleştiriler temelde şu sav üzerinde odaklanmaktadır: Modernizm, feodal sistemdeki sınıf hegemonyasına dayalı yapının toplumun tümü tarafından onaylanılarak, rasyonel yaşanması anlamına gelir.

Modern toplumun sınıf pramidi oluşturulurken, temel olarak belirlenen bu niteliklerin yanı sıra; eğitim, statü, toplumsal saygınlık, gelir, tüm bunlarla beraber mevcut sınıfsal yapıdaki yerinin, birey tarafından algılanması anlamına gelen sınıf bilinci kriterleri kullanılır. Toplumsal refahın ve sınıfsal çatışmadaki gerilimin azlığını, toplumda orta sınıfların kapladığı yer belirler. Orta sınıfın genişliği, kapitalist modern toplumun bu anlamda başarısını da tanımlar. Cinsiyet, yaş gibi demografik yapıya ait diğer nitelikler, tabakaların niteliksel ayrıştırılmasında, yatay ekseninde kullanılır.

III.4.Modern Toplumda Sınıf ve Cinsiyet İlişkileri

Sınıf üzerinde yapılan çalışmalarda cinsiyet faktörü, sınıf analizlerinde önemli bir etken olarak alınmamıştır. Toplumsal sınıfları belirleyen en önemli kriter, aile üyeliği

olarak belirlenmiştir. Üretimde erkeğin başat rolünden kaynaklı olarak, kadın erkeğin bulunduğu sosyal sınıfa göre değerlendirilmiştir. Ekonomik alanda kadınların sayılarının ve üretimde oynadıkları rol, her geçen gün artmasına rağmen, yapılan sınıf analizlerinde kadının durumu henüz dikkate alınmamıştır.

Kapitalist modern dünyanın güçlenmesiyle beraber, kadının toplumsal yerinin giderek sorunlu, karmaşık bir noktaya doğru açıldığını düşünen M.Perrot, Aydınlanma Dönemiyle başlayıp günümüze kadar gelen süreci şu şekilde tanımlar;“(....) kadınlar sadece eve kapatılmadı; sanat, edebiyat, sanayi, ticaret, siyaset, ve tarih gibi belli alanlardan dışlanmadı; aynı zamanda enerjileri de yeniden değer biçilen ev içi alana ya da daha doğrusu sosyalin evcilleştirilmiş bir versiyonuna aktarıldı.”(Perrot, 2005: 419-448)

Toplumsal sınıflar üzerine, derin sosyolojik çalışmaları olan düşünürlerin de konuyu, cinsiyetler bazında ele almadığını görüyoruz. Bunun temel nedeni, sınıf ekseninde örgütlenen modernizmin, cinsiyet ayrımına dayalı bir toplumsal yapı tasarlamış olmasıdır. Cinsiyet temelinde, modern toplum, üzerinde tüm toplumsal yapı ve işleyişin bulunduğu kamusal alanı, erkeklerin dünyası olarak tanımlamıştır. Kadınlar, ev hanımı olarak bu dünyanın dışında tutularak, çalışan kocalarının ve çocuklarının bakımını üstlenmişlerdir. Toplumsal cinsiyet ve sınıf ilişkisinin modern toplumdaki yerini anlayabilmemiz için bu iki alanın anlaşılması gerekmektedir.

III.5. Kamusal Alan- Özel Alan Ayrımı

Modern toplumlarda ve modern öncesi toplumlarda; kamusal ve özel alan arasında bir ayrım yapılarak toplum biçimlendirilmiştir. ”Bu ayrımın sınırları farklı toplumlarda farklılıklar taşıyabilmektedir. Örneğin “akrabalık ilişkileri bir çok toplumda kamusal dünyanın parçasıdır.”(Poole,1993:69) Oysa modern toplumlarda akrabalık ilişkileri özel hayatın bir parçası durumundadır. Ross Poole, Ahlak ve Modernlik (1993) adlı eserinde,

kamusal ve özel alan arasındaki ayrımın bu iki alana düşen farklı ahlak anlayışları içinde geçerli olduğunu düşünmektedir. Ona göre, modern dönemde dolaşımda bulunan iki ahlak anlayışı bulunmaktadır. Kamusal alana düşen ahlak anlayışı sorumluluk, özel alana düşen ahlak anlayışı ise erdemdir. Poole göre, modern kamusal alan, ” rasyonelleşmiş kapitalist üretim kurumlarından, piyasa müdahalesinden ve bürokratik iradede oluşur.” (Poole, 1993:70)

Tarihsel olarak bakıldığında, kamusal alan özel alan ayrımının Antik Yunan uygarlığında ilk olarak oluştuğunu görürüz. Yunan Polislerinde, kamu ile özel alan arasında bir ilişkisellik vardır. Özel alanda özgür erkek yurttaşın, bu özgürlüğü, onun kamusal alana girmesini sağlar.”Yunana şehir devletlerinde devlete ve cemiyete ait anlamında kamu, özel alanın karşısında bir özgürlük ve istikrar alemi olarak yüksekti”.(Habermans, 1999:60)

E.Durkheim, kamusal alanı sosyolojiyle bağlantılı düşünür.Sosyal olan kamusalda saklıdır. Bu nedenle sosyal olanı anlayabilimek için, kamusal olana bakmak gerekir. Durkheim’e göre sosyal olan, özel şahısların yüz yüze ilişkiye girdiği, kolektif ritüellere ve eylemlere angaje olduğu bir dünyayı ifade eder.(Kahraman, vd, 1999:36)

Kamusal alan, Arendt’in tanımlamasıda iki görüngüye işaret eder. Bu görüngülerin ilkinde kavram,”Kamu alanında gözüken her şey herkes tarafından görülebilir ve duyulabilir. Ve mümkün olan en geniş açıklığa sahiptir...ikincisi, kamu terimi içinde, özel olarak bize ait olandan ayrı, hepimiz için ortak olan dünyayı ifade eder” (Arendt, 1994:74)

Weber, rasyonelleşmenin zorunlu koşulunun, toplumsal örgütlenmenin veya daha geniş anlamda yaşam alanlarının, aile ve duygusal olandan ayrılması olarak değerlendirir. Weber bu süreci şöyle tanımlar:”Kapitalist girişimin modern rasyonel örgülenişi, bu

gelişimdeki iki önemli etken olmaksızın mümkün olamazdı. Modern ekonomik hayata tamamen egemen olan işin haneden ayrılması ve bununla yakın ilintili olarak da rasyonel muhasebecilik.”(Poole, 1993:72) Modern kamusal yaşam alanlarının, özel alandan ayrı bir alan olarak inşasında, rasyonalite olgusunun başat etkisi olmuştur.

“Rasyonalitenin merkezinde akıl, yalnızca gelişmekte olan bir dizi düşünce sisteminin ve uygulamanın temelini oluşturmakla kalmadı. Aynı zamanda erkekler ve kadınlar arasındaki günlük etkileşimler üzerinde de derin bir etki yarattı. Soyut bir düşünce tarzı, yalnızca belirli bilgi türleri üzerinde odaklandı, ancak bu değerlerin, özelemlerin ve taahütlerin mevcut bir konuma yönelik olduğunu (veya mevcut bir konuma dayandığını) inkar etti. Sonuç, özneliliğin üniter ve rasyonel olmayan, ilişkisel niteliğinin reddedilmesi oldu.”(Holloway, aktaran Davidof:2002:199)

“Modern öncesi geleneksel toplumlarda özel alanın merkezindeki olgu aile kavramıdır. (Çaha,1998-1999:75) Modern kamusal alanın merkezinde yer alan burjuva erkek kimliğine yönelik saptamaları, dönemin düşünürleri de paylaşmaktadır.”Locke özel yaşamı duygusalı, aşkın, duygunun, mehametin, özverinin sembolü olan kadının alanı olarak tanımlar.”(Çaha,1998-1999:76)Benzer bir tanımlı yine dönemin düşünürleri şu şekilde yaparlar ”Rousseau ve Hegel’e göre biri kadınların, çocukların ve özürülülerin dünyası olan özel; biri de devletle özdeşleşmiş(..) erkeklerin dünyası olan kamusal alan olarak üzere iki yaşam alanı vardır.”(Çaha,1998-1999:77)

“Liberal özel yaşam ideali, toplum işe karışmadığı sürece özerk bireylerin özgür ve eşit bir şekilde ilişkide bulunabileceklerini savunmaktadır.Özel yaşam, negatif devletin en yüksek değeridir.Kavramsal olarak bu yaşam çok kapalıdır.Yani kendisinden başka hiç bir şeyle yıkılmaz, ulaşılmaz ve kimseye hesap vermez.” (MacKinnon, 2003:220). Kamu- özel alan ikilemine yönelik bu belirgin eleştiriyi,1960’lı yıllarda feministler; ”kişisel olan politiktir”(Phillips,1995:121) ifadesiyle özetlerler. Feministler, bu ifadeyle, özel alan

saptamasının, kamusal alanın kurgusundan ibaret olduğunu ve bu anlamda da özeline aslında yine kamusal olduğunu dışa vururlar.

“Özel alana bu şekilde bakmak, salt ”kişisel”, “duygusal” ve “psikolojik”, giderek “doğal” gibi görünen şeylerin yeniden adlandırılması, erkek egemenliği ve erkek baskısı ile bir arada yeniden kavramlaştırılarak doğallıktan arındırılması anlamına geliyordu”. (Savran, 2004:96)

Kamusal alan ile özel alan ayrımı, modernizm içinde farklı modern argümanlarla beraber düşünülmüş ve eleştirilmiştir. Kavramın farklı sosyal ve siyaset bilimciler açısından bulduğu içerik farklı bir yapıya sahiptir. Konu, toplumsal cinsiyet ve sınıf ilişkileri açısından değerlendirildiğinde; özel alana hapsedilmiş kadının, üretimde, eve hapsolan örtük emeğinin önemi ve bunun toplumsal sınıflar boyutunda göz ardı edilmişliği, özel alana yönelik sonraki belirlemelere rağmen, aynı kalmış gibi görünmektedir. Söz konusu tartışmalarda, modern toplum düzeyinde özel alan ayrımının üretim sisteminin kendini, yeniden üretim alanı olarak belirlediği olgusu kabul görmüş bulunmaktadır.

IV. BÖLÜM: KAPİTALİST TOPLUM ELEŞTİRİSİ BAĞLAMINDA KADIN ve SINIF OLGUSU

Kapitalist toplum eleştirisinin ilk ve en önemli eleştirisini Karl Marks yapar. Ona göre kapitalizm, bir sömürü sistemidir ve bu sömürü sisteminin en önemli ayağını üretim ilişkisi oluşturur. Marks, kapitalizmin varlığını, üretim ilişkisinin üretim araçlarının mülkiyetine dayalı olarak kurgulanmasına bağlar. Üretim araçlarına sahip olan kesim üretimden elde edilen artı ürünün sahibidir ve toplumsal alanın tüm kurgulamalarında bu sahipliğin korunumu ve devamı gizlidir. Üretim ilişkisi, üretimde bireylerin işgal ettikleri yere göre belirlenmiş sosyal sınıfların oluşumunu sağlar. Bu durum sosyal alanda da tanımlamamızı sağlayan bir sınıflaşma modelidir. Marks temelde ekonomi üzerinden belirlediği bu sınıflar arasında, yine üretim ilişkisinin olanak verdiği büyük bir çatışmanın olduğunu savunur. Bu çatışma toplumun tüm üretimlerinde kendini gösterir. Çatışmanın kaynağı olan sömürü sistemi yani kapitalizm ortadan kalkmadan toplumsal yapının gerilimlerden kurtulması olanaksızdır. Kadın olgusu ve cinsiyetler arasındaki tarihsel eşitsizlikte Marksist düşüncede yine bu bağlamda ele alınır.

Modernizm ve ortaya koyduğu tezler, tarihinin hemen her döneminde çeşitli şekillerde eleştirilmiştir. Toplumsal cinsiyet ve toplumsal sınıf olgularına ve bu iki olgu arasındaki ilişkiye, modernizme sundukları boyutta, en yoğun eleştirileri Karl Marks, Marksistler ve Marksizm etkisinde gelişen bazı feminist akımlar getirmişlerdir. Marksistler ve Marksizm doğrultusundaki feministler, kadın sorununun sistemin çözülmesinde bularak ortak bir zeminde birleşirler. Fakat aralarında bazı temel farklılıklar bulunmaktadır.

Marksist kuram ve feminist kuramların konumuza dahil olan diğer bir ortak tarafı; toplumsal cinsiyet ve sınıf ilişkilerine aynı derecede önem vermiş olmalarıdır. Bu

kuramlarda, gerek mevcut sistemin analizi gerekse eleştirisi yapılırken, cinsiyet faktöründen kaynaklı farklı sınıfsal düzeylerde kadınların, kamusal alanda erkeklere göre daha yoğun emekle buldukları dikkate alınmamıştır.

IV.1.Karl Marks Toplumsal Sınıf Eşitliği: Kadının Kurtuluşu

K.Marks, sınıf kavramının bir miladı gibidir. O, sınıf kavramına sosyal ve tarihsel bir anlam yükler, kendi dönemine kadarki süreci ve sonraki dönemi içine alan bir sınıf teorisi geliştirir.

Marks'ın sınıf teorisi; ekonomi politiğin analizini yapmasıyla; ekonomide, toplumsal yapının çözümlenmesinde, bir anahtar veri olarak sınıfı almasıyla; sosyolojide, tarihi sınıfların oluşumu ve tarihsel değişimde sınıfı itici güç olarak almasıyla; tarihte, tüm kültürü bu çatışmanın bir ürünü olarak görmesiyle düşünce tarihinde yer alır.

Marks'a kadarki dönemde, bir çok sınıf teorisi yapılmıştır. Marks, bu görüşleri eleştirmiş ve bunlardan yola çıkarak yeni ve özgün bir sınıf kuramı oluşturmuştur. Kendinden önce yapılmış sınıf teorilerine rağmen, Marks sınıf teorisinde bir ilk olarak görülür. Edgell bunu şöyle ifade eder” Karl Marx sınıfla ilgili sosyoloji teorilerinin ilkinin ve en önemlilerinden birini yapmıştır.” (Edgell,1998:11) Marks'ın ilk olmasını, önceki sosyal teorilerde, sınıfın ele alınışındaki güçsüzlüğe bağlar.

“Marksçı görüş dışında toplumsal sınıflar konusunu inceleyen düşünür ve toplumbilimciler asıl olarak toplumlarda sınıfların varlığını belirtmek, bunlar arasında servet,gelir,meslek, eğitim, sağlık,...vb, birçok alanlarda bazı düzenli farklılıklar bulunduğunu; bireylerin toplumsal sınıf durumlarını içinde doğdukları aileden kalıt olarak alıp bunu –istisnalar dışında- değişmediklerini;her sınıf üyelerinin kendi sınıfsal durumlarının az ya da çok bir ölçüde farkında olduklarını gözlemlemekle yetinmektedirler.İnsanları varlıklı ya da yoksul; yönetici, ya da yönetilen durumuna sokan ana etkenin ne olduğu ve bunun işleyişindeki düzenliliklerin neler olduğu konusu bu açıklamalarda belirli bir biçimde ortaya konmamaktadır”. (Ozankaya,1994:193)

Marksizmin ortaya koyduğu fikirlerin genişliği, gerek mevcut yapıya gerekse geleceğe yönelik kurgusuyla birçok kez eleştirilip anlaşılmaya çalışıldı. Fikirlerin genişliği,

mevcut sosyal teorilerle birlikte düşünülduğünde, marksizmin nereye konulacağı tartışmasını başlattı. Bu bağlamda Marks, ilk olarak yapısalcı olarak düşünüldü. Fakat toplum yapısını kurgularken seçtiği araçlarla diğer yapısalcılardan ayrılmaktadır. Marksist düşüncenin bir sistemler bütünlüğü ifade etmesine rağmen; toplumsal sistemleri tarihsel olarak belirli bir metodolojiyle ele alması ve bunu geleceğe aktarmasıyla, diğer sistem kuramlarından ayrılır. Bununla beraber Marksist düşüncenin etkilendiği kaynaklar onu, önceki sistemlere bağlar. Yani bir yenilik getirmesinin yanında Marksizm, eskinin değişmesi anlamını da taşır.

Marksizmin beslendiği kaynaklar çeşitlilik gösterir. Felsefe, siyaset, ekonomi, metodoloji, tarih ve kültürü içine alan geniş fikirsel kaynaklara yeni bir yorum, yeni bir bakış getirerek bağlanır. Eskiye eleştirip, tüm bunların üzerine yeni bir tez sunmasından dolayı, bir çok disiplinin uğraş kaynağı ola gelmiştir. Bu uğraşlar Marks kimdir ve Marksizm nedir sorularını gündeme getirmiştir.

“Marks Axelos’un yazdığı gibi, tekniğin düşünürü değildir. Başkalarının düşündüğü gibi yabancılaşmanın, düşünürü de değildir. O her şeyden önce kapitalist rejimin sosyoloğu ve iktisatçısıdır.” (Aron,1994:105)

Diğer bir tanımlamayı Marks’ı, Hegel’in öğrencisi ve rakibi olarak gören Touraine yapar:“(....) Marks bu bağlamda tarih değerinin, üretim güçleriyle üretim ilişkilerinin mücadelesinden başka bir şey değildir”.(Touraine,1995:123) Marksist düşüncenin ekonomik yönüne işaret eden Touraine, şöyle devam eder;” Marx ilk büyük post-modern entelektüeldir, çünkü anti hümanisttir ve ilerlemeyi, bir insan kavramının gerçekleşmesi olarak değil doğanın özgürleşmesi olarak tanımlar.”(Touraine,1995:124)

Marks ve Marks’a yönelik bu belirsiz açıklama biçimlerini, Tom Bottomore şöyle açıklar:

“Marksizmle sosyoloji arasında yüzyılı aşkın süredir yakın, huzursuz, çekişmeli bir ilişki devam etmektedir. Yakınlık, Marks’ın kuramının da tıpkı sosyoloji gibi, toplumun genel bir bilimi olmak üzere tasarlanmış ve benzer biçimde, özellikle toplumdaki endüstriyel kapitalizmle 18’inci yüzyılın siyasal devinimlerinden kaynaklanan değişiklikleri anlamaya yönelmiş bulunmasından ileri gelmiştir. Bu kuramın kapsam ve amaçları, Comte ile Spencer’in sosyoloji sistemlerinininkilerle besbelli ki aynıydı ve bir ölçüde, uygarlık tarihleri, ilerleme kuramları, Saint-Simon’un endüstri toplumu çözümleyişi ve yeni siyasal ekonomi gibi, onlarla aynı düşünsel kaynaklardan yaralanmıştı. Huzursuzluk ve çekişme ise birazdan daha tam olarak tartışılacağı üzere, sosyolojiyle Marksizmin tarihsel olarak geniş ölçüde ayrı ayrı evrelerde gelişmiş bulunmasından, doğrudan doğruya kuramsal görüşlerin çatışmasından ve Marksizmin başkalarının yanı sıra bir sosyoloji kuramı olarak mı, yoksa benzersiz bir düşünce sistemi, insan toplumunu anlamının ve bu toplum içinde eylem yönetiminin bir aracı olarak, her hangi bir sosyoloji türüne kökten bir almaşık oluşturan kendi başına bütünlüklü bir düşün dünyası diye mi anlaşılması gerektiği sorununun gerisinde sürüp giden belirsizlik ve anlaşmazlıklardan kaynaklanmaktadır”.(Bottomore,1997:129)

Marksın kuramındaki çeşitlilik ve bahsedildiği üzere sistemin kendi içindeki bütünlük sınıf ve toplumsal cinsiyeti ele almadan önce genel hatlarıyla Marksist düşüncüyü gözden geçirmemizi zorunlu kılmaktadır.

Marksist düşüncenin oluşumunda Hegel’in etkisi büyüktür. Hegel’in diyalektik yöntemine, materyalist düşüncüyü ekleyen Marks, diyalektik yönteme son şeklini kazandırmıştır. Marks da Hegel gibi çatışmaların düşünürüdür; ondan farkı Hegel’in kuramı, düşüncelerin ideallerin çatışması üzerine kuruludur. Marks ise toplumların, insan ilişkilerinin çatışmasını ele alır. Bir Hegelci olarak Karl Popper bu karşıtlığı şu şekilde açıklar:

“Marks’ın ruhbilimciliğe, yani toplum hayatının bütütün yasalarının önünde sonunda “insan doğası”nın ruhbilimsel yasalarına indirgenebilmesi gerektiğini öne süren akla yakın öğretiyeye karşı öne sürdüğü itirazların özlü bir ifadesini şu vecizelerde bulabiliriz:”İnsanın varlığını belirleyen bilinci değildir- tersine, bilincini belirleyen toplumsal varlığıdır.” (Popper, 1994: 86)

Diyalektik materyalizm, Marksizmin metodolojisini oluşturur. Köklerini Alman felsefesinden, özellikle Hegel’le şekil alan diyalektikte, fenomen kendi değişimini tez, antitez, sentez ve yine tez olarak belirler Marksizm, tüm doğa ve toplumun, bu ilke üzerinden, bu yöntemsel ilkedan oluştuğunu ve yine tarih toplum, insan ve doğanın bu doğanın tek yöntemiyle anlaşılabilceğini savunur.

Marks, diyalektik materyalizmle toplumların geçirmiş oldukları değişimi, evrimi, inceler ve toplumları temel üretim ilişkilerine dayalı olarak; ilkel, kominal, köleci, feodal, kapitalist ve kapitalizmin zorunlu sonucu olarak gördüğü sosyalizmle sınıflar. Temelde, Batı Avrupa toplumlarını içeren bu sınıflama, Marks’a göre evrenseldir. Marks’ın toplumları sınıflarken kullandığı veri, üretim ilişkilerine dayalıdır; temeldeki bu ayrıma rağmen bu sınıflamanın, A.Comte’un toplum tipolojisinden esinlenerek yapıldığını görüyoruz.

Marks’ın düşüncesi, kapitalist toplumun güncel işleyişinde, var olan yapısında zorunlu ilkelerin anlaşılmasını ifade eder. A.Comte sanayi toplumu adını verdiği şeyin, bütün çağdaş toplumların önemli niteliklerinin bir toplamını yapar. Bu ayrımı Aron şu şekilde açıklar:

“Pozitivizmde işçilerle girişimciler arasındaki çatışmalar ikinci derecede önemli olgular, sanayi toplumunun düzeltilmesi görece olarak kolay kusurları iken, işçilerle girişimciler ya da maksist deyişle emekçilerle kapitalistler arasındaki çatışma, Marks’ın düşüncesinde çağdaş toplumların başta gelen, bu toplumların temel doğasını ortaya koyan ve bu arada tarihsel gelişmeyi öngörmeye izin veren olgudur.” (Aron, 1994:108- 109)

Marks’a göre, tarihin her döneminde toplumlarda, ezen ve ezilenler olmuştur. Toplumda bu iki gurup arasındaki çelişki, çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur.Bu çatışmalar, toplumsal evrimleşmeye sebep olur. Köleci toplumlardan, kapitalist toplumlara

kadar bu çelişkili durum var ola gelmiştir.Çünkü toplumdaki üretim ilişkisi, üretimden elde edilen kara ve üretim araçlarına sahip kesim ile karı üreten fakat tüketmeyen bir konuma sahip kesimin varlığı üzerine kuruludur.

Marks'a göre bu temel çelişki; çatışmayı, çatışma ise büyüyerek yeni bir topluma zemim hazırlayan bir evrimleşmeye dönüşür. Marks, bu durumu devrim olarak tanımlamaktadır. Marks toplum içerisinde çıkarları çatışan bu farklı gurupları sınıf olarak tanımlar. Bu noktada da karmaşık üretim ve tüketim olgusuyla farklı sosyal sınıfları bünyesinde barındıran kapitalist toplumu, analizinin merkezine koyar. Bütün toplumlar, düşman sınıflara bölündüğünden, şimdiki kapitalist toplum bir bakıma kendisinden öncekilerden farklı değildir. Bununla birlikte farklı bazı niteliklere sahiptir.

Her şeyden önce, egemen sınıf burjuvazi, üretim araçlarında sürekli olarak denetlemeden egemenliğini sürdürmekten uzaktır. Marks şöyle der "Burjuvazi üretim araçlarını, yani üretim ilişkilerini, yani toplumsal koşulların bütününe sürekli olarak altüst etmeden var olamaz. Oysa önceki bütün sanayici sınıfların varlıklarının birinci koşulu eski üretim biçimini olduğu gibi korumaktı. Burjuvazi henüz yüzyıllık sınıf egemenliği boyunca geçmişteki bütün koşulların hepsinin yaptığından çok daha büyük üretim güçleri yaratmıştır."(Aron, 1994:166-167) Burjuva sınıfının, onu diğerlerinden ayıran bir niteliğini de Aron, şöyle ifade eder:"Öte yandan sosyalist rejimi yaratacak üretim güçleri, var olan toplumun içinde olgunlaşmaktadır."(Aron, 1994:110)

Marks'a göre, üretim güçleri ile üretim ilişkileri arasındaki çelişki, kapitalizmin birinci çelişkisidir ve bu çelişki kapitalizmin giderek büyümesine, giderek zenginleşmesine neden olur. Aynı zamanda bu durum, kalabalık bir nüfusun giderek fakirleşmesi anlamına gelir. Yine Marks'a göre, kalabalık yoksul nüfus, artan yoksulluğun verdiği ortak bir ruhun harekete geçmesiyle, bir kitle hareketine dönüşür. Marks'ın deyimiyle, emekçiler, sınıfsız

bir toplumu oluşturacak bir güç haline gelir. Bu anlamda kapitalizm, kendi içinde kendi sorununu hazırlayacak bir çelişki barındırır. Marks bu tezini kanıtlamak için geçmişin büyük devrimlerini örnek gösterir. Fransız Devrimi, bunu doğrulayan en yakın halk hareketlerinden biridir. Marks'a göre kapitalizm büyüdükçe, sınıflar arasındaki uçurum belirginleşecek ve devrim yakınlaşacaktır. Sonuçta da üretim araçlarının ortak mülkiyetine dayalı, sınıfsız bir toplum oluşacaktır.

Görüldüğü gibi, Marks'ta toplumsal sınıfların varlığı, özel mülkiyete dayalıdır. Fakat sınıf kriterinde, salt mülkiyetin varlığı, gösterge olarak seçilmemiştir. Daha önce vurgulandığı gibi gelir, meslek, toplumsal prestij gibi ayırıcı nitelikler de bulunmaktadır. Tüm bu niteliklerin bağlı olduğu diğer kriter –mülkiyetin dışında- iş bölümüdür. Marks'ın kuramında, ilk dönemlerde mülkiyetin varlığına ve beraberinde iş bölümünün, varlığına, bir reddin olduğunu görüyoruz. Fakat bunun imkansızlığı, daha sonraki süreçte, iş bölümünün, yeni bir anlamla Marksizm'de yeniden kabul edildiğini görüyoruz. İş bölümü, sonraki kullanımda “bireyin bilinçli katılımı” olarak düzeltilmiştir.

“Sosyal üretim sürecini dikkate alarak Marks, kapitalin üçüncü bölümünde şöyle der: Bu alanda özgürlük sosyalize olmuş insanların birleşmiş üreticilerin doğa ile alış verişlerini rasyonel olarak düzenlemelerinden başka bir şey olamaz. Doğa tarafından bir kör güç gibi yönetilecek yerde onu kendi ortak kontrolleri altına almak, en az enerji harcamasıyla ve bu gibi koşullar altında görevlerini yapmak insanlara uygun ve onlara yakışır şeylerdir. Bundan sonra insan potansiyellerinin gelişmesi; yani gerçek özgürlük alanı başlar, fakat bu da ancak onun temelleri olan gereklilik ya da zorunluluk alanı üzerinde gerçekleşebilir. Bunun ön koşulu ise çalışma gününün kısaltılmasıdır”.(www.marksist.com/ekonomi/çalışma/htm,2005; 7)

Marks, bu sayede hem bireyin kendi emeğine yabancılaşmasını engellemiş olur hem de emeği ile sosyal üretim sürecini aktif olarak düzenlemesi ve kontrol etme gereksinmesini karşılamış olur. Kuramında, bireyin toplumsal üretimde bulunması yani iş, zorunlu kılınmış olsa da kapitalizmin tersine, çalışma süresinin kısaltılmasıyla bu durum

sağılmış olur. Böylelikle, insanın gelişimi ve faaliyet alanının geliştirilmesi açısından fırsat yaratılmış olur. Bu aynı zamanda geleceğin toplumu olarak belirlediği, sosyalist toplumda, belirli kuralların olacağına da göstergesidir.

Marks'ın kuramında ortaya çıkan diğer bir kavram "yapı"dır. Toplumsal yapı, temelde ekonomik yapının yer aldığı, bir ilişkiler bütünüdür ifade eder. Ekonomik ilişkilerin niteliği, toplumun diğer tüm özelliklerini belirler. Marks, bu ayrımı alt yapı (ekonomik ilişkileri) ve üst yapı (kültür, ideoloji, sanat, felsefe, vb) olarak belirler. Marks, ekonomik ilişkileri; üretim ilişkileriyle üretim güçleri arasındaki ilişki, olarak tanımlar. Marks, ekonomiye getirdiği bu yorumu tarihsel olarak ele alır. Toplumlara, tarihsel olarak, üretim ilişkilerine dayalı olarak sınıflar.

Marks'a göre tarihte üretim ilişkilerine dayalı, dört farklı toplum tipi yaşanmıştır: Asya, Antik, feodal ve burjuva toplumları. Ona göre, bu toplumsal sistemlerin üzerinde yer aldığı üretim sistemi, sömürüye dayalıdır. Toplumlardaki sömürünün kaynağını, özel mülkiyetin varlığıyla açıklar. Marks, özel mülkiyet kavramını, üretim araçlarının mülkiyeti şeklinde ele alır. Toplumda üretim araçlarının toplumun belli bir kesiminde yer alması, toplumu farklı ekonomik ve sosyal sınıflara böler. Bu nedenle Marks, insanın insanı sömürmediği bir toplum için; üretim araçlarının toplumun ortak mülkü yapılmasını ve bu sayede de toplumsal sınıfların ortadan kalkacağını savunur. Bunun da ancak sosyalist toplum sistemiyle mümkün olacağını savunur.

Ekonomik ilişkileri, anahtar veri olarak kullanan Marks, üretim ilişkileriyle üretimden doğan tüm diğer ilişkiler arasında, organik bir bağın var olduğunu savunur. Toplumsal yapıda, ekonomiyi elinde bulunduran sınıf, her zaman kendi varlığına hizmet edecek ideoloji, politika, sanat ve düşünceyi yaratır.

Marks, tarihsel olarak tüm sömürü sistemine dayalı toplumların, kendi içinde kendi varlığını tehdit eden çelişkiyi barındırdığını ve bu çelişkinin, sonraki süreçte yeni bir toplumsal yapıya doğru yöneldiğini savunur. Kapitalist toplum yapısının da içinde barındırdığı sınıf çelişkinin, sonraki süreçte yeni bir toplum oluşturacak bir devrime gideceğini savunur. Kapitalizmde burjuva sınıfı ile ezilen proleterya arasındaki çatışmalı, gerilimli ilişki, proleteryanın burjuva sınıfına karşı bilinçli örgütlenmesiyle yıkılacaktır. Marks, geleceğin sosyalist toplumunun özneli olarak proleter işçileri görür.

Marks'a göre, toplumsal ideolojiyi, üretim ilişkileri, bireylerin bilincini de içinde buldukları toplumun yapısı belirler. (Tarihsel Materyalizm)

Marks'ın kuramında daha önceki bölümlerde belirtildiği gibi, "kadın sorunu" ayrı bir içerik oluşturmaz. Ona göre, kadınlar da diğer ezilen sınıflar gibi, kapitalist sömürü sistemine maruz kalmaktadırlar.

Toplumsal cinsiyete yönelik düşüncelerini, daha çok aile, üretim ilişkileri ve devlete getirdiği açıklamalardan çıkartabilmekteyiz. Marks, aileyi iki boyutuyla, kapitalist üretim sistemi içinde inceler. Ona göre, aile mülkiyetin temelini oluşturur. Kapitalizmin kuruluş döneminde, özellikle geleneksel aile yapısının yerini nükleer aileye bırakması sürecinde, aile içindeki mülkiyeti kadının emek değerinin sömürülmesi olarak açıklar. Ev içi çalışmasıyla kadınlar,, kapital sahibi için büyük bir kar mekanizması olan uzun çalışma saatlerinde, çocukların bakımı ve çalışan kocalarının emek devinimini yenileyerek, kapitalin büyümesinde önemli rol oynadılar. Ailenin, kapitalin büyümesindeki ikinci yerini ise zamanla, ucuz emek gücü olarak kadınların farkedilmesi ve sanayi kuruluşlarının hemen her alanında çalışmaları oluşturmaktadır. Marks'a göre her iki durum kutsal aile birliğinin lav edilmesi anlamına gelmektedir. Kadınların, çalışma hayatına bu ani girişlerinin, sonuçlarını Marks şu şekilde açıklar:

“Birçok durumda, kadının çalışması aileyi tümünden dağıtmaz, ama düzeni tersine çevirir. Ailenin geçimini kadın sağlar; baba evde oturur, çocuklara bakar, evi temizler, yemek pişirir. Bu çok sık olur; yalnızca Manchester’da, ev işlerine mahkum olmuş yüzlerce erkekte söz edilmiştir.”(Marks,Engels,Lenin,2002:158)

Marks, bu durumun farklı sonuçlar doğuracağı görüşündedir. Ona göre, bu durum kutsal aile bağlarının kopması anlamına gelir. Ailede, yüzyıllardır süre gelen yapının tam tersi bir noktaya sürüklenmesi; kadın ve erkeğin karşı karşıya gelmesini sağlar. Bu durumda yeni bir sömürü ilişkisinin doğması, anlamına gelir. Aile içinde erkek emeğinin sömürülmesine dayalı bir sistem kurulur. Marks’a göre temelde, böl ve yönet ilkesiyle hareket eden burjuva sınıfı, belirlediği ideolojik ilkelerle, bu sömürü ilişkisini meşrulaştırır. Marks, o dönemki feminist hareketleri, sömürünün kendini meşrulaştırmak için seçtiği bir yöntem olarak değerlendirir. Bu doğrultuda Marks, aile birliğinin, dağıldığını, aile üyeliğinin sadece karşılıklı kar ilişkisinin yaşandığı, birliklere dönüştüğünü savunur.

Kapitalist toplum ve devlet yapısının temeli olarak gördüğü aile üyeliğinin toplumsal sınıfların varlığının temel sebebi olarak değerlendirir. Bu yönde ailenin ortadan kaldırılması fikrine varan düşünceleri bulunmaktadır. Bunun mümkünatı noktasında oluşturulan okullarda ailenin temel fonksiyonlarını, devlete aktarılmaya çalışılmaları yapıldığında bilinmektedir. Marks, kadın sorununun, kapitalist toplum yapısının her alanının, çözülmesiyle gerçekleşecek devrimle çözüme kavuşacağını savunur. Toplumsal sınıf analizi içinde, kadınların sınıfa dahil edilmesi konusu ya da ekonomik ilişkiler düzleminde kadınların emek değerinin, erkeklerle kıyaslandığında alacağı biçim konusu Marksist düşüncede makro düzlemde yapılan açıklamalar içine sıkıştırılmış gibi durmaktadır. Kapitalizmin ihtiyaç duyduğu ucuz emek kavramı içinde özellikle,

kapitalizmin kuruluş aşamasında kadınların emek değerinin ihmeline yönelik bir vurgu yapılmıştır, fakat bu emeğin sınıf analizi içinde nasıl bir yere konulacağı konusu değerlendirilmemiştir. Yine kapitalizmin olanak verdiği boyutta kadınların çalışma hayatında aktif rol alanları sürecinde mevcut yapı içinde yer edinmelerinden bilinçli bir sınıfın üyeleri oluncaya kadarki süreçte erkeğe göre konumları değerlendirilmiş fakat bunun sınıfsal konumlarda ayırıcı bir nitelik olup olmayacağı değerlendirilmemiştir. Özellikle Marksizm’de öne çıkan “emek” kavramı içinde kadınların “ev hanımlığı”ndan onu bir sınıfsal yapıda tanımlamamızı sağlayan nitelikleri kazanıncaya kadarki süreçte kamusal alanın kadına sunduğu açmazlara karşı gösterdiği “emek” ve bunun sistem için bir mahiyet taşıyıp taşımadığı konusu ele alınmamıştır.

IV.2. Kadının Kaybolan Emeği: Marks ve Emek Kuramı

Marks’a göre “emek” insanın en önemli eğilimidir. Marks, buna insanın yaşam eylemi der. Marks’a göre insan yaptığı iş yoluyla kendini vareder. Tüm kültür insan eyleminin bir ürünüdür. İnsan emeği doğada bulunan nesnelere, anlamlı objelere dönüştürür. İnsanın bunu yapabilmesi, zihinsel ve bedensel becerileriyle ilintilidir. İnsan bu sayede kendini gerçekleştirir, kendi gücünün ve varlığının kanıtını bulur. Doğadaki nesnel varlığı, çalışma ve üretmesiyle onu özne haline getirir. İnsanın çalışması ya da iş ürünü olan objeleri, insanın kendi doğasını yansıttığından, eylemi yoluyla değerlendirilebilir. Bu değerlendirme, insanın başkalarıyla kendisi arasındaki farklılığa da işaret eder. Çünkü iş, eyleme yoluyla insan, hem çevresine yönelir hem de kendi iç dünyasına yönelir. Bu anlamda insan hem çevresine hemde kendine karşı bir bilinçlenme yaşar, kendini ve çevresini tanır ve tanımlar.

Marks’a göre, eylem ve üretilen objeler, insanın kendini değerlendirmesi için prensipler olarak kullanılmışlardır ve sonradan bu değerlendirmeler de bireyin eylemini

etkilemektedir. Bununla beraber bu durum bireyin eylemi özgürse ve zorlanmamışsa gerçekleşir.

Marks'ın felsefi antropolojisinde, emek önemli bir rol oynar. Gerçekte, emek insanın kendi doğasını, yani türünün özünü gerçekleştirme yoludur. Çalışması yoluyla insan, bir nesnelere dünyası üretir, doğayı şekillendirir, dönüştürür ve kendi öz gereksinmesini tatmin etmek için sürekli üretir. Marks'ın kuramında üretim tek başına bir eylem bütünlüğü değildir. Üretim aynı zamanda üretimin niteliğine bağlı gelişen sosyal örüntüleride üretir. Bu nedenle emek kavramı Marksist Litaratürde başat öge olarak yer bulur.

Marks'a göre, çalışmanın her türlü insanın olumlu bir edimi anlamına gelmez. Ona göre,

- “1. Eğer insan kendi yaşam eylemini, kendi istem ve bilincinin bir objesi yaparsa
 2. Eğer insan kendisini, çalışmasıyla, ya da iş aracılığı ile, kendi kapasitesiyle geniş bir biçimde ifade edebilirse,
 3. Eğer bu çalışma ve iş aracılığıyla kendi sosyal doğasını ifade edebilirse,
 4. Eğer iş ya da çalışma yalnızca insanın geçimini sağlamak için bir araç değilse, yani iş ya da çalışma salt olarak alet niteliğinde değilse, çalışma normal olur”.
- (www.marksist.com/ekonomi/çalışma/htm)

Marksist kuramda geniş bir yer bulan “emek” kavramı, sonraki süreçte, konuyu cinsiyetler bazında ele alan sosyal bilimciler, iktisatçılar ve feministler açısından kadın olgusu üzerinden yeniden, bir dizi eleştirinin yapıldığı ve üzerinde yeni yaklaşımların gerçekleştiği bir uğrak merkezi oldu.

Modernizmin özel alan–kamusal alan ayrımı içinde eve hapsolan kadının, emek değerinin tartışmaya açılmasını feministler yapar.

“İkinci dalga feminizmin 1960’ların sonu ile 1970’lerin başlarında ilk tartışmaya başladıkları teorik sorunlardan birisi kadınların karşılığı ödenmeyen ev emeği oldu. Yel pazenin bir ucunda Marksizm’den devralınmış, oldukça toptancı ve kolaycı bir yaklaşım var: Ev işlerinin toplumsallaştırılması, yani ortak yemekhane-lokanta-çamaşırhaneler, çeşitli çocuk bakım merkezleri/kurumları...Öbür uçta ise bu toplumsallaştırma mantığını küçümseyen” mesele[nin] esas olarak özel alanın dönüştürülmesiyle çözülebil[ceğini] düşüncesi bulunmaktadır” (Düzkan,1998;13, aktaran, Savran, 2004:15)

Kadınların eviçi emeğinin, görülmeişinin, toplumsal üretimde değerlendirilmemesinin ardında farklı ideolojik unsurlar bulunmaktadır. “Kadınların eviçi emeğini, görünmez kılan temel nedenlerden biri bu işlerin bir sevgi ilişkisi olarak tanımlanmasıdır”. (Savran, 2004:20) Toplumsal biçimleniş içinde, günlük yaşamın bir parçası olan bu işlere, gerek işi yapan kadın gerekse ailenin diğer fertleri bir üretim şekli daha doğrusu “çalışma” olarak bakmaz. Günlük yaşamda rutin davranışlar şeklinde algılanan eviçi çalışmasının, diğer çalışmalardan farklı yönü; mesaisinin olmaması, dinlenme ve çalışmanın girift olarak düşünülmesi, birbiri üzerine binmiş farklı işlerin bir iş olarak değerlendirilmemesi ve karşılık bulan bir ücretinin olmayışıdır.

“Karşılıksız emek, çalışma, üretim söz konusu olduğunda, bir tahlil aracı olarak kaçınılmaz bir biçimde gündeme gelen Marksizm de bu cinsiyet körlüğünden nasibini almıştır”. (Savran, 2004:17)

“Folbre ise feminist iktisadın temel argümanlarının izlerine ütöpk sosyalistlerin (Bebel, Owen, Wheeler, Thompson) eviçi emeğinin üretkenliğini vurgulayan çalışmalarında rastladığı görüşünü savunurken; Marks ve Engels’in “bilimsel sosyalizm” yaklaşımının pozitivizmle olan yakın bağı nedeniyle iktisadi sömürüyü ön plana çıkararak, kadınlar üzerindeki sömürüyü ikinci plana attıklarını iddia ediyor: Folbre, Marks ve Engels’in kadınların sömürüldüğünü kabul ettiklerini ama bu sömürüyü erkeğin tercihi ve gücü

çerçevesinde değil, özel mülkiyet ve sermayeyle ilişkili olarak tanımladıklarını;bu nedenle de ‘kadına ilişkin çözümler’ yerine, sınıfsal çözümler üzerinde durduklarını; bunun sonucu olarak da, politik öncelikler nedeniyle ‘eviçi emeği’nin ‘değer’e ilişkin ‘bilimsel’ terminoloji ile ele alınmadığını ve Marksist iktisatta evişlerinin hiç bir zaman üretken emek sürecine alınmadığını belirtiyor”.(Aktaran, Serdaroğlu:Tarihsiz 74)

Kadın emeğinin, ucuz iş gücü olarak farkedilmesi, kadınların çalışma hayatına aktif olarak katılmasıyla, ev işlerinde harcanılan emeğe yönelik biliçli, ideolojik usavurumlar yaygınlaşmaya başladı. Bu durum, daha çok kadının çalışma hayatına atılmasıyla beraber ev ve aile hayatının düzenlenmesinde erkeğin ortaklığını hedef almaktaydı.Yani, kadınların eviçinde harcadığı emeği görünür kılmaktan çok, ev ve iş hayatını birlikte düzenlemeyi ve kadının çalışma hayatında aktif katılımının artırılmasını hedeflemekteydi. Bu amaçla, teknolojinin, ucuzlaması ve üretilen araçlarla, ev işlerinde harcanılan zaman ve enerjinin azaltılması sağlandı. Çalışan kadınların, ev işlerinin aksatılmaması için, toplumun daha alt kesimlerinde yer alan kadınları; dadı, temizlikçi olarak evde çalıştırılması bir moda haline geldi. Üretilen eğitim politikalarıyla çocukların, değişik psiko-sosyal açıklamalarla, eğitim hayatına küçük yaşlarda başlaması sağlandı. Erkeklerin evde eşlerinin işlerine ortak olması, farklı bir sosyal bilince sahip olma olara nitelendi ve sınırları aşma olarak lanse edildi, bu durum farklı şekillerde özendirilerek yaygınlaştırılmaya çalışıldı.

Tüm bu gelişmeler, toplumsal yapıda kadının ikincil konumunun geride bırakılmasına yönelik, bir değişim gibi görülsede, aslında, durum eskinin kılıf değiştirmesinden başka bir anlam taşımamaktadır. Kadının çalışma hayatına katılımı, onu kamusal alanda erkeklerle, bir ve eş durumda yapmamaktadır. Çalışan kadınların iş hayatına katılımıyla birlikte, eşlerin eviçi işlerde onlarla birlikte çalışacakları konusu, tarihten miras kalan ataerkil yaşam tarzının fes edilmesiyle mümkün olacağından, sorunun kadının çalışma hayatında yer almasıyla çözüme kavuşamayacağıda bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Ayrıca, bu geçmişten gelen yapının, devamına yönelik çözüm

biçimleri de yaşama geçirilmiş gibi görülmektedir; ev işlerinin hizmetçilere, çocukların kreş ve benzeri alanlara gönderilmesiyle kadınlara ait sorumlulukların, farklı kadın gruplarına verilmesi sorunun devamını gösteren örneklerdir. Burada ayırt edilmesi gereken diğer önemli konu ise, yaşama geçirilen yeni düzenlemelerin, farklı sosyal sınıflarda yer alan kadınların, birbiri için çözüm oluşturmasıdır. Çalışan kadına yönelik yapılan bu rahatlatıcı, çözümler toplumsal sınıflar boyutunda düşünüldüğünde, sadece orta sınıfları içine alan bir çerçge sahip olduğunu görürüz. Alt sınıfta yer alan ya da emeği hane ile sınırlandırılmış kadınlar için düşünülmeyen bu çözümlerin, kadının hane içi emeğini görünür kılmaktan uzak olduğunu görmemek olası değildir.

Tarihsel olarak, üretim ve tüketime dayalı tüm toplumsal ilişkileri ve insan faktörünü emek kuramıyla açıklayan Marksizm'de de durum farklı görünmemektedir. Toplumsal üretim ve yeniden üretim kavramları içinde emeği ev işleriyle sınırlı kadınların, harcadıkları yoğun emeğin Maksist kuram içinde de dikkate alınmadığını G.A.Savran şu şekilde açıklar:

Marks'ın anlatımında, kapitalizmle üretim ile yeniden üretim iç içedir. Üretim sürecinin bizzat kendisi, bir kez daha başlayabilmesi için gerekli olan koşulların dolaşım alanı dışında kalan bölümünü üretir: İşçiyi emek gücünden başka satacak bir şeyi olmayan mülksüz, kapitalisti de emek gücünü satın alma gereksiniminde olan mülk sahibi olarak. Ancak, kapitalist yeniden üretim sürecinin bütünü içine Marx ayrıca bölüşüm ve mübadele uğraklarını da dahil ederek ücretli emek-sermaye ilişkisinin yeniden üretimini somutlaştırır. Bu toplam yeniden üretim sürecinin tahliline iki şeyi dahil etmez Marx. Bunlardan ilki, hali hazırda faal olan emek gücünün yeniden üretimidir. Başka türlü söyleyecek olursak, işçilerin bireysel tüketim süreçlerini, ücretleriyle geçimlilik mallarını tüketebilir hale gelmeleri için harcanılan emeği tahlil dışında tutar. Yöntemsel metinlerde bir vaat olarak yer alsa da, kapitalizmin tahlilinde bir kör nokta olarak duran ikinci- yeniden üretim uğrağı ise, insanların üretimi, gelecek kuşakların doğrulması, bakılması, yetiştirilmesidir. (Savran, 2004:28-29)

“Kapitalist üretim ilişkileri ile örtük fakat önemli bir yere sahip olan ev işleri arasında sıkı bir bağın olduğu bir gerçek olarak karşımızda durmaktadır. Bu anlamda ev işiyle üretim ilişkisi arasında kopmaz bir bağın varlığı şüphe götürmez. Bu noktada ev işi ile kapitalizm arasında nasıl bir bağ olduğu, ev işini kapitalizm olarak değerlendirmenin doğru olup olmayacağı tartışma konusu olmuştur.(...)Harrison eviçi tarzının, kapitalist olmamakla birlikte kapitalizmle bütünleştiğini ya da kapitalizme eklemlendiğini kabul ediyor.Hatta yazara göre, devlet tarzı gibi ev işi tarzı da “belli işlevleri yerine getirmek üzere” kapitalizm tarafından yaratılmıştır.(...)Öte yandan Delphy kapitalist ve patriyarkal tarzların, birbiriyle hiçbir teorik ilişkisi olmayan özerk bütünler olduğunu ileri sürüyor”.(Savran, 1992:107)

IV.3.Toplumsal Sınıfların İnşasında Kadının Görünmeyen Emeği

Kapitalist toplum yapısı içinde, kadın olgusu, farklı bakış açıları ve sosyal kuramlar içinde değişik şekillerde ele alınmaktadır. Konunun, tarihsel bir içeriğe sahip olması ve bir çok sosyal olguyu içine alan yönü bu tartışmaların güncelliğini korumasını sağlamıştır.

Marksist kuram içinde, özellikle toplumsal yeniden üretimde sistemin önemli saçı ayağını oluşturan eviçi emek kavramı, zamanın açılımlarına paralel olarak; kuramsal eksiklik boyutunda eleştirilerin merkezi olmuştur. Kapitalist modern toplumun kendini varetmesinin, gelişip büyümesinin önemli kısmını oluşturan, özel alanda, karşılık bulmayan eviçi emeğiyle sistemin varlığı için, önemleri farkedilen kadınların durumuna, yine Marksist kuramın “emek” kavramlaştırması içinde toplumsal sınıf boyutunda benzer bir eleştiri yapabiliriz.

Bilindiği gibi, gerek modern sınıf teorileri gerekse bunlar içinde, kapitalist modern toplum eleştirisiyle Marksist kuram, toplumsal sınıfları belirleyen kriterlerde, toplumsal cinsiyet faktörünü önemli ve ayırıcı bir nitelik olarak kullanmazlar. Durum her ne kadar

böyle görülsede, toplumsal cinsiyet, sınıf ekseninde; sınıf temsili, sınıfsal hareketlilik, sınıf üyeliğini belirleyen kriterler açısından erkeğin özsel niteliklerinden yola çıkılarak oluşturulduğu için aslında Marksizm de içinde olmak üzere tüm sınıf teorilerinde, cinsiyet faktörü kullanılmıştır. Temelde aile üyeliği, toplumsal sınıf kriterinde başat nitelik olarak tüm sınıf teorilerinde yer almıştır. Aile içinde, kadının çalışmadığı düşünülerek, çalışmayacağı varsayılarak; erkeğin kamusal alanda biçimlenen hayatı mesleği, statüsü, eğitimi, geliri, toplumsal saygınlık gibi nitelikleri, değerlendirilerek toplumsal sınıf pramidi oluşturulmuştur. Bu durum kadının eviçi emeğinin, toplumsal sınıfları belirleyen nitelikler bazında da hakkı yenmiş bir görünüm oluştursa da burada varılmak istenilen asıl sorun, konunun eviçi emeğini ilgilendiren kısmı değildir, varılmak istenilen yer bu boyutta daha farklı bir alandır.

Marksist kuramın, sınıf kriterlerine yönelik en önemli katkısından biri de "sınıf bilinci" kavramıdır. Sınıf bilinci kavramı, Marks'a göre, bilinçli bir edimdir, insanın toplumsal tüm potansiyelini tüm toplum içinde görmesi onu belli bir noktaya koyması anlamına gelir. Marks, bulunduğu sınıfa ait olma anlamı içeren sınıf bilinci kavramının karşısına "lumpen" kavramını koyar, ona göre, bulunduğu sınıfa karşı bir bilinç geliştirememiş, sınıf aidiyeti hissi taşımayan kişiler ya da guruplar lumpendir.

Sınıf bilinci kavramı, Marks'ın kuramında, daha çok işçi sınıfına atfettiği bir değer gibi görülsede aslında Marks'ın tüm sınıflar için düşündüğü; fakat işçi sınıfında olmasını ileride gerçekleşecek devrim için özellikle istediği bir olgu olmaktadır. Marks, sınıf bilincine sahiplik konusunda, bu bilincin burjuva sınıfında olduğunu, diğer sınıfların bu bilinci oluşturmada sürece ihtiyaç duyduklarını savunur. Ona göre, burjuva sınıfı, diğer sınıfların sınıf bilincine sahip olmalarını istemez ve bunun önüne geçmek için bilinçli bir

tavırla harekete geçer. Çünkü, diğer sınıfların sınıfsal konumları hakkında bilinçlenmeleri burjuva sınıfının varlığını tehdit eder.

Marks, toplumsal sınıfları nitelerken, aile üyeliğinden başlayarak, sınıf bilincine doğru açılan bir yelpaze oluşturur. XX. yüzyılın sonlarına doğru kadının çalışma hayatına aktif olarak katılmasıyla, toplumsal cinsiyet faktörünün toplumsal alandaki yerine yönelik tartışmalar artmıştır. Burada tartışmak istediğim, kadının çalışma hayatında yer almasıyla beraber, yani işe başlaması, iş ve aile ortamına yeniden biçimlenmesi, yaptığı işle toplumsal varlığıyla ilgili bir bilinç geliştirmesi ve tüm bunların sonucunda sınıf bilincine sahip bir birey olması için geçen sürede, aynı iş ve sınıfta yer alan erkeklerle aralarında farklılıklar olduğudur. Ayrıca, burada vurgulanması gereken, önemli bir ayrımda şudur; toplumsallaşma süreçleri, toplumun kadına ve erkeğe biçtiği rol ve tüm bunlara göre oluşturulmuş toplumsal araçları kullanmada, özellikle kamusal alanda, erkekler kadınlara oranla daha avantajlı konumda işe başlarlar. Kadının bilinçli bir çalışana dönüşebilmesi için , çalışma hayatına başlamadan mücadele etmesi gereken zorlukları, aşması gereken engelleri vardır. Bu zorluklar, iş hayatında da kendini gösterir. Toplumsal alanda, aktör özne konumundaki erkeklere göre biçimlenmiş iş hayatında, kadın yine ikinci plandadır. Düşük ücret, düzensiz mesai ve geç ödenen emek ücreti ile, tüm bu olumsuzluklar içinde moralmen yaşadığı çöküntünün, onu sınıf bilincine sahip erkeklerin dünyasına götürecek araçları pek yok gibidir. Ya da kadının bu araçları sağlayabilmesi için daha çok uğraşması gerekir. Kadınların daha çok uğraşması gerektiği, zaten son yılların en moda olmuş ifadelerinden biridir. Çalışma hayatında yaşanan aksaklıkların giderilmesi ve beraberinde aile hayatında yaşanabilecek sorunların giderilmesinde, kadına düşen görev ve sorumluluklar zincirine her gün bir yenisini eklenmektedir. Mevcut ideoloji, çalışan kadınların sorunlarının çözümünü yine kadınlara bırakmış gibi görünmektedir. Bu

ideolojik yapı, kadınların yaşadığı sorunlar dizisinin bir tarihsel boyutunun olmadığı toplumsal alanda kabul ettirir. Bunlar sanki, nereden ve nasıl geldiği belli olmayan erkeklerin şımarık ve bencil tutumlarıymış gibi gösterilmektedir. Toplumsal alanda kadınların erkek karşısındaki ikincil duruşu, yine anne ve eş olan kadına yüklenen bir dizi görevle halledilmesi gereken ve yine tüm bunların aile içinde yapılması olası şeylermiş gibi karşımızda durur. Bu durumun kabulüne yönelik yapılan ciddi ideolojik çalışmalarda vardır. Sistem buna yönelik, eğitim politikaları, psikolojik açılımlar, sosyal çalışmalar üretir. Bilmin ve politikanın güdümünde, asıl sorulması ve sorgulanması gereken yerler es geçilmiş olur.

Modern kapitalist toplum yapısının, tarihsel biçimi içinde şekillenmiş kadın ve erkek kimliklerinin, yeni bir şekillendirilişle, iş hayatının kadın ve erkeğe doğru evrilmede, kadının yaşadığı sorunları konu alan bir çok araştırma vardır. Bu araştırmaların ortak niteliği, bu evrilmede kadının sosyal, ekonomik, kültürel ve daha bir çok alanda erkeğe göre daha avantajsız bir konumda yer aldığıdır. M.Perrot, çalışan kadınların çalışma hayatına katılmalarıyla birlikte iki saldırının hedefi olduklarını savunmaktadır. ”Çalışan kadınlar iki katlı bir saldırıya katıldılar: Kadın olarak kadınlığın antitazi oldukları için (Michelet, ouvriere, “çalışan kadın”ın “kafir bir sözcük” olduğunu söyledi) ve işçi olarak, yasaya göre erkeklerin ücretinden düşük olması gereken ücretleri aile bütçesine bir “katkı” sayıldığı için.”(Perrot, 2005:419) Budurum, çalışan kadının sadece işe başlamasıyla oluşan bir yoksunluğu ve yapması gereken mücadeleyi ifade eder. Kadının, çalıştığı işin gereği olan emek ücretini alması, sosyal hayatta ve çalışma hayatında erkekle aynı konumda var olabilmesi için mücadele etmesi gerekenler, tüm bir tarihe karşı savaş gibidir. Aynı zamanda, bu savaşın ilk olarak kendi kişiliğinde, kendi dünyasında olması gerekir. Bu savaşım uzun bir zamanı ve emeği içerir. Fakat, bu zaman ve emek sürecinin, özellikle

ucuz emek ve bölünmüş sınıfsal yapının getirdiği avantajlı konumlarıyla kapitalist modern topluma getirisini büyüktür. Yukarıda da değinildiği gibi, çalışan kadının sorun uğrakları, mevcut sistem ve sistem teorisyenleri açısından sistemin dışında çözümlenmesi gereken bir durum olarak değerlendirilmiştir. Mevzu kadının, sistem içinde iş hayatına başlamasından bilinçli bir çalışana ulaşmaya kadar ki süreçte takibinin yapılmasıyla kalmış, kadının önündeki engeller ve bunlarla mücadelesinde harcadığı emek boyutu ihmal edilmiştir. Bu durumu, Marksist kuram içinde de görmekteyiz. Bilinçli bir sınıf üyesi oluncaya kadar kadının izlediği yol ve ulaştığı noktaya gelinceye kadarki emeği Marksist kuram içinde de değerlendirilmeye alınmamıştır.

IV.4.Kadın Sorununun Feminist Çözümlemesi

“Feminizm,18.yy’da İngiltere’de doğan cinsler arasındaki eşitliği kadın haklarının genişletilmesiyle sağlamaya çalışan bir toplumsal harekettir”.(Marshall,1999:240) Feministler kavramın literatürde bulunan anlamını eksik bulmaktadırlar ve onlar açısından feminizm,”baskı altına alınmışlığın tarihidir”.Ve bu tarih sadece kadın erkeğe karşı açtığı savaşın bir ifadesi değildir.Feminizm ezilen, baskı altına alınan tüm insanları içine alan geniş bir mücadelenin ifadesidir.Feministler, kadınların toplumdaki yerini tarihsel olarak gelen bir sistemin ürünü olarak görmektedirler.İçinde tarih,bilim, politika,ahlak, sanat gibi toplumun tüm üretimlerinin bulunduğu bu sistemi “ataerkil sistem” olarak nitelerler.

“Feministlere göre ataerkil sistem herşeyden önce bir birikim sistemine (iktidar, kar, vb) bağlı olduğundan, ilk yapılması gereken; kuzey ve güney yarıküreleri arasındaki ilişkileri ele alarak dünyada bu birikim sürecini gözlemleyebilmektir.” (www.sineplatform /sineyaz/feminizm/htm, 2003:4)

Feministler, bu birikim sisteminin çözümlenmenin yolunu ilk olarak bu sistemi redederek başlatırlar. Çünkü; mevcut çözümlenme yöntemleri dahil kullanılacak her şey mevcut yapının devamına hizmet etmektedir.

Feminizm, her ne kadar onsekizinci yüzyılda ortaya çıkmış olsada, etkisini ondokuzuncu yüzyılda göstermektedir. Bu dönem, toplumsal alanın herkesiminden, mevcut sistemin şiddetle eleştirdiği bir dönem olması açısından önemli bir yüzyıldır.

“Strober ise, 1960’lardaki 2.feminist dalgaının etkisiyle,(....), kadınların iş gücüne katılımı, eviçi üretimi, ücret farklılaşmaları, çalışma yaşamındaki cinsiyetçi ayrımlar, gücün kadınlar tarafından da paylaşımı, çocuk bakımı iktisadı gibi konulara yer vermeye başladığını ifade eder(....)”.(aktaran, Serdaroğlu,Tarihsiz:71)

Feministler, tarihin her kesitinde kadının ikincil konumunun gerçekliğine kanıt oluşturacak şeylerin bulunduğunu savunurlar. Dönemsel olarak bakıldığında, insanlığın ilk dönemlerinde toplumsal üretim ilişkilerinde artı ürünün olmaması, insanların işbölümüne dayalı avcılık ve toplayıcılıkla yaşamını sürdürmesi, insanların birbirine tahakküm kuracağı bir toplumsal sistemi oluşumuna izin vermediğinden, kadının bu dönemdeki sosyal konumu erkeklerle eş durumdadır.

Sonraki dönemlerde, yerleşik hayata geçişle tarımsal üretimin başlaması ve bu üretimde kadının aktif rol alması, onu toplumsal katmanın en üstüne taşımıştır. Tarımsal üretimde sabanın kullanılmaya başlanmasıyla üretimdeki kadının birincil yerini erkekler alır, bununla beraber kadınlar ikinci bir konuma itilirler.

Üretimde araçların kullanılması, insanların tüketiceğinden fazlasını üretmesi, zamanla gelişen iş bölümü ve artı ürünün paylaşımı gibi faktörler toplumsal hayatta yeni oluşumların meydana gelmesini sağlar. Üretimdeki değişim yerleşikliğin artmasına, bu durum kentlerin oluşmasına ve kentleşmeyle beraber, kentin ihtiyaçları doğrultusunda

ortaya çıkan işler, aile hayatının değişmesine neden olur. Değişen toplum yapısı içinde kadın ev ve aile hayatı içinde tanımlanır.

Ortaçağ'a gelindiğinde sınıflı toplum yapısının tümüyle kendini resmetmesine paralel olarak kadının "ev hanımı" olarak toplumsal yapının dışında tutulması, erkeğe tanınan haklardan faydalanmasını engeleyen yasaların oluşturulması, kadını toplumsal yapının dışına sürükler. Toplumsal yaşamda yenileşmelerin yaşandığı Rönesans ve Reform Hareketleri kadının toplumsal yapıdaki konumuyla ilgili bilinçlenmesini sağladı. Ekonomik yapının feodal kimliğinden çıkıp, sanayiye doğru evrildiği dönemlerde, kadın emeğine duyulan ihtiyaç kadının evin dışına çıkmasını sağladı. Fakat sanayiye geçişle yaşanan temel değişikliklere rağmen, kadın sorunu problem olarak varlığını korur. Çünkü kadınlar, piyasanın ucuz iş gücünü oluşturmaktadırlar.

Aydınlanma düşüncesinin, toplum her alanına yönelik usavurumlarına ve toplumsal hayatın hemen her alanında oluşturdukları etkiye rağmen kadın sorunu varlığını korur. Değişen sadece biçimsel farklılaşmadır. Aydınlanmanın toplumsal hayatta görmek istediği; eşitlik, özgürlük ve birey tasviri, modern kapitalist toplumun, toplumsal örgütlenmede kadını ortaçağın "ev hanımlığı"na benzer şekilde özel alana hapsedmesiyle, kadınlar modern dünyanın akışının dışında kalır.

19. Yüzyılda kapitalizmin ulaştığı zirve noktayla birlikte, toplumun her kesiminden mevcut yapıya karşı eleştiriler yapılır. Toplumsal rahatsızlıkların kitlesel hareketlerle anlatıldığı bu dönemde, kadın sorunu da feminist hareketler boyutunda kimlik bulur.

"Temel birikimi sürekli kılmak" ilkesiyle varlığını sürdüren kapitalist üretimde kadının yeri çok önemli bir hale gelmiştir. Kadınlar çalışan kocaları ve çocuklarının emek güçlerinin piyasada satılabilmesi için; meta dışı üretim biçimi olan eviçi emeğiyle yeniden üretmeleri gerekir." A. Gunder Frank, buna "sürekli ilkel birikim" demektedir".

(Michel,1993:65) Kadınlar ekonomide ücretle karşılık görmeyen bu emekleriyle iş gücünün yenilenmesini sağlamaktadırlar.

Bu durum, sadece işçi kadınların içinde olduğu bir durumun ifadesi değildir.Orta sınıfta yeralan kadınlar ve burjuva kadınlar içinde geçerli bir durumdur.Onlar çalışan eşlerinin, toplumsal prestijlerinin devam ettirilmesi, çocukların eğitimi ve bürokratik ilişkilerin aile hayatına yansıyan kesitini üstlenerek emek piyasasının ücretsiz çalışanları olarak kapitalin güçlenmesini sağlarlar.

Feministler, yüzyılları bulan bu tarihsel ezilmişliğe baş kaldırırlar. Birbirinden farklı çözüm arayışları içinde, temelde aynı tez üzerinden hareket ederler. ”Kadının baskı altına alınması”nı ifade eden ataerkil düzenin, tasviyesini talep ederler. Düzenin yıkılması fikri, farklı feminist akımlarda, benzer fakat ayrı anlamlar bulur. Bunlardan, Feminist Marksistler ve Sosyalist Feministler, ataerkil düzenin yıkılışını toplumsal sınıfların ortadan kalmasıyla bağdaştırarak Marksist bir söylemle sınıfsız bir toplumda kadının kurtuluşunun gerçekleşeceğine inanırlar.

Bununla beraber, kadının kurtuluşunu, sınıfların kurtuluşuyla bir tutmayan feminist akımlarda bulunmaktadır.

IV.4.1. Marksist Feministler ve Cinsiyetin Sınıfsal Boyutu

Marksist feministler tezlerini Liberal Feministleri eleştirerek oluştururlar. Onlara göre toplumdaki, kadın- erkek eşitsizliği, cinsler arasındaki çelişkiden kaynaklanmaz. Eşitsizliğin nedeni, sınıflı toplumdur. Sınıflı toplumun nedeni ise, kapitalist ekonomik sistemdir. Temel hedefi birikim olan, kapitalist ekonomide toplumun iyi idare şekli, değişik aygıtlarla toplumu bölmektir. Kadın ile erkek arasında yaratılmış olan ayrımın nedeninde bu temel prensip yer almaktadır.

Yine Marksist Feministler'e göre, kapitalizmin doğal sonucu olan uzmanlaşma ve iş bölümü insanın kendi kendisine yabancılaşmasını sağlar. Durum özellikle kadın açısından değerlendirildiğinde, özel alanın hapsinde, kadın toplumsal işleyişten soyutlanmıştır. Birey olamama hissi kadınların ezgin kaderlerine boyun eğmelerini sağlar."Marksist Feministler, kadının evden çıkması için çocuk eğitimi ve bakımını devlete transfer eder".(Demir,1997:57)

Marksist Feministler'e göre, liberal feministler reformcudur ve talep ettikleri reformları alsalar bile sorun çözülmez. Kadın sorununun çözümü için iki tez oluştururlar:

"1.Ev işlerinin toplumsallaştırılması"

"2.Ev işlerinin ücretlendirilmesi"(Demir,1997:59)

Feminist Marksistler, sınıfsız bir toplum fikriyle kadının kurtuluşunu hedeflerken, "ev emeği" kavramlaştırması içinde kapitalizmin çözülmesine gönderme yapmaktadırlar. Onlarda diğer Marksistler gibi, konuyu kamusal alana çıkan ve orada sınıfsal olarak edimde bulunan kadın boyutunda ele almamışlardır. Kapitalizmin sınıf analizini yaparken, aynı sosyal ve ekonomik boyuttaki erkeğin ile kadının izlediği yol ve bunlar arasındaki farklılıkları yaratan nedenleri değerlendirmeye almamışlardır. Bu farklılığın sistem açısından bir öneminin olup olmadığı ve kadınların tarihsel mücadelesi açısından konunun değeri değerlendirilmemiştir. Kadın ve sınıf olguları sadece sınıfsız bir toplum ideali açısından çözümlenmiştir.

IV.4.2. Sosyalist Feministler ve Cinsiyetin Sınıfsal Boyutu

Radikal Feminizm'le Marksist Feminizm'in sentezini yapan bir grup tarafından savunulmuştur. Farklı iki düşüncenin çıkış noktası olması kendi içlerinde de farklı savunuların gündeme gelmesini sağlamıştır. Bunlardan bir kısmı kadın problemini, ne sadece Marksistler'in savunduğu gibi üretim ilişkilerinin çözümlenmesiyle ne de Radikal

Feministler'in savunduğu gibi otoriter ilişkilerin çözümlenmesiyle çözümün sağlanamayacağını savunurlar. Onlara göre, kadın sorunu, hem ekonomik ilişkilerin hem ideolojilerin hem de biyolojik farklılığın sonucunda oluşmuştur. Fakat yinede bunlar içerisinde ekonominin başat etken olduğunu belirtirler. Eğer ekonomik yapı herkese olanak tanıyan tarzda geliştirilirse öteki nedenlerden kaynaklanan ayrımcılık minimize edilebilir.

Ekonomik yapının herkese olanak sağlayan tarzda geliştirilmesi için eşitlik temelinde bir toplumsal üretim modelinin seçilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Fakat eşitliğin olmadığı kapitalist toplum yapısı içinde erkele eşit bir sosyal ve ekonomik konuma erişmiş kadın profilinin değerlendirilmesini sosyalist feministlerde de görmemekteyiz.

V. BÖLÜM: MODERNİZM ELEŞTİRİSİ BAĞLAMINDA FEMİNİSTLER ve CİNSİYETİN SINIFSAK BOYUTU

20. Yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde “kadın” olgusu bir problem olarak tüm toplumlar tarafından kabul görmüştür. Özellikle modern Batılı toplumlar kadın problemini kabul etmenin ötesinde bu problemlerin çözümünü de aramışlardır. Bu noktada ortaya çıkan çözüm önerileri farklı feminist akımlarının doğmasını da sağlamıştır. Feminist akımların bir bölümü kadın sorununa temelde ekonomiyi yerleştirerek, kapitalizmin çözülmesiyle mevcut sorunun çözümleneceğini savunmaktadırlar. Bunlar modernizm karşıtı olmamakla beraber, modernizmi kapitalist ekonomik alt yapıdan çıkararak yaşanması tarafındadırlar. Diğer taraftan bir kısım feministler ise ekonomik merkezin dışında modernizmi eleştirerek kadın problemine çözüm ararlar.

V.1. Liberal Feminizm ve Cinsiyetin Sınıfsal Boyutu

“Kısaca “özgürlük taraftarlığı” anlamına gelen liberalizmin dört farklı anlamı vardır: Bireycilik, özgürlük, sınırlı devlet ve piyasa ekonomisi”. (Erdoğan,1993:63).

Bu temel unsurlar feminist tartışmaların başlangıcını oluşturmaktadır. Liberalizmin bireyciliği; rasyonel bireydir. Buna göre insan birbirine indirgenmeyecek iki varlıktan meydana gelmiştir; zihin ve beden. Bunlardan biri; zihin, insanı diğer tüm canlılardan ayırır. Bu tanımın, kadın-erkek tartışmalarında belirleyici bir yönü vardır.

“Feminist tartışmaların başlangıç noktası, zihinsel kapasite açısından erkek-kadın eşitliğinin olup olmadığı sorunudur.” (Demir,1997: 45)

Liberal toplumun eşitlik ilkesi bireysel özgürlüğü ifade eder. Liberalizme göre, toplum bireylerden oluşmuştur ve bu bireyler dışardan gelen bir baskıya göre değil,

rasyonel düşünceyle özgürce davranır. Feminist tartışmalar bu noktada erkeğin egemenliğindeki kadının özgürlüğüne odaklanırlar. Ayrıca onlara göre, özgürlük sorunsalı sadece erkeğe kadına oranla tanınan ayrıcalıkla sınırlı değildir. Toplumsal yapının tüm işleyişinde bunu bulmak mümkündür. Liberal toplumda devlet, otariter özelliğini sadece toplumsal yapının bütünlüğü ve refahı için kullanır. Devlet hukukun, adaletin temel direği durumundadır. Ekonomiye devletin müdahalesi söz konusu değildir. Piyasa ekonomisi olarak nitelenen bu ekonomik sistemi, karmaşık endüstri toplumlarını ifade eder. Weberin tanımıyla, bu toplumda en rasyonel davranış; hedefini iyi belirlemiş bireyin en yüksek karı yakalayacak sosyal aracı bulması ve kullanmasıdır.

Liberal feministler, liberalizmin belli başlı bu niteliklerinden yola çıkarak belirli taleplerde bulunurlar. İlk olarak, eşitliğin kadın ve erkek boyutunda ele alınmasını ve toplumsal yapıda bu ikilemin ortadan kaldırılmasını talep ederler. Onlara göre, kamu-özel alan ayrımı kadınların, erkeklerle eşitliğini imkansız hale getirmektedir. Liberal toplum yapısı içinde bu ayrımın yeniden şekillenmesi gerektiğini savunurlar. Bu durumun, hukuksal, siyasal ve sosyal olarak düzeltilmesinin temelinde, kamu-özel alan ikiliğinin giderilmesini çözüm olarak düşünürler.

Temelde, liberalizme bağlı kalan feministler, amaç olarak liberal toplumun argümanlarıyla yenilenmiş bir toplumsal düzeni yaşama geçirmeyi hedeflerler. Liberal feministler, modernizm eleştirisi yaparlar. Daha fazla eşitlik daha fazla özgürlük gibi modernizme ait argümanları savunarak bir anlamda, modernizmin temel iddiasını toplumsal alana geçiremediği noktasında eleştiride bulunurlar. Onlar da diğer feministler gibi mevcut sistemin aşmazlarını ortaya sererler. Özellikle kamusal alanın kadın ve erkeği içine eşit bir biçimde alacak şekilde yeniden düzenlenmesi gerektiği yönündeki savunularıyla kamusal alanda kadınların yaşadıkları güçlükleri dikkat çekerler. Liberal

feminizmin bu savı, çalışma hayatına kadınların yoğun katılımlarıyla beraber, iş hayatında kadınların yaşamış oldukları güçlüklerin farkedildiği döneme denk düşer. Yapılan bir çok sosyal araştırmada, çalışma yaşamında yapılan cinsiyete dayalı ayrımlardan kaynaklı olarak, kadınların yaşamış oldukları sıkıntılar bu dönemde ortaya çıkartılmaktaydı. Liberal feministler bu manada yeni bir kamusal alan tanımlamasını kadınların sıkıntılarının giderilmesi boyutunda savunmuşlardır. Konunun sınıfsal boyutu ve kadınların yaşamış oldukları sıkıntılarının sistem için niteliği dikkate alınmamıştır.

V.2. Radikal Feminizm ve Cinsiyetin Sınıfsal Boyutu

Radikal feminizm hareketi, Liberal Feminizme ve Marksist Feminizme karşı ortaya çıkmıştır.1960'lı yıllarda tüm dünyada mevcut yapılara karşı radikal taleplerin olduğu yıllarda ortaya çıkmıştır. Radikal Feministler'e göre kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılık toplumsal ilişkilerin temelini oluşturur. "Farklı toplumlarda kadın ve erkek arasındaki ilişkilerin doğasını anlamak için bu toplumlarda kadın ve erkeğin toplumsal yeniden üretimde (üretim) üstlendiği rollere bakmak, onları analiz etmek gerekir".(Demir,1997;64)

Radikal feministler mevcut sistemin kadın üzerindeki otoritesinin altında da biyolojik farklılığı görürler. Onlara göre kadının anne alma özelliği onu toplumun baskılarına boyun eğmeye zorlar. Eğer kadın ve erkek arasındaki biyolojik farklılıklar minimize edilerek yeni bir yapılanmaya girilirse çözüm sağlanabilir. Bunun için de suni dölleme ve anlaşmalı annelikle; geleneksel anne-baba kavramını kaldırmayı bir yöntem olarak görürler.

Radikal feministler, cinsiyetin biyolojik temelini vurgularken, kadın probleminin altındaki "kutsal analık" mitine karşı bir tutum belirlerler. Bu aynı zamanda cinsiyetin toplumsal yönüne büyük bir vurguyu dile getirir. Onlara göre biyolojik insan varlığını

birbirine karşı iki cins haline getiren şey toplumdur ve bu toplum tercihini kadından yana kullanmamıştır. Bu nedenle onlar, daha çok kadına yüklenen ideolojik temelli rolleri azaltarak bir formülasyon kurgularlar. Temelde aile paradoksu üzerinden kurgulanmış kadın kimliğinin ifşasını hedeflerler. Cinsiyetin sınıfsal boyutuna değinmezler.

V.3. Postmodern Feminizm ve Cinsiyetin Sınıfsal Boyutu

Feminizmin bu kolu, postmodern düşüncenin, modern düşünceye göndermelerinden doğmuştur Özellikle postmodern düşüncenin; toplumsal cinsiyet, ırk, sınıf gibi modern toplumun katogorilerine karşı tutumu feministlerin ilgisini uyandırmıştır. Postmodern düşünce, modernizmi yaptığı toplumsal katogorilerden dolayı özgürlükçü bulmaz. Çünkü bu katogoriler, insanları belirli kimliklerde toplamayı, aynılaştırmayı amaçlar; örneğin cinsiyet rollerini bireyler bu katogorilerdeki yerlerine göre yaparlar, bu bireylerin bilinçli ve bireysel tercihi değildir. Bu belirlenmişliğin arka planında ise modernizmin evrensellik ilkesi vardır. Modernizmin evrensel kriterleri bireysel, toplumsal ve kültürler arası farklılığı ortadan kaldırır. Postmodern Feministler bu fikirler doğrultusunda tek bir kadın tipinin olmadığını, kadınlar arasındada sınıf, ırk, kültürde olduğu gibi “ötekilik” olduğunu savunurlar. Kadın pronleminin çözümünü bu “ötekilik” ilkesinin dinamiğinden sökmekle sağlanacağını savunurlar. Temelde bireyin özgürlüğünü, insan olarak doğasını ideolojik belirlemenin dışına çekmeyi hedefleyen post modern femimistler, modernizmin cinsiyetlere daha doğrusu insana getirdiği tüm yüklemeleri reddederler. Toplumsal cinsiyete ve cinsiyetin sunufsal ele alınış biçimlerine karşı tümüyle reddeden bir tavır sergilerler.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Bu çalışma, kadın sorununa, tarihin belirli kesitlerinde ortaya atılmış düşüncelerden ve bu alanda üretilmiş sosyal teori, kavram ve akımlardan faydalanılarak; Maksist kuramın “emek” kavramlaştırması içinde, kadının sınıfsal yapıya katılımındaki harcadığı yoğun emeğin (özellikle, sınıf aidiyetinde bilinçlenme sürecine kadarki süreçte) toplumsal sınıflar kriterinde göz ardı edilmiş olduğunu saptamayı amaçlar.

Çalışma kapsam olarak teorik temelde modernizmi hazırlayan tarihsel kesit ile modernizm boyutuyla sınırlanmıştır. Bunun sebebi, kadın sorununun, modernizmin hazırlık aşamasında ilk olarak tartışılmaya başlanmasından kaynaklanmaktadır. Toplumsal yapının cinsiyetler temelinde ayrıştırılması elbetteki, ilk toplumsal yaşamın başladığı zamanlarda da gördüğümüz bir gerçektir. Modernizmin ayırıcı niteliği, bireysel hak ve özgürlükleri temel alan bir kurguya sahip olmasıdır. Modernizmin argümanları içinde, cinsiyet temelli toplumsal ayrışmanın, nasıl bir ilkeyle oluştuğu, modernizm eleştircileri ve kadınlar açısından önemli bir konudur.

Tarihsel olarak bakıldığında, toplumların üretimde gerçekleştirdikleri gelişmelere bağlı olarak toplumun her alanında yenileşmenin olduğunu görmemiz kaçınılmazdır. Toplumlar ilkel üretim şeklinden, sanayi toplumuna doğru ilerlerlerken beraberinde şu temel problemi taşımışlardır: Cinsiyet eksenli toplum ayrımı ve beraberinde kadının toplumsal yapıdan tecrit edilmesi, ikincil konumu ile sınıflı toplum yapısı. Tarihin her alanında gözlemlediğimiz bu iki olgu arsındada tarihsel olarak devam eden bir niteliğin varlığını görmekteyiz. Toplumsal sınıfların olmazsa olmaz koşulu olan aile hayatının aktörleri olan kadınların, gerek sınıfı temsil etme gerekse sınıfsal hareketlilikte pasif bir yerde görülmesidir.

Toplumsal yapıda, sınıflar arasındaki çatışmaya dayalı ilişki, toplumsal hareketliliğin dinamiğini oluşturması açısından önemli bir yere sahiptir. Toplumda meydana gelen değişimlerin çözümlenmesi, her defasında bir sınıf tahlili yapmayı gerektirir. Bu nedenle de toplumsal sınıfların, analizinde kullanılacak kriterler, toplumsal sınıfları belirlerken göz önünde tutulan ilkerin anlamsal bütünlüğü toplum yapısının çözümlenmesinde önemli bir yere sahiptir.

Toplumsal sınıfları belirleyen, kriterlerin ne olması gerektiği konusu, üzerinde tartışmaların sürdüğü bir konudur. Genel olarak, toplumsal sınıf kriterleri, temelde aile üyeliği üzerine kuruludur; gelir, eğitim, statü ve tüm bunların bilincinde olarak anlamına gelen sınıf bilinci kistasına göre yapılmaktadır. Toplumsal cinsiyet faktörü ise toplumsal sınıfların yatay eksenindeki niteliklerinin belirlenmesinde kullanılan bir kriterdir.

Özellikle Marksist kuramın üzerinde durduğu sınıf bilinci kavramı; sınıf üyelerinin ait olduğu sınıfsal konumlarının bilincinde olmaları ifade eder.

Modern toplum yapısı, toplumsal alanı iki ayrı düzlemde kurgular: Kamusal alan olarak belirlenen alan , üzerinde toplumun işleyen tüm dinamiklerini bulunduğu, temelde formel ilişkilerle örülür, bireylerin rasyonel seçimlerini hukuk, siyaset, ekonomi ve bürokrasinin belirlediği kurallar çerçevesinde gerçekleştirdiği düzlemi oluşturur. Özel alan ise, özel yaşam alanı olarak belirlenen düzlemi içine alır. Daha çok aile ve akrabalık ilişkilerinin yaşandığı bu düzlemde, geleneksel ve ahlaki kurallar geçerlidir. Modern toplumun bu kurgusu içinde, kamusal hayatın, özneleri “erkek”lerdir. Özel alanda ise kadınlar, ev hanımı olarak bu alanda yer alırlar.

Ev hanımı olarak kadınlar, kapitalizme, çalışan kocalarının, emek gücünü yenileyerek ve ücretsiz çocuk ve ev içinde çalışarak, hizmet ederler. Kapitalist ekonomi, sürekli birikimi esas alan bir modeldir. Zamanla, kadının emek piyasası içindeki ucuz iş

gücü olarak önem kazanmasıyla,”ev hanımı” kadınlar, kapitalizmin istediği birikim talebiyle, evin dışına çıkarlar.

Bu çalışma, iş hayatına dahil olan kadınların, sınıfı oluşturan kriterler açısından, çalışan erkelerle kıyaslandığında nasıl bir sonuçla karşılaşılacağını tartışmaktadır.

Bugün, gelinen noktada, özellikle feminist araştırmalar ve sosyal devlet anlayışının genişletilmesi doğrultusunda yapılmış çalışmalarda; çalışan kadın ile erkeğin sosyal ve sınıf konumlarının aynı olmadığını görmekteyiz.

Konuyu, bir sınıfı sınıf yapan en önemli nitelik, “sınıf bilinci” bazında değerlendirdiğimizde; toplumsal cinsiyetteki ayrımcı kugunun devam ettiğini görürüz. Aynı, sosyal statüde yer alan kadın ve erkeğin sınıf bilincine ulaşmada yaşadıkları süreçte bir farklılık oluşunu görmemiz hiç de tesadüfi değildir. Bilindiği gibi, sınıf bilinci toplumsal sınıf kriterlerinin en üstünde yer alır. Çalışan bireyler, ancak hak ve sorumluluklarını bildikleri, üretim ve tüketimdeki yerleri konusunda bilinçli bir tutuma geliştirdikleri zaman sınıf bilincine sahiptirler.

Bir kadın ve erkeğin toplumsal var oluşlarını belirleyen tüm niteliklerinin farklı olduğu düşünülürse, ev hayatından çalışma hayatına geçiş ve tüm bunlarla beraber sınıf bilincine sahip olunacak birikimi elde etme konusunda kadınların izleyeceği süreç, erkeklerin izleyeceği süreçten farklıdır. Kadın çalışanların, daha yoğun bir emek ve süreçten geçmesi gerekmektedir. Bu noktada çalışma, özellikle Marksist Litaratürde geniş yer bulan “emek” ve “sınıf bilinci” kavramlaştırması içinde, kadının ihmal edilmiş bir emek gücünün varlığını tartışmayı konu edinmiştir.

KAYNAKÇA

Arendt, Hannah. (1994). *İnsanlık Durumu*, (Çev: B.S.Şener), İstanbul:İletişim Yayınları

Aron, Raymond.(1994). *Sosyoloji Düşüncesinin Evreleri*, (Çev: K.Alemdar), Ankara: Bilgi Yayınevi

Applelt, Erna. (2002). *Toplum Sözleşmesi Feminist Bir Bakışla Tasarlanabilir Mi?* (Çev: F.Şenden)

Bottomore, Tom ve Nisbet, Robert.(1997). *Sosyolojik Çözümlemenin Tarihi*, (Çev: M.Tunçay ve A.Uğur), Ankara: AyraçYayınevi

Cevizci, Ahmet.(1996). *Felsefe Sözlüğü*, Ankara :Ekin Yayınları

Connell, R.W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet Ve İktidar*, (Çev: O.Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları

Çaha, Ömer.(1998-1999). “*İdeolojik Kamusalığın Sivil Kamusala Dönüşümü*” Doğu Batı, Sayı 5, 73-93

Devidoff, Leonore. (2002).*Feminist Tarih Yazımında Sınıf Ve Cinsiyet*, (Çev: Z.Ateş ve S.Somuncuoğlu), İstanbul İletişim Yayınları

Demir, Zekiye. (1997). *Modern Ve Postmodern Feminizm*, İstanbul: İz Yayınları

Edgell, Stephen. (1998). *Sınıf*, (Çev: D. Özyiğit), Ankara: Dost Kitapevi

Erdoğan, M..(1993). *Liberal Toplum, Liberal Siyaset*, Ankara: Siyaset Kitapevi

Giddens, Anthony. (2000). *Sosyoloji*, (Çev: H. Özel-C. Güzel), Ankara: Ayraç Kitapevi

- Gümüş, Adnan. (1997). *Ç.Ü. Sosyoloji Ders Notlar*,
- Habermas, Jurgen. (1999) *Kamusal Alanın Yapısal Dönüşümü*, (Çev:T.Bora ve M.Sancar),
İstanbul: İletişim Yayınları
- Illich, İvan.(1996). *Gender*, (çev: A. Fethi), Ankara: Ayraç Kitapevi
- Kahraman, H.Bülent, Keyman ve Sarıbay, (1999). *Katılımcı Demokrasi,Kamusal Alan Ve Yerel Yönetim*, İstanbul: Dünya Yerel Yönetim Ve Demokrasi Akademisi Yayınları
- Kültür Bakanlığı. (2000). *Kadın*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları
- Mardin, Şerif. (1999). *Türk Modernleşmesi*, İstanbul: İletişim Yayınları
- Marshall, Gordon. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, (Çev: O. Akınhay- D. Kömürcü),
Ankara:Bilim ve Sanat Yayınları
- Marx, Engels, Lenin, (2002). *Kadın Ve Aile*, (Çev: A.Gelen) Ankara: SolYayınları
- MacKinnon, Catharine. (1995). *Feminist Bir Devlet Kuramına Doğru*,
(Çev: T.Yönay ve S.Yücesoy), İstanbul MetisYayınları
- Michel, Andre. (1993). *Feminizm*, (çev: Şirin Tekeli), İletişim Yayınları
- Müller, Joachim. (2002). *Marx, Engels, Lenin, Kadın ve Aile*, (çev: A. Gelen), Ankara:
Sol Yayınları
- Ozankaya, Özer. (1995). *Temel Toplum Bilim Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: CemYayınevi
- Ozankaya, Özer. (1994). *Toplum Bilim*, İstanbul: Cem Yayinevi

- Rosental, M. ve Yudin, P. (1986). *Materyalist Felsefe Sözlüğü*,
(Çev: E. Aytekin-A. Çalışlar), İstanbul: Sosyal Yayınlar
- Poole, Rose.(1993). *Ahlak Ve Modernlik*, (Çev: M.Küçük), İstanbul:Belge Yayınları
- Perrot, Michella ve Duby, Georges. (2005). *Kadınların Tarihi*, (Çev:A.Fethi), (ciltIV-V)
İstanbul: İşbankası Yayınları
- Phillips, Anne. (1995).*Demokrasinin Cinsiyeti*, (Çev:A.Türker), İstanbul:Metis Yayınları
- Popper, Karl. (1994). *Açık Toplum Ve Düşmanları*, (Çev:H.Rızatepe), İstanbul:Remzi
Kitapevi
- Savran, A. Gülnur.(2004). *Beden Emek Tarih*, İstanbul: Kanat Kitap
- Savran, A.Gülnur ve Tura,Nesrin.(1992). *Kadınların Görünmeyen Emeği*
Maddeci Bir Feminizm Üzerine, İstanbul:Kardelem Yayınları
- Serdaroğlu, Ufuk. (Tarihsiz).*Feminist İktisat'ın Bakışı*, (*Postmodern mi?*), İstanbul:
Sarmal Yayınevi
- Swingewood, Alan.(1998). *Sosyolojik Düşüncenin Kısa Tarihi*, (O.Akınhan), İstanbul:
Bilim ve Sanat Yayınları
- Şaylan, Gencay. 1999). *Postmodernizm*, Ankara: İmge Kitapevi
- Tekeli, Şirin. (1987). *Kadınlar İçin*, Alan Yayıncılık
- Touraine, Alan.(1995). *Modernliğin Eleştirisi*, (Çev:H.Tufan), İstanbul: Yapıkredi
Yayınları

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. (1999). *Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Kitapevi

Weber, Max.(1997). *Protestan Ahkaki Ve Kapitalizmin Ruhu*, (Çev: Z.Güreata), Ankara: Ayraç Yayınevi

www.sineplatform/sineyazi/feminizm/htm

www.maksist.com/kadin/htm